

Se on ollu vaan läppää, ei mitää vakavaa ollenkaan

Nuorten näkemyksiä *huora*-sanana merkityksistä

Sara Suominen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2015

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

SUOMINEN, SARA: *Se on ollu vaan läppää, ei mitää vakavaa ollenkaan*. Nuorten näkemyksiä *huora*-sanana merkityksistä

Pro gradu -tutkielma, 114 sivua + 11 liitesivua
Toukokuu 2015

Tutkielmassa tarkastellaan huorittelua tai tarkemmin suomalaisten nuorten käsityksiä sanasta *huora*. Tutkielman tavoitteena on kuvata, millaisia merkityksiä nuoret antavat sanalle *huora* ja miten he sanaa käyttävät. Tutkielmassa selvitetään, onko sukupuolella, iällä tai koulutusasteella merkitystä siihen, miten sanan *huora* merkitykset hahmotetaan, mihin tarkoitukseen sanaa käytetään ja millä asenteella sanaan ylipäänsä suhtaudutaan. Nuorten sanalle antamien merkitysten kautta hahmotetaan sitä, miten sanan *huora* merkitykset ovat muuttuneet ajan saatossa. Sanaa tarkastellaan myös osana seksuaalissävytteisten ja sukupuolistuneiden haukkumasanojen kenttää.

Metodologisesti tutkielma perustuu kyselytestiin. Aineisto koostuu 180 informantin kyselylomakevastauksista, jotka kerättiin tutkielmaa varten laaditulla kyselytestilomakkeella. Informantit ovat suomalaisen keskisuuren kaupungin yläkoululaisia, lukiolaisia ja ammattikoululaisia. Aineistolähtöinen analyysi on sekä määrällistä että laadullista. Huomioita tehdään sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan jaettujen informanttiryhmiä välisistä eroista ja toisaalta tarkemmin yksittäisten informanttien vastauksiin keskittyen.

Aiheen vuoksi tutkielmassa nivoutuvat yhteen kieli- ja yhteiskuntatieteellinen analyysi. Sanan merkityksessä tapahtuneita muutoksia tarkasteltaessa tukeudutaan leksikaaliseen semantiikkaan, erityisesti merkityksenmuutosteorioihin, ja ryhmien välisten erojen ja yhtäläisyyksien tarkastelulle viitekehyksen tarjoaa sosiolingvistiikka. Tutkielma ammentaa aineksia yhteiskunta- ja sosiaalitieteistä varsin laajasti, mutta eritoten se nojaa sukupuolentutkimukseen.

Tutkielma osoittaa, että sanan *huora* merkitykset ovat nuorten keskuudessa melko moninaiset. *Huora* hahmottuu ennen kaikkea *prostituoidun* synonyymiksi sekä tyttöjen ja naisten seksuaalista mainetta määrittäväksi haukkumasanaksi, jota pidetään sävyltään hyvin loukkaavana. Tytöt ovat tutkimuksen valossa pääasiallisia huorittelun kohteita, ja he myös suhtautuvat huoritteluun selvästi poikia kielteisemmin. Eniten kokemusta huorittelun molempina osapuolina olemisesta on ammattikoululaisilla, vähiten yläkoululaistytöillä. Perinteisten *huoran* määritelmien rinnalla informanttien keskuudessa varsin yleinen on myös näkemys sanasta *huora* kavereiden keskinäisenä vitsinä. Nuoret eivät usko vitsailumielessä tapahtuvan huorittelun loukkaavan ketään, koska pitävät kaikkia kaveripiiriin kuuluvia vitsailukäytännöstä tietoisina. Huoritteluun liitetään kuitenkin pääasiassa negatiivisia tunteita. Huorittelua selitetään huoritellun ominaisuuksilla ja huorittelijan tilapäisillä tunteilla, mikä on omiaan säilyttämään vastuun huorittelusta huoritellulle huorittelijan vastuuttamisen sijaan.

Asiasanat: huora, huorittelu, nimittely, haukkuminen, kyselytesti, sanasemantiikka, leksikaalinen semantiikka, merkityksenmuutos, sosiolingvistiikka

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaa ja lähtökohtia	1
1.2 Tutkimuskohde, tutkimuskysymykset ja metodiset valinnat	3
1.3 Tutkimusaineisto	4
1.3.1 Kyselylomake ja lomakkeentäyttötilanne	4
1.3.2 Informantit ja heidän vastauksensa	5
1.3.3 Kyselylomake aineistonkeruun välineenä	7
2 Huora ennen ja nyt: huorittelun yhteiskunnallinen konteksti	10
2.1 Huoruusajattelun alkujuurilla	10
2.2 Huora suomalaisessa kansanperinteessä	11
2.3 Huora nykypäivänä	13
3 Kielitieteellinen viitekehys	15
3.1 Sanakirjamääritelmiä	15
3.2 Leksikaalinen semantiikka	16
3.2.1 Sanan merkkiluonne	17
3.2.2 Sanan erilaisia merkityksiä	18
3.2.3 Merkityksenmuutos	21
3.2.3.1 Muutoksen luonne ja muutoksen syitä	23
3.2.3.2 Merkityksenmuutosprosessi ja sen seurauksia	25
3.2.4 Muita kielenkäyttöön ja sanojen merkityksiin vaikuttavia tekijöitä	29
3.2.4.1 Konteksti	29
3.2.4.2 Asenteet	32
3.3 Huorittelu sosiolingvistisenä ilmiönä	34
3.3.1 Kielenkäytön sosiaalisia ulottuvuuksia	34
3.3.2 Kielenkäyttö koulussa	36
3.3.3 Huono kieli: kiroilu ja slangit	38
3.3.4 Sosiolingvistisiä muuttujia	43
4 Analyysi	48
4.1 <i>Huoran</i> määritelmät	48
4.1.1 Omasanaiset määritelmät	48
4.1.2 Monivalintatehtävä	57
4.2 Nuorten omat kokemukset	61
4.2.1 Nuoret huoriteltuina ja huorittelijoina	61
4.2.2 Huorittelu vitsinä	64
4.3 Huorittelun osapuolet	70
4.3.1 Huoriteltu	70
4.3.2 Huorittelija	72
4.4 Huorittelun paikat	79
4.5 Huorittelu ja tunteet	83
4.5.1 Huorittelija – ärsyyntynyt vai vitsikäs?	83
4.5.2 Hämmästyntynyt huoriteltu	87
4.6 <i>Huoran</i> suhde muihin seksuaalissävyytteisiin sanoihin	91
4.6.1 <i>Huora, horo</i> vai <i>lutka</i> ?	91
4.6.2 <i>Huora</i> vai <i>lesbo</i> ?	93
4.7 Tutkimustulosten yhteenveto	98
5 Lopuksi	104
Lähteet	106
Liitteet	115

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa ja lähtökohtia

Huora on sana, jota kuulee mitä moninaisimmissa tilanteissa ja jonka kuulemiselta vain harva välttyy. Mutta millaisia merkityksiä tämä usein alatyyliseksi ja loukkaavaksi mielletty sana kantaa? Mikä tai kuka on huora? Kuka sanaa käyttää, kenestä hän sitä käyttää, ja mitä hän sillä tarkoittaa? Millainen on yhteisö, jossa käytetään sanaa huora? Missä ja milloin huoritellaan ja miksi? Tässä tutkielmassa syvennyn tarkastelemaan *huora*-sanan oletetusti varioivia merkityksiä ja käyttötapoja nuorten kielenkäytössä. Juuri nuorten kielenkäytön tarkastelu on perusteltua siksi, että slangimaisen ja alatyylisen kielen käyttö on yleistä juuri nuorten keskuudessa, ja toisaalta siksi, että nuorten voi katsoa olevan myös kielenkäytön innovatiivisia uudistajia.

Huoruus on tärkeä osa länsimaisen kulttuurin kuvastoa (ks. esim. H. Koivunen 1995) ja *huora* suomen puhekieleen kuuluva, selvästi affektiivisesti väritynyt ja perinteisesti loukkaavana pidetty sana (Virtanen 1990: 139, Kujala 2013). Sanan käytön yleistyttyä sen merkityskin vaikuttaisi moninaistuneen, kuten varsin monille ilmiöille näyttää postmodernissa kulttuurissamme käyvän. On vain luonnollista, että kieli merkityksineen muuttuu, kun ihmisten elämänpiirit eriytyvät ja kulttuuri pirstaloituu. Vaikuttaisi siltä, että eri sukupolvilla on keskenään erilaisia käsityksiä *huora*-sanan tyylistä ja merkityksistä. Joskus sanat, jotka kuulostavat aikuisten korvaan alatyylisiltä ja rivoilta, eivät edusta nuorille törkeitä vaan jokseenkin neutraaleja arkipuhekielen elementtejä (Saanihahti ja Nahkola 1991: 84). Jonkin aiemmin hyvin voimakkaan sanan yleistyessä sen merkitys yleensä kuluu ja haalistuu (vrt. Virtanen 1990: 145). Jos *huora*-sanan käyttö tietyissä yhteisöissä, esimerkiksi nuorten keskuudessa, yleistyy, on todennäköistä, että ajan myötä sanan kantamat negatiiviset mielleyhtymät laimenevat, jopa unohtuvat.

”Huonoa kieltä” anglosaksisessa kontekstissa tutkineet Andersson ja Trudgill toteavat, että slangia, kiroilua, muotisanoja ja muita epästandardeja kielen ilmiöitä ei voi tuomita itsessään huonoksi kieleksi kaikkina aikoina ja että huonous ei ole itse kielessä vaan ihmisten näkemyksissä kielestä. Huonous siis määritellään tutkimalla asenteita kieltä kohtaan, joten huonoa kieltä on kieli, joka subjektiivisesti arvioidaan huonoksi kieleksi. (Andersson ja Trudgill 1990: 183, 189.) Tässäkään tutkimuksessa ei päästä niinkään käsiksi itse kieleen, vaan huorittelua lähestytään nuorten asenteiden kautta. Vaikka huorittelu ja muu

haukkuminen ovat kiusaamisen muotoja, joilla voi olla merkittäviä ja kauaskantoisia seurauksia, yritän Anderssonin ja Trudgillin hengessä kuitenkin ymmärtää huorittelua myös kielen ilmiönä, jolla on oma logiikkansa ja jossa on muitakin puolia kuin sen loukkaamaan pyrkivä luonne.

Huorittelukeskusteluun heräävät aika ajoin ottamaan kantaa myös eri tiedotusvälineiden edustajat. Heinäkuussa 2013 Helsingin Sanomien viikkoliite *Nytin* (Kartastenpää ja Ylitalo 2013) toimittajat pyysivät parisuhdekouluttajaa analysoimaan suomiräppäreiden tekstejä, joissa sana *huora* vilisee tuon tuosta. Kouluttaja ihmetteli, mistä niin suuri naisviha voi olla peräisin. Milla Jurva (2012) puolestaan kirjoitti *Kansan uutisten* kolumnissaan slut-shamingistä eli huorittelusta vallankäyttönä, ja *Etelä-Suomen sanomien* toimittaja Piia Kujala (2013) pohti *huora*-sanan merkitystä erään eurovaaliehdokkaan kutsuttua Ylen toimittajaa huoraksi. Kujala oli myös haastatellut artikkeliaan varten Kotimaisten kielten keskuksen tutkija Vesa Heikkistä, joka piti sanaa eritoten nuorten puhekieleen kuuluvana. Helsingin Sanomien toimittaja (Sneck 2014) taas kirjoitti huorittelusta ja homottelusta seksuaalisen häirinnän muotona. Toisaalta sanan käyttöä siis paheksutaan, toisaalta se on osa nykyajan populaarikulttuuria ja hyvin näkyvästi esillä esimerkiksi kaupallista hittimusiikkia esittävien artistien tuotannossa, joka on eritoten monien nuorten suosiossa. Viesti on ristiriitainen, kuten näyttäisi olevan myös yhteiskunnan suhde huoran kategoriaan kaiken kaikkiaan.

Kuvailemani ristiriitaisuudet mielestäni osoittavat, että tutkimuksellani on paikkansa 2010-luvun Suomessa. Sen lisäksi, että kielen muuttuminen on kiintoisa ilmiö, on sukupuolistunut haukkuminen eräs vallankäytön, henkisen väkivallan ja kiusaamisen muoto (Lee 2010; Karvinen 2010: 121). Homottelusta ja huorittelusta on tullut osa koulujen arkipäivää ja nuorten kulttuuria, niin että ne nähdään jo lähes luonnollisina ilmiöinä, joihin ei ole keinoja puuttua (Aaltonen 2006: 252; Karvinen 2010: 121). Syytä haukkumiseen puuttumiseen kuitenkin olisi, sillä nimittelyn kohteeksi joutuneet kärsivät huonosta itsetunnosta ja laskeneesta koulumenestyksestä (Karvinen 2010: 119). Kuten tämänkin tutkielma osoittaa, monet nuoret ovat kaikesta huolimatta sitä mieltä, että kyse on vitsistä: huorittelu on *vaan läppä*. Kielellä on kuitenkin voima muuttaa yhteiskuntaa. Mitä enemmän huoraläppää heitetään, sitä selvemmin se vaikuttaa asenneilmastoon: naisen näkeminen huorana arkipäiväistyy, mikä tuskin edistää huoran kategoriasta eroon pääsemistä tai vähentää naisen seksuaalisuuden yhteiskunnallista, alistavaa ja leimaavaa kontrollointia. Haluan tutkielmani olevan osa sitä keskustelua, jossa pohditaan syitä ja sitä kautta myös ratkaisuja huoritteluun ja loukkaavaan sukupuolistuneeseen kielenkäyttöön laajemminkin.

1.2 Tutkimuskohde, tutkimuskysymykset ja metodiset valinnat

Tutkielmassani tarkastelen nuorten näkemyksiä huorittelusta eli *huora*-sanan merkityksistä ja käytöstä. Analyysi kohdistuu kyselylomakkeella kerättyyn aineistoon, ja analyysin kieli-tieteellisenä viitekehyksenä toimivat leksikaalinen semantiikka ja sosiolingvistiikka. Ajatuksena on tarkastella *huora*-sanan mahdollisesti ajan, paikan ja kielenkäyttäjän mukaan varioivia merkityksiä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisia merkityksiä nuoret antavat sanalle *huora*?
2. Onko sukupuolten ja eri kouluasteilla opiskelevien nuorten välillä eroja tavoissa määritellä sana *huora* tai käyttää sanaa *huora*?
3. Onko sanan *huora* merkityksissä tai käyttötavoissa tapahtunut muutosta verrattuna aiempaan tutkimukseen?

Varsinaisten tutkimuskysymysten lisäksi pyrin lyhyesti hahmottamaan sanan *huora* asemaa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien haukkumasanojen kentällä. Oletukseni on, että sana *huora* on yleisessä käytössä kaikilla kouluasteilla ja että sitä käytetään sekä haukkumiseen että todennäköisesti myös kavereiden kesken erilaisissa, haukkumista positiivisemmissä tai ainakin vähemmän latautuneissa merkityksissä. Huorittelijoiksi uskon sekä tytöt että pojat, mutta huorittelun kohteena ovat hyvin todennäköisesti poikia useammin tytöt. Vertailen siis tyttöjen ja poikien ja eri kouluasteiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Koska otokseni on pieni ja vain yhdestä kaupungista kerätty, tulee muistaa, ettei tuloksia voi yleistää kaikkia Suomen koululaisia koskeviksi.

Metodologisesti tutkielma perustuu kyselytestiin, jonka tuloksia tarkastellaan aineistolähtöisesti. Lähestyn kyselytestimenetelmällä keräämääni aineistoa sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Sovellan aineistosta esiin nouseviin ilmiöihin sanasemantiikan käsitteistöä, merkityksenmuutosteorioita ja vertaan löydöksiäni aiempaan nuorten kielenkäyttöä koskevaan sosiolingvistiseen tutkimukseen. Kvantitatiivinen vertailu paljastaa ryhmien väliset mahdolliset erot, kvalitatiivinen analyysi mahdollistaa yksilöiden antamien vastausten ja tarkempien syy-yhteyksien tarkastelun. Melko suppea aineisto tekee mahdolliseksi myös yksittäisten vastaajien antamien vastausten keskinäisen loogisuuden ja

mahdollisten ristiriitaisuuksien havainnoinnin. Pysin saamaan huorittelusta niin kokonaisvaltaisen kuvan kuin lähinnä yhteen sanaan keskittyvän kyselytestin vastauksien perusteella vain on mahdollista.

Tutkielmani aihe on ilmeisen uusi fennistiikan alalla, eikä huorittelu ole puhtaan kielitieteellinen kysymys: kieli ei ole koskaan ympäröivästä kulttuurista irrallinen saarekkeensa, ja esimerkiksi huorittelu on yhteiskunnan arvoista ja asenteista kumpuava ilmiö. Tutkimuksessa saatankin kieli- ja yhteiskuntatieteet keskenään dialogiin, joskin analyysin perustan muodostavat kielitieteelliset sanasemantiikka ja sociolinguistiikka. Niiden ohella ammennan muun muassa sukupuolentutkimuksesta, sosiologiasta, sosiaaliantropologiasta sekä tyttö- ja nuorisotutkimuksesta.

1.3 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto koostuu 180 informantin kyselylomakevastauksista. Tässä luvussa kerron tarkemmin kyselylomakkeesta ja otannasta sekä niihin liittyvistä ongelmista. Pohdin myös kyselylomaketta aineistonkeruun välineenä.

1.3.1 Kyselylomake ja lomakkeentäyttötilanne

Kyselytestit (ks. liite 1) teetettiin kevättalvella 2013 kolmessa keskisuuren uusimaalaisen kaupungin oppilaitoksessa: yläkoulussa, lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa. Opiskelijat täyttivät lomakkeen heille tutuissa luokkatiloissa ja läsnä olevan tutun opettajan valvonnassa. Olin itse joka kerta paikalla antamassa ohjeita ja vastaamassa kysymyksiin.

Lomakkeessa on sekä monivalintatehtäviä että avokysymyksiä, jotka koskevat *huora*-sanan käyttöä ja merkityksiä. Siinä on kansilehden lisäksi kymmenen sivua tehtäviä. Tehtäviä on yhteensä 20: monivalintatehtäviä on 14 ja avokysymyksiä 6, joista puolet eli 3 voi katsoa vapaaehtoisiksi, koska tehtävänannossa sanotaan, että vastaaja voi *halutessaan* kertoa kokemuksistaan tai näkemyksistään tarkemmin. Sivun- ja tehtävämäärä saattaa kuulostaa suurelta, mitä se muutamalle vastaajalle saattoikin lopulta olla. Suurin osa tehtävistä on kuitenkin nopeatekoisia monivalintatehtäviä, joihin informanttien on opastettu vastaavan annetussa järjestyksessä, takaisin päin palaamatta ja liikoja miettimättä. Vastaajilta meni vastaamiseen keskimäärin noin 20 minuuttia, ja jo yläkoulussa kokeet ovat yleensä

vähintään 45 minuutin oppitunnin mittaisia, joten ainakin periaatteessa opiskelijoiden enemmistöllä luulisi olevan välineet keskittyä vastaamaan kaikkiin kysymyksiin. Motivaatio voi toki ymmärrettävästikin olla eri tasoa vastattaessa arvosanan määrittävään opettajan laatimaan kokeeseen kuin ylimääräiseen ja periaatteessa täysin vapaaehtoiseen, ulkopuolisen teettämään kyselyyn.

Lomakkeentäyttötilanteet vaihtelivat koetilannetta muistuttavasta täyshiljaisuudesta poikien liikuntatuntiin. Liikuntasalissa liikkumaan pääsyä odottaneet ja lomakkeen ilman pulpettia täyttäneet pojat tuskin olivat yhtä keskittyneitä ja motivoituneita kuin jotkin muut ryhmät. Myös opettajien asennoituminen oli kirjavaa: jotkut olivat hyvinkin innostuneita ja kiinnostuneita aiheesta ja pitivät huolen siitä, että kaikki vastaavat huolellisesti hiljaisuuden vallitessa, toiset taas jättivät kurinpidon minun hoidettavakseni tai eivät pihahaneetkaan vierailuni aikana. Eräs opettaja arvosteli lomaketta ja epäili, että opiskelijat eivät jaksaa täyttää sitä loppuun. Erilaiset ympäristöt ja opettajien asenteet ja esimerkki ovat ymmärrettävästi voineet vaikuttaa siihen, miten tunnollisesti ja tosissaan opiskelijat ovat lomakkeen kysymyksiin vastanneet.

1.3.2 Informantit ja heidän vastauksensa

Kyselylomakkeen teetin yhteensä 265 informantilla, mutta lopullinen analyysini perustuu 180 informantin vastauksiin, sillä koulutusasteiden ja sukupuolten välisen vertailun mahdollistamiseksi halusin muodostaa 6 keskenään samankokoista ryhmää. Nämä 6 iän ja koulutuksen mukaan jaettua ryhmää ovat *yläkoululaistytöt* (myöhemmin paikoin YT), *yläkoululaispojat* (YP), *lukiolaistytöt* (LT), *lukiolaispojat* (LP), *ammattikoululaistytöt* (AT) ja *ammattikoululaispojat* (AP). Jokainen ryhmä käsittää 30 informantia. Teen tutkielmassani huomioita sekä koko informanttiryhmästä että sukupuolten ja koulutusasteiden välisistä eroista.

Olen valinnut 30 informanttia ryhmiin periaatteessa satunnaisesti. Ryhmät koostuivat jokaisessa oppilaitoksessa pyynnöstäni lähinnä toisen vuoden opiskelijoista. Ammattikoulussa on kuitenkin myös sellaisia vanhempia opiskelijoita, jotka eivät ole tulleet ammatilliseen oppilaitokseen suoraan peruskoulusta ja ovat siksi muita opiskelijoita vanhempia. Ikää suurempi haaste ryhmien koon tasapäistämiseksi oli kuitenkin tyttöjen ja poikien erisuuruinen määrä eri oppilaitoksissa ja erityisesti ammattikoululaispoikien vastausten taso. Ammattikoululaispoikien ryhmä olikin lopulta se ryhmä, jonka mukaan informanttiryhmien koko määräytyi. Kyselyyn vastasi yhteensä 42 ammattikoululaispoikaa, ja

heistä 31:n vastaukset olivat kelvollisia tutkimukseen mukaan otettaviksi. Tästäkin ryhmästä 5 poikaa oli jättänyt tekemättä jonkin kyselylomakkeen 20 tehtävästä. Pudotin näistä 31:stä satunnaisesti yhden vastaukset pois ja sain 30 ammatillisessa koulutuksessa olevan pojan vastauslomaketta. Näiden 30 pojan joukossa on siis 4, jotka ovat jättäneet vastaamatta yhteen tehtävään. Tehtävä ei ole kaikilla sama, ja se on voinut jäädä tekemättä epähuomiossa. Koska tyhjäksi jäänyt tehtävä vaihtelee vastaajittain, en pidä yksittäisten vastausten puutetta suurena ongelmana.

Muut ammattikoululaispojat ovat vastanneet kaikkiin tehtäviin muutamia yksittäisiä tyhjiä kohtia lukuun ottamatta. Muissa ryhmissä asiattomuuden tai vastausten puutteen vuoksi hylättäviä kyselylomakkeita oli vähemmän: yläkoululaispoikien ryhmässä 4, lukiolaispoikien ryhmässä 2 ja ammattikoululaistytöjen ryhmässä 1, lukiolais- ja yläkoululaistytöjen ryhmissä ei yhtään. Näiden ryhmien edustajista jouduin kuitenkin karsimaan muitakin kuin lomakkeensa puutteellisesti täyttäneet 30 informanttia käsittävien ryhmien muodostamiseksi. Asiattomasti täytetyillä lomakkeilla tarkoitan lomakkeita, joissa vastaukset viestivät senlaatusesta ”kapinasta”, että en katso vastausten olevan luotettavia. Sivujen kaikki vaihtoehdot on esimerkiksi rastitettu (keskenään epäloogisesti), sivuja on töhritty, tai avokysymysten vastaukset ovat täysin asiattomia ja ovat enemmän kommentteja kyselyn laatijalle kuin vastauksia kysymyksiin. Epäkelvollisten vastausten saaminen on jo sinällään tutkimustulos. Se osoittaa, että kaikilla ei ole vaadittavia kykyjä tai halua joko käsitellä aihetta tai keskittyä monisivuiseen kyselylomakkeeseen.

Myös muissa kuin ammattikoululaispoikien ryhmässä on informanteja, jotka ovat jättäneet satunnaisesti epähuomiossa tai mahdollisesti hankalan kysymyksenasettelun vuoksi vastaamatta lomakkeen yksittäisiin kohtiin. Tällaisten lomakkeiden rajaaminen tutkimuksen ulkopuolelle olisi kuitenkin pienentänyt aineistoani huomattavasti. Muissa ryhmissä en siis joutunut hylkäämään lomakkeita yhtä suurena määrin kuin ammattikoululaispoikien ryhmässä. Karsintaperusteena olen käyttänyt ikää. Muihin kuin ammattikoululaispoikien ryhmään olen valinnut 30 informanttia muuten satunnaisesti mutta jättänyt niin yläkoululaisista, lukiolaisista kuin ammattikoululaistytöistä vanhimmat ryhmien ulkopuolelle. Osa yläkoululaisista oli samanikäisiä ylemmän asteen koulutuksessa olevien kanssa, vaikka eri koulutusasteilla opiskelevat lienevätkin syntyneet eri vuosina. Yläkoululaisten joukko koostuu 14–15-vuotiaista oppilaista: 16-vuotiaat olen rajannut ryhmän ulkopuolelle, jotta eri koulutusasteiden opiskelijat olisivat keskenään myös selvemmin eri-ikäisiä. Halusin myös lukiolais- ja ammattikoululaisinformanttien olevan keskenään suurin piirtein samanikäisiä. Ammattikoulua käyvien tyttöjen ryhmässä oli muutama 21–26-vuotias naispuolinen oppilas,

jolla on takanaan enemmän koulutusta tai ainakin enemmän elämäkokemusta kuin ikäluokkaansa koulutuksessa seuranneilla, minkä vuoksi jätin yli 19-vuotiaat tarkastelemani ammattikoululaistyttyöjen informanttiryhmän ulkopuolelle. Eniten olen joutunut jättämään pois lukiota käyvien tyttöjen vastauksia, sillä lukiolaistyttyöjen ryhmä oli lukion naisvaltaisen oppilasaineksen vuoksi ryhmistä suurin.

Kaikki informantit olivat asuneet Suomessa joko koko ikänsä tai vaihtoehtoisesti niin monta vuotta, että heidän suomen kielen taitonsa on oletettavasti täysin tai ainakin melko lailla äidinkielen tasolla, joten kielitaidon vuoksi minun ei tarvinnut jättää ketään otoksen ulkopuolelle. Sen sijaan olen jättänyt kaksoistutkintoa suorittavien kyselylomakevastaukset luokitteluvaikeuksien vuoksi analysoimatta. Kaksoistutkintoa suorittavat eivät ole yksiselitteisesti joko lukiolaisia tai ammattikoululaisia, ja 9 hengen ryhmä on vertailun kannalta liian pieni. Olen siis joutunut yksinkertaistamaan todellisuutta, vaikka vierastan sukupuolen ja koulutuksen dikotomioita. Sukupuolen mukaan erottelua pidän kuitenkin perusteltuna siksi, että huorittelu on sukupuolistuneen haukkumisen muoto. On oletettavaa, että tyttöjen ja poikien näkemykset ja kokemukset eroavat toisistaan. Ongelmallisena pidän kuitenkin sitä, että kyselylomakkeessa pakotin nuoret valitsemaan sukupuolen kahdesta vaihtoehdosta. Kohtaa *muu* en lomakkeeseen sisällyttänyt. Pelkäsin – todennäköisesti suotta – , että jo perustietojen kysyminen saisi osan nuorista villiintymään, jos kaava poikkeaisi liikaa totutusta. Nuoret joutuvat toki koko ajan valitsemaan sukupuolensa mitä moninaisimpia lomakkeita täyttäessään, mutta se ei tarkoita, ettenkö olisi voinut itse toimia sensitiivisemmin. Otan asian huomioon jatkossa, mikäli vielä kyselyitä teen.

1.3.3 Kyselylomake aineistonkeruun välineenä

Kyselytestimenetelmä perustuu siihen olettamukseen, että tutkittavasta asiasta on olemassa kollektiivista tietoa (esim. Vanhatalo 2005: 29). Kyselytestimenetelmän ongelmia ovat lomakkeen kysymysten "väärin" eli muulla kuin tutkijan tarkoittamalla tavalla ymmärtäminen (Vanhatalo 2004: 94) sekä se, että usein tullaan tutkineeksi ihmisten suhtautumista sanoihin, vaikka tarkoituksena on saada tietoa siitä, miten he todellisuudessa puhuvat (Vanhatalo 2005: 33). Tutkielmani kuvastaakin enemmän nuorten näkemyksiä omasta ja muiden kielenkäytöstä kuin kielenkäyttöä itseään. Tutkitut voivat myös pyrkiä antamaan sellaisia vastauksia, joita kuvittelevat tutkijan haluavan (vrt. esim. Pälli 1999: 145). Ei pidä myöskään väheksyä sukupuoliroolien ja -odotusten merkitystä informanttien tavoissa vastata. Myös koulu

ympäristönä saattaa vaikuttaa sosiaalisesti hyväksyttävänä pidettävien vastausten antamiseen. Informantit saattavat vastauksissaan esimerkiksi tuomita huorittelun lapsellisena tai tuomitavana, koska he tietävät, että niin kuuluu tehdä, vaikka todellisuudessa huorittelu olisikin osa heidän päivittäistä kanssakäymistään.

Toisaalta osa vastaajista saattaa ajatella, että tarjoamalla täytettäväksi huorittelua käsittelevän kyselylomakkeen tutkija syyttää informantteja huorittelusta, mikä voi johtaa tulkintaan, että tutkija haluaa kuulla vastauksia, joissa informantti ”tunnustaa” ylenpalttisen huorittelunsa riippumatta siitä, kuuluuko huorittelu todellisuudessa vastaajan arkeen. Pidän myös mahdollisena tutkimusaiheesta ja lomakkeen kysymyksistä provosoitumista, mikä saa vastaajan lyömään annetun tehtävän leikiksi. Tällöin vastaaja kapinoi tekeytymällä tyhmemmäksi kuin onkaan tai kostaa vastaajaksi joutumisensa. Syynä voi olla liian monisivuinen kyselylomake, vaikeus hahmottaa lomakkeen kysymyksiä tai visuaalista ilmettä tai kysymysten turhanpäiväisyys vastaajan näkökulmasta. Otokseeni mahtui kyselylomakkeen merkityksen ja tarpeellisuuden kyseenalaistaneita nuoria, ja peräti 3 informanttia kommentoikin lomakkeen palautteenantokohdassa kyselyn olleen ”turha”. Samantapainen kokemus on ollut myös huorittelusta aineistoa teemakirjoitustehtävien muodossa keränneellä Saarikoskella (2001: 70), jolle erityisesti pojat palauttivat papereita, joissa luki esimerkiksi ainoastaan *ei kiinnosta!* tai *tyhmät aiheet*. Omat kyselyä turhaksi kuvanneet informanttini kuitenkin täyttivät lomakkeen sen väitetystä turhuudesta huolimatta. Lomakkeeseen kaikkein kielteisimmin suhtautuneet olivat todennäköisesti niitä, jotka eivät vaivautuneet lomaketta edes kunnolla täyttämään.

On myös hyvä huomata, että kyselylomakemuotoinen tutkimus suosii informantti-ryhmistä selvästi lukiolaisia, jotka ovat tottuneet ilmaisemaan itseään kirjallisesti ja laatimaan pidempiä tekstejä kuin ammattikoululaiset ja yläkoululaiset. Myös tyttöjen ja poikien vastauksissa on eroja. Kaikilla kouluasteilla tytöt tuottivat poikia enemmän ja pidempiä avovastauksia, joskin myös lukiolaispojat vastasivat avokysymyksiin hyvin perusteellisesti. Vähäisintä avovastausten kirjoittaminen oli ammattikoululais- ja yläkoululaispoikien joukossa. Yksi syy voi olla itse aihe, joka todennäköisesti puhuttelee selvemmin tyttöjä kuin poikia. Toisaalta pojilla olisi voinut olla kerrottavaa huorittelijan osasta tai *huora*-sanana vitsikäytöstä. Joidenkin poikien vähäinen into vastata voi mahdollisesti kieliä myös haukkumisen satuttavuuden vähättelystä. Epäilemättä joukkoon mahtuu myös sellaisia nuoria, joilla ei ylipäänsä ole mitään varsinaista halua vastailta tuntemattoman esittämiin kirjallisiin kysymyksiin. Jotkut ammattikoululaispojista kyselivätkin – todennäköisesti vitsillä – sekä minulta suullisesti että lomakkeen lopussa kirjallisesti, voittaako kyselystä jotakin.

Oman kielenkäytön intuitiivinen havainnointi tai varsinkaan siitä raportoiminen ei ole ongelmattonta. Tutkijan ja tutkittavien välissä on useita väärinymmärryksen mahdollisuuksia, joista osa on toisia helpommin ennakoitavissa. Pysin huomioimaan läpi tutkimuksen, että kyse on kielenkäyttäjien kieltä koskevista havainnoista ja arvioista, ei kielestä itsessään. Kyselylomakkeella ei myöskään saa yhtä syvällistä, tarkkaa ja emotionaalista tietoa kuin esimerkiksi haastatteluilla, joita on käytetty tyttöjen maineen sekä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien aiheiden tutkimisessa (esim. Aaltonen 2006; Honkatukia 1998; Saarikoski 2001; Tolonen 2001). Kyselylomake ja haastattelut tuottavat erilaista tietoa. Kitzinger (1994: 111–112; ks. myös Honkatukia 1998: 162–163) on havainnut tutkimuksissaan, että ryhmähaastattelut ovat helpottaneet tabuaiheiden käsittelyä. Kun yksi kertoo kokemuksistaan, toisetkin uskaltavat ilmaista ajatuksensa ensimmäisen näytettyä tietä. Mikäli haastateltujen ajatukset ja kokemukset muistuttavat toisiaan, saattavat haastatellut saada toisensa sanomaan sellaista, mitä he eivät yksilöhaastattelussa – tai arvatenkään paperista kyselylomaketta täyttäessään – kertoisi.

Koska tarkoitukseni on kuitenkin verrata informanttien vastauksia toisiinsa myös määrällisesti ja muodostaa vastaajajoukostoni yleiskuva, on lomake oikeastaan ainoa tapa kerätä informaatiota. Pidän yksilösuoritusta tärkeänä lomakkeen sisältämien määrittelyjen vuoksi ja omien yksilöllisten kokemusten kuvaamiseksi. Ryhmän ujojen ja hiljaisten ja mahdollisesti eri mieltä olevien näkemys hautautuisi ryhmätilanteessa koväänisten ja aktiivisten alle. Vaikka haastattelu varmasti aktivoi ryhmän jäseniä muistamaan kokemuksia, joita ei heti tule mieleen, pidän myös todennäköisenä sitä, että kaikkia ei ole huoriteltu, ja ne, joilla kokemuksia huorittelusta ei ole, jäisivät haastattelussa kuuntelijan rooliin. Ryhmätilanteessa ryhmäpaine voi pahimmillaan johtaa omien kokemusten vääristelyyn suuntaan tai toiseen. En pidä kaikkiin kohdistuvaa huorittelua normina vaan olen kiinnostunut ilmiöstä kaiken kaikkiaan ja haluan kuulla näkemyksiä yhtä lailla haukkujilta, haukutuksi tulleilta kuin haukkumiselta välttyneiltäkin. Lomaketta täyttäessään jokainen saa edetä omaan tahtiinsa omien kokemustensa mukaan anonyymisti. Toisaalta minun on luotettava siihen, että informantit kuvaavat ajatuksiaan ja kokemuksiaan jotakuinkin totuudenmukaisesti eivätkä pimitä minulta tietoa. Tämä on kuitenkin jokaisen kyselytutkimuksen ongelma yhtä lailla kuin väärin ymmärtämisen mahdollisuuskin.

2 Huora ennen ja nyt: huorittelun yhteiskunnallinen konteksti

Tässä luvussa valotan huoruusajattelun juuria ja huoran merkitystä yhteiskunnallisena kategoriana. Esitän näkemyksen siitä, miten huoran kategoria on vakiintunut osaksi länsimaista kristinuskoon pohjaavaa kulttuuria ja millaisia merkityksiä *huora* sanana ja kategoriana on tutkimusten mukaan kantanut lähinnä Suomessa 1900- ja 2000-luvuilla. Osa huoruuden merkityksistä on pysynyt pitkään samoina, mutta yhteiskunnan muutoksen myötä sana on saanut myös uudenlaisia merkityksiä.

2.1 Huoruusajattelun alkujuurilla

Huoruuden alkujuuret johtavat kristilliseen maailmankuvaan ja etiikkaan. Hannele Koivunen (1995) on tutkinut kristinuskon naiskuvaa ja sen kehittymistä huoran ja madonnan dikotomiaksi. Hänen mukaansa syntisen naisen kuva on syntynyt erilaisten raamatun-tulkintojen seurauksena. Raamatussa esiintyvistä naisista kolme, syntinen nainen, Betanian Maria ja Maria Magdaleena on välillä tulkittu yhdeksi ja samaksi henkilöksi, välillä kolmeksi eri Mariaksi. Katolisen kirkon näkemykseksi on vakiintunut kuva yhdestä ja samasta henkilöstä, huoruuden syntejään katuvasta Maria Magdaleenasta. Tulkinta muuttui hallitsevaksi 1100–1200-luvuilla, ja kuvataiteessa alkuaan hurskaana ja viisaana esitetty Maria Magdaleena muuttui ajan saatossa alastomaksi, yhä seksuaalisemmaksi ja lihallisemmaksi, usein punatukkaiseksi, katuvaksi huoraksi. (H. Koivunen 1995: 136–161.) Punaiset hiukset liitetään laajemminkin muun muassa seksuaalisuuteen, noituuteen, epäluotettavuuteen ja jopa vallankumouksellisuuteen (Saarikoski 2001: 152–154). Maria Magdaleenan vastinpariksi ja hänen tilalleen kristinuskon jumalattareksi nostettiin tietoisesti Neitsyt Maria, jonka kuvaus kehittyi aiempaa epäseksuaalisempaan ja pyhempään muotoon. Maria Magdaleenan ja syntisen naisen samastamista seurannut kaksituhatuotinen kehitys ja Neitsyt Marian nostaminen hänen tilalleen kristinuskon jumalattareksi ovat korostaneet negatiivista suhtautumista naisen seksuaalisuuteen. Tätä kehitystä on myös kiittäminen naiseuden myyttisestä kahtiajakautumisesta, jossa nainen voi olla vain joko neitsyt tai huora. (H. Koivunen 1995: 148–161.)

Hannele Koivusen mukaan Neitsyt Marian ja Maria Magdaleenan myyttejä tarvittiin ja tarvitaan yhä edelleen naisen seksuaalisuuden yhteiskunnalliseen kontrollointiin. Ongelma on, että Neitsyt Marian ihanne on maallisen naisen saavuttamattomissa. Nainen ei voi olla samaan aikaan neitsyt ja äiti. Tällöin ainoaksi samastumisvaihtoehdoksi jää seksuaalisuuttaan katuva huora. (H. Koivunen 1995: 160–161.) Kulttuurista puuttuu kolmas kategoria, aktiivisesti ja oman tahtonsa mukaan naiseuttaan ja seksuaalisuuttaan positiivisesti toteuttavan naisen malli (Saarikoski 2001: 123–124), joten naisen osaksi jää tasapainoilla naiseutensa kanssa madonnan ja huoran ääripäiden välillä. Jako on määritelty miehen näkökulmasta, ja sitä ovat olleet vakiinnuttamassa kirkkoisät sekä entisaikojen papit ja teologit – siis miehet (H. Koivunen 1995: 10, 137–139).

Huoruusajattelu siis juontaa raamatullisten tekstien keskiaikaisista tulkinnoista aina nykypäivään saakka. Ilmiönä huorittelu on kuitenkin kieli- ja kulttuurikohtainen. Ymmärrykseni mukaan ei ole tutkimustietoa siitä, onko jonkinlainen huoran kategoria täysin universaali ilmiö. Prostituutioon kuulee usein viitattavan maailman vanhimpana ammattina, mutta on eri asia, miten siihen suhtaudutaan ja miten se määrittää yhteiskuntaa ja ihmisten välisiä suhteita. Esimerkiksi perhekäsitykset vaihtelevat ympäri maailmaa, joten muidenkin eroavaisuuksien esiintyminen olisi pelkästään loogista. Suomi kuuluu kristinuskon vaikutuspiiriin, ja suomen kielessä sana *huora* on tunnettu Agricolasta alkaen eli suomen kirjakielen ensivaiheista lähtien (Häkkinen 1994; Häkkinen 2004: 222). Ensimmäiset suomeksi käännettyt tekstit olivat suureksi osaksi uskonnollisia (esim. Häkkinen 1994), joten Agricola ei ainoastaan kääntänyt tekstejä vaan myös välitti tiettyä maailmankatsomusta.

2.2 Huora suomalaisessa kansanperinteessä

Maailma on muuttunut kirkkoisien ja Agricolan ajoista, ja muutosta tapahtuu myös lyhyemmällä aikavälillä, minkä voi huomata tälläkin hetkellä elossa olevien eri sukupolvien suhteesta *huora*-sanaan ja seksuaalisuuteen ylipäätään (vrt. Virtanen 1990: 155). Huorittelusta on olemassa varsin vähän suomalaista tutkimusta. Folkloristiikan tutkija Leea Virtanen (1990) on kuitenkin tutkinut huoraksi nimittelyä suomalaisessa kansankielessä keräämällä 1920–1940-luvuilla nuoruutensa eläneiden muistoja ja käsityksiä *huora*-sanankäytöstä ja merkityksistä. Vaikka osa merkityksistä ei ole juuri muuttunut nykypäivään tullessa, myös vuosikymmenten aikana tapahtuneet yhteiskunnan, asenteiden ja moraalien muutokset ovat näkyvissä. Virtasen artikkeli on ainoa tietämäni pelkästään *huora*-sanankäyttöön keskittyvä suomen-

kielinen tutkimus, joten esittelen seuraavaksi artikkelin tutkielmani kannalta tärkeimmän annin.

Virtasen (1990) aineistossa huoruus tai tarkemmin huoraksi tulo liittyy aviotoman lapsen saamiseen, mikä 1900-luvun alkupuolella tiesi suurta häpeää ei vain lapsen saajalle vaan tämän koko perheelle. Jokseenkin paradoksaalista on, että yksi huorittelun funktioista oli ilmeisesti suojella tyttöjä ”todellisen huoran” maineelta. Toisin sanoen 1920–1940-lukujen agraariyhteiskunnassa huorittelulla oli sijansa tyttöjen kasvattamisessa. Pelkkä tytön pojan seurassa näkeminen saattoi antaa vanhemmille riittävän syyn huoritella tytärtään. Tarkoituksena on ollut varoittaa tyttöjä ryhtymästä liian läheisiin väleihin poikien kanssa, sillä lopputulemana olisi hyvin voinut olla nuoren tytön avioliiton ulkopuolinen raskaus ja tytön maineen menetys koko kyläyhteisön silmissä. (Virtanen 1990: 141–142.)

Koska 1900-luvun alkupuolen agraariyhteiskunnassa hyvin pitkälle vaiettiin seksi- ja sukupuoliasioista häveliäisyyden nimissä ja valistuskulttuurin vielä puuttuessa, oli haukkuminen yksi harvoista tavoista ”jakaa tietoa” ja kontrolloida tyttöjä (Virtanen 1990: 141, 145). Tytöt siis oppivat, mikä oli kiellettyä, vaarallista ja ennen kaikkea häpeällistä, vaikka joutuivatkin eittämättä arvailemaan vanhempien puheiden, haukkumisten ja läksytysten merkityksiä. Lienee selvää, että valistus, naisten korkeampi koulutus ja Suomessa kaikkien saatavilla oleva ehkäisy ovat muuttaneet yhteiskuntaa ja myös kuvaa huoruudesta. Kaupungistuneessa nyky-yhteiskunnassa ei pienten maaseutuyhteisöjen tavoin myöskään tunneta toisten taustaa, joten aiemmasta leimasta on mahdollista päästä eroon.

Virtasen kyselyyn vastanneet tunnistavat huorittelun myös miesten naisiin kohdistamana yleisenä ärtymyksen tai pettymyksen osoituksena. On huoriteltu eri syistä johtuvasta suuttumuksesta, esimerkiksi mustasukkaisuudesta. Erityisesti huorittelu liitetään humalatailaan, jolloin estot unohtuvat ja syvimmät tunteet pääsevät pintaan. Paradoksaalisesti myös seurasta tai seksistä kieltäytyminen ovat voineet olla syitä huoritteluun: torjutuksi tuleminen on ottanut niin kovasti miehen itsetunnolle, että huoraksi haukkuminen on tuntunut oikeutetulta. Virtasen aineistossa huorittelu piirtyy siis erityisesti osaksi miesten kielenkäyttöä. Huorittelijoina naiset ovat kunnostautuneet lähinnä perhepiirissä tytön kasvatuksessa, keskinäisessä juoruilussa ja mustasukkaisuustapauksissa. (Virtanen 1990: 141–145.)

Huoraksi on Virtasen (mts. 150) mukaan 1920–1940-luvuilla nimitelty myös avoliitossa olevan parin eli susiparin naisosapuolta ja naimatonta naista, jonka tiedetään tai uskotaan olleen romanttisissa tai seksuaalisissa kanssakäymisissä usean miehen kanssa. Naimisiinmeno on merkinnyt selvää statuksen kohotusta naiselle, eikä avoliitossa miestään pettänyt nainen ole hevillä saanut huoran leimaa ainakaan laajemman yhteisön keskuudessa

(mts. 156). *Huora* on nykypäivän tavoin toiminut myös 1900-luvun alussa prostituoidun synonyyminä (mts. 146), ja joskus pelkkä neitsyyden menetys on antanut syyn huorittelulle, ja pahimmillaan *huora* on ollut nuorten miesten keskinäisessä puheessa peräti synonyymi *tytölle*, joskin harvemmin (mts. 150–151). Virtasen informantit olivat myös panneet merkille, että 1980-luvun nuoret käyttävät sanaa informanttien omasta nuoruudesta poikkeavalla tavalla esimerkiksi kutsumalla ystäviään huoriksi vailla tunnelatausta (mts. 145). Virtanen kuvaakin *huora*-sanan käyttöä laajaksi ja moninaiseksi osaksi oman aikansa eli 1980-luvun puhekieltä ja arvioi, että sanalla on vielä enemmän merkityksiä kuin 1900-luvun alkukymmeninä (mts. 151).

2.3 Huora nykypäivänä

1900-luvun alussa aviottoman lapsen saaminen langetti naiselle huoran maineen ja saattoi hänet suureen häpeään (Virtanen 1990), mutta myös Tolosen (2001: 234–235) vuosituhannen vaihteessa haastattelemat nuoret, sekä tytöt että pojat, pelkäsivät tytön raskaaksi tulemista. Vaikka tytön raskaus pelotti molempia sukupuolia, näkivät nuoret vastuun seksuaalisesta kanssakäymisestä lankeavan tytölle: raskauden pelko johtaa siihen, että seksuaalisesta aktiivisuudesta rangaistaan lähinnä tyttöjä (mts. 234). Yksi rankaisemisen ja kontrolloinnin keinoista on juuri huorittelu.

Päivi Honkatukia (1998) havaitsi väitöstutkimuksessaan neljä eri tapaa hahmottaa huoruus. Haastattelemiensa tyttöjen kertomusten perusteella hän jakoi *huoran* neljään eri kategoriaan. Ensinnäkin huora saattoi olla *kuka tahansa*, missä tapauksessa huoran maine ei ollut yhteydessä seksuaaliseen käyttäytymiseen, vaan huorittelu oli mielivaltaista ja pitkälti riippumatonta tytön omasta käytöksestä. Huoraksi leimautumista kuitenkin pelättiin, sillä se uhkasi kaikkia tyttöjä. Toiseksi *huora* oli *joku toinen*, toiseutettu, huonomaineinen mutta huonosti tunnettu ulkopuolinen tyttö, jonka seksuaalista käytöstä pidettiin epäilyttävänä. Koska toiseutettu *huora* on yhteisön ulkopuolinen, ei Honkatukian haastattelemissa tytöillä ollut osoittaa huorittelun syyksi kuin huhupuheita. *Huoran* kolmas määritelmä on prostituoitu eli "oikea huora", jota pidettiin erityisen halveksittavana ja johon haastatellut tekivät hyvin selvän eron itseensä nähden. Neljänneksi Honkatukia erottaa *huoran* kulttuurisena resurssina, mikä tarkoittaa käytännössä *huora*-nimitystä vitsinä ja yleisenä loukkauksena. (Honkatukia 1998: 163–173.)

Huorittelun muodot ja tarkoitukset ovat nykytodellisuudessa moninaiset. Viimeisten parin–kolmenkymmenen vuoden aikaisten tutkimusten perusteella huorittelu vaikuttaa aiempaan nähden usein täysin mielivaltaiselta (Honkatukia 1998: 163; Lees 1989; Saarikoski 2001; Tolonen 2001: 224) – etenkin, mikäli yhteisössä on vallalla jonkinlainen tyttöjen huorittelukulttuuri (Tolonen 2001: 224). Syitä huoran maineelle voivat Saarikosken (2001: 41) mukaan olla aivan vastakkaiset asiat kuin ensin saattaisi luulla: huoraksi voidaan leimata niin koulussa menestynyt, tyylikkäästi pukeutuva, kaunis, ulospäinsuuntautunut kuin ujo ja hiljainenkin tyttö. Tolonen (2001: 152) todisti tutkimusta tehdessään luokkatilannetta, jossa kokeessa huonosti menestyneet pojat huorittelivat kymppin saanutta tyttöä. Myös poikien seurasta kieltäytyvä tai liian poikamainen tyttö voi tulla nimitetyksi huoraksi, tarkemmin vielä pihtarihuoraksi tai lesbohuoraksi (Saarikoski 2001: 40–41). Toisaalta pelkkä poikien tarve liioitella seksuaalisia kokemuksiaan voi johtaa huoritteluun ja siten saattaa tytöt huonoon maineeseen (Honkatukia 1998: 165).

Vaikka *huora*-sanan merkitykset ovat monet, näyttäisi huorittelu usein toimivan rangaistuksena. Lehtosen (1999: 128–131) mukaan *homo*- ja *lesbo*-sanoja voidaan käyttää rangaistuksena jonkinlaisen normaalin rajan ylittämistä: homottelemalla tai lesbottelemalla voidaan tehdä ero yhtä lailla hetero- ja ei-heteroseksuaalin, viisaan ja tyhmän, kauniin ja ruman, tavallisen ja oudon kuin aikuismaisen ja lapsellisen välille. Cameron (1997: 274) puolestaan tuli nuorten amerikkalaismiesten keskustelua tutkiessaan siihen lopputulokseen, että nämä käyttivät sanaa *gay* (homo) keskustelunkohteesta, joka ei täyttänyt ryhmän maskuliinisuudelle asettamia vaatimuksia eli rikkoi ryhmän normeja. Seksuaalisuuteen liittyvien attraktiivisten sanojen kentässä *huora* ei ole poikkeus. Honkatukian (1998: 163) ja Saarikosken (2001: 43) mukaan ketä tahansa tyttöä voidaan rangaista huoran maineella tai huoraksi haukkumisella vain, koska hän on jollakin tavalla rikkonut jotakin yhteisön ääneen lausuttua tai ääneen lausumatonta normia. Seksuaalisuuteen liittyvät haukkumasanat ovatkin vahvasti sukupuolittuneita (vrt. Suominen 2011). Jos homottelu on poikiin kohdistuvaa vallankäyttöä, lienee huorittelu vieläkin leimallisemmin tyttöjen elämää säätelevää nimeämistä.

3 Kielitieteellinen viitekehys

Tämän luvun aluksi luon katsauksen *huoran* määritelmiin suomalaisissa sanakirjoissa. Leksikaalista semantiikkaa käsittelevissä alaluvuissa keskityn sanan erilaisiin merkityksiin ja merkityksenmuutokseen. Sociolingvivistisessä osiossa huomio kiinnittyy nuorten kielenkäyttötapoihin, niin sanottuun huonoon kieleen sekä sociolingvistisen tutkimuksen muuttujiin.

3.1 Sanakirjamääritelmiä

Sanojen tärkeydestä ja niiden läpikäymistä mahdollisista merkityksenmuutoksista todistavat eri aikoina laaditut ja tuolloisen yhteiskunnan tilaa heijastelevat sanakirjat. *Huora*-sanan etymologiasta tiedetään, että sana on germaaninen laina ja että germaanisten kielten sana on samaa juurta latinan sanan *cārus* 'rakas, kallis, haluttu' kanssa. Suomen kirjakielessä *huora* on esiintynyt Agricolasta alkaen. (Häkkinen 2004: 222.) Agricolan teoksessa *Käsikiria Castesta ia muista Christikunnan Menoista* (1549: 18) huorasta todetaan näin: *ios hen toiseen mieheen secande henen miehense eläise / nin hen hooraxi cutzutan*. 1500-luvulla huoruus on siis tarkoittanut aviorikosta ja sanalla *huora* on ilmeisesti viitattu nimenomaan naiseen – ainakin sen perusteella, että huoruus määritellään suhteessa miehiin.

Nyky-suomen sanakirjassa (2002 [1951–61]) ei ole varsinaista kuvailevaa määritelmää sanalle *huora*, vaan sille on annettu joukko synonyymejä: *yleinen nainen, portto, lutka, lautta, katunainen*. Helena Saarikoski (2001: 107) on kiinnittänyt huomiota sanan *prostituoitu* puuttumiseen listasta, sillä hänen haastattelemansa tytöt pitävät *prostituotua* sanan *huora* "oikeana" merkityksenä. *Prostituoitu* onkin vieraskielinen, melko uusi laina ja Saarikosken (mts. 110) mukaan myös suomalaisessa kulttuurissa melko myöhäsyntyinen huoran erikoistapaus tai alakategoria, joka liittyy nimenomaan prostituutiolaitokseen. *Nyky-suomen etymologisen sanakirjan* mukaan sana *prostituutio* on tullut suomen kieleen lainana ruotsista 1800–1900-lukujen vaihteessa ja alkanut vakiintua suomenkieliseen muotoonsa 1920-luvulta alkaen (Häkkinen 2004: 960). *Huora* on siis suomen kielessä paljon *prostituoitu*-sanaa vanhempaa perua, eikä *prostituoitu* liene ollut vielä kovin yleinen sana Nyky-suomen sanakirjan ilmestymisen aikoihin 1950–1960-luvuilla. Samaa tarkoittavat kuitenkin Nyky-suomen sanakirjassakin listatut *yleinen nainen, portto* ja *katunainen*. Vuonna 1990 ilmestyneen *Suomen kielen perussanakirjan* ja vuonna 2006 ilmestyneen *Kielitoimiston*

sanakirjan sanakirja-artikkelit sen sijaan esittävät identtisesti *huoran* ensimmäisenä synonyymina *prostituoidun*, jota seuraavat *lutka*, *porto* ja *hutsu*.

Myöskään *Suomen murteiden sanakirjassa* (1994) tai Heikki Paunosen *Stadin slangin suursanakirjassa* (2000) ei käytetä sanaa *prostituoitu* sanan *huora* synonyyminä, mutta sen korvaavat toiset, samaa tarkoittavat sanat. Suomen murteiden sanakirjassa (1994) *huoran* ensimmäinen määritelmäryppäs kuuluu: *nainen, joka on avioliiton ulkopuolisessa sukupuolisuhteessa, yleinen, maksullinen nainen, lutka, porto, vosu, hutsu*. *Vankilaslangin sanakirjan* (Lipsonen 1990) mukaan *huora* on (*huonomainen*) *nainen, giltsi*. *Suomen kielen seksisanakirjassa* (Jussila ja Länsimäki 1994) *huoran* ensimmäinen määritelmä on (*sukupuoliselta kannalta*) *huonomaineinen nainen; yleinen nainen, porto*. Muita käyttöyhteyksiä ovat *käydä huorissa* -ilmaus sekä erilaiset sananparret ja hokemat. Paunosen *Stadin slangin suursanakirjassa* (2000) ensimmäinen sanalle *huora* annettava merkitys on *tyttö, nainen*. Toiseksi on listattu *kutsuhuutona tai puhutteluna rakennuksilla ruukkia kantavalle naiselle*, kolmantena *haukkumailmauksena työstä tai naisesta*.

Paunosen *Stadin slangin suursanakirjan* näkökulmasta *huora* olisikin siis vain haukkumasana tai synonyymi naiselle, ei prostituoitu, maksullinen tai edes ”huonomaineinen” nainen, toisin kuin muiden tässä mainittujen sanakirjojen määritelmässä. Slangisanoja kokoavassa teoksessa toki korostuvat kielen informaali, puhuttu ja vulgaari luonne vielä enemmän kuin murre-sanakirjassa, johon määritelmä huorasta maksullisen seksin tarjoajana on merkitty. Sanakirjoihin listattujen merkitysten keskinäinen variaatio vahvistaa käsitystä siitä, että sana *huora* voi kantaa tilanteittain erilaisia merkityksiä.

3.2 Leksikaalinen semantiikka

Käyn tämän luvun aluksi läpi sanasemantiikan keskeisimpiä ajatuksia ja käsitteitä. Sen jälkeen huomio kiinnittyy erityisesti sanan erilaisiin merkityksiin sekä merkityksenmuutosprosesseihin, joiden avulla havainnollistan *huora*-sanalle ajan saatossa tapahtuneita muutoksia. Lopuksi luon vielä silmäyksen muihin sanojen merkitykseen vaikuttaviin tekijöihin, kuten kontekstiin ja asenteisiin.

3.2.1 Sanan merkkiluonne

Sanat eivät itsessään tarkoita mitään, vaan ne ovat instrumentteja, jotka saavat merkityksen vasta, kun niitä käytetään merkitsemään jotakin (Ogden ja Richards 1985 [1923]: 9–10). Vuonna 1916 ilmestyi sittemmin klassikkoteokseksi muodostunut *Cours de linguistique générale*, joka perustuu muistiinpanoihin, joita Ferdinand de Saussuren opiskelijat tekivät opettajansa luentosarjan pohjalta. Kurssillaan de Saussure hahmotteli semiologian eli merkkiopin perusteita ja esitteli oman näkemyksensä kielellisen merkin luonteesta. Hän näki *merkin* (signe) kokonaisuutena, joka koostuu kahdesta osasta: *merkitystä* (signifié) ja *merkitsijästä* (signifiant), joista jälkimmäistä voidaan nimittää myös symboliksi. De Saussure painotti, että merkityn ja merkitsijän suhde on mielivaltaisen. (De Saussure 2005 [1916]: 32–35, 99–101.) De Saussurelle merkki oli siis kaksijakoinen.

C. K. Ogden ja I. A. Richards esittelivät vuonna 1923 teoksessaan *The Meaning of Meaning* ajatuksen merkityksen kolminapaisuudesta ja havainnollistivat ajatustaan kolmiomallilla. Näkemys merkityksen kolmesta ulottuvuudesta on vakiintunut yhdeksi semiotiikan ja semantiikan perusajatuksista. Kolmion osista saati osien nimeämisestä ei kuitenkaan vallitse semantikkojen keskuudessa yksimielisyyttä. (Lyons 1977: 96–97.) Alkuperäistä kolmiomallia pidetään ongelmallisena ja riittämättömänä, ja useat semantikot ovatkin esittäneet siitä oman parannellun versionsa (esim. Lyons 1977: 95–99; Ullmann 1962: 55). Kolmiomalleissa erotetaan merkityksen kolme komponenttia toisistaan, ja mallilla kuvataan Karlssonin (1994: 189) sanoin ”kielen, mielen ja maailman” suhteita. Ogdenilla ja Richardsilla (1985 [1923]: 11) kolmion osat ovat *ajatus* tai *viittaus* (thought or reference), *symboli* (symbol) ja *tarkoite* (referent). John Lyonsin (1977: 96) kolmion osat koostuvat *käsitteestä* (concept), *merkistä* (sign) ja *merkityksestä* (significatum). Stephen Ullmann (1962) taas käyttää termejä *nimitys* (name), *merkitys* (sense) ja *asia* (thing). Kuiri (2000: 9, 13) nimeää kolmion osat *merkitykseksi*, *muodoksi* ja *tarkoitteeksi*.

Lyons (1977: 98) tiivistää kolminapaisen suhteen Ogdenin ja Richardsin ajatusta soveltaen seuraavasti: jokin asia ulkomaailmassa (referentti) saa aikaan ajatuksen (merkitys) puhujan tai ajattelijan mielessä, ja tämä ajatus taas konkretisoituu ajatusta nimettäessä merkinä, esimerkiksi sanana (muoto). Sana siis symboloi ajatusta, joka puolestaan viittaa itse kyseessä olevaan asiaan. Lyons (mts. 98) toteaa, että semantiikassa on yleisempää ajatella, että referenttiin viittaa ennemmin sana tai ilmaus (muoto) kuin käsite tai ajatus (merkitys), vaikka Ogden ja Richards (1985 [1923]: 11) alun perin ajattelivat viittaussuhteen referentin ja käsitteen tai ajatuksen väliseksi. Joka tapauksessa yleisesti ajatellaan, että sanan ja sen

edustaman asian, referentin, välillä ei ole suoraa yhteyttä, vaan yhteys on sopimuksenvarainen (Ullmann 1962: 55–56; Lyons 1977: 97)¹. Sanan potentiaalia viitata reaali- tai muussa maailmassa oleviin tarkoitteisiin kutsutaan *denotaatioksi* tai *intensioksi*. Kaikki mahdolliset tarkoitteet, joihin sanalla voidaan viitata, taas muodostavat sanan *ekstension*. (Karlsson 1994: 190–191.)

3.2.2 Sanan erilaisia merkityksiä

Semantiikan historiassa merkitystä on jaoteltu monin eri tavoin. Kenties yleisin ja perustavanlaatuisin tapa jakaa merkitystä on puhua *denotatiivisesta* eli *konseptuaalisesta* ja *konnotatiivisesta* merkityksestä. Tässä jaossa ajatellaan, että sanalla tai muulla merkillä on päämerkitys eli denotatiivinen merkitys ja sen lisäksi konnotatiivisia eli sivumerkityksiä (Kuiri 2000: 19). Geoffrey Leech (1974) käyttää denotatiivisesta merkityksestä termiä *konseptuaalinen* merkitys. Larjavaara (2007) taas puhuu *kokonaismerkityksistä* ja *valinnaismerkityksistä*. Kuirin mukaan päämerkitys on se merkityksen osa, joka ilmaisee, mistä tarkoitteista sanaa voidaan käyttää. Sivumerkitykset eivät rajoita viittausta vaan tuovat kielenkäyttöön lisämerkityksiä ja -sävyjä. (Kuiri 2000: 19–20.) Konseptuaalista merkitystä pidetään kielellisen vuorovaikutuksen keskeisimpänä tekijänä, vaikka se ei joka tilanteessa olekaan sanan keskeisin merkitys (Leech 1974: 10). Vaikka sanan *huora* konseptuaalinen merkitys siis liittyisi seksuaalimoraaliin tai seksuaalisten palveluiden tarjoamiseen rahasta, saattaa sana saada kokonaan toisenlaisen merkityksen kavereiden keskinäisessä vitsikäytössä.

Leechin (1974: 14) mukaan konnotatiivinen merkitys on sanan tai muun merkin vuorovaikutuksellinen arvo. Konnotaatiot vaihtelevat kielenpuhujan iän ja kulttuurin mukaan. Konnotaatioissa on kyse tosielämän kokemuksista, jotka ihminen liittää sanaan sitä käyttäessään tai sen kuullessaan. (Leech 1974: 15; ks. myös Karlsson 1994: 218.) Konnotatiiviset merkitykset ovat melko epästabiliileja ja muuttuvia, toisin kuin konseptuaaliset merkitykset. Konnotatiivisiin merkityksiin vaikuttavat esimerkiksi kulttuuri, historiallinen aika ja yksilön kokemus. Konnotatiivinen merkitys on myös avoin, mikä tarkoittaa, että referentin mikä tahansa subjektiivisesti tai objektiivisesti arvioitu piirre voi muokata sanan tai ilmauksen

¹ Poikkeuksena voidaan kuitenkin ajatella joitakin erisnimiä. Proprius on mahdollista nähdä linkkinä, joka kulkee suoraan muodosta tarkoitteeseen käymättä merkityksen kautta. Esimerkiksi monet suomalaiset paikkanimet sekä viittaavat paikkaan että muodostavat samaan aikaan sanan sanakirjamerkityksen. Ks. Leino 2007: 53.

konnotatiivista merkitystä. (Leech 1974: 15.) Esimerkkinä voisi toimia se, että sana *huora* on viitannut maksullista seksiä tarjoavaan naiseen. Osalla näistä naisista on ollut tietynlainen habitus joko tosielämässä tai median representaatioissa, ja niinpä huoruuteen on alettu liittää myös tietynlainen ulkonäkö. Jonkun vaatteita tai koko tyyliä voi esimerkiksi kutsua huorahtavaksi tai huoramaiseksi, ja jo pelkkä ulkonäkö voi olla syynä huoritteluun. Hannele Koivusen (1995) mukaan huoruuttaan katuva Maria alettiin keskiajan uskonnollisessa taiteessa esittää punatukkaisena, ja nykyisin juuri punainen värin liitetään huoruuteen (Saarikoski 2001: 147–162). Ulkoiset merkit eivät ole niin vakiintuneita, että ne olisivat osa *huoran* konseptuaalista merkitystä, mutta konnotatiivisina merkityksinä niitä voinee pitää.

Sanan merkitystä voi tarkastella myös kilpailevasta ja pitkälti konseptuaalisen ja konnotatiivisen jaottelun kanssa päällekkäin asettuvasta näkökulmasta. Hermann Paul (1960) tekee eron sanan tai ilmauksen *usuaalisen* ja *okkasionaalisen* merkityksen (usuelle und okkasionelle Bedeutung) välille. Usuaalinen merkitys on Paulin mukaan sanan vakiintunut merkitys, jonka kaikki kieliyhteisön jäsenet jakavat. Okkasionaalinen merkitys puolestaan koostuu niistä merkityksistä, jotka sanan käyttäjä sanaan sitä käyttäessään liittää ja jotka hän olettaa sanan kuulijan myös siihen liittävän. (Paul 1960: 75.) Geeraerts (2010: 338) vertaa usuaalista merkitystä sanan sanakirjamääritelmään, ja okkasionaalista merkitystä hän pitää sanakirjamääritelmän luonteisen yleisen käsitteen konkretisoitumana tietyssä todellisessa käyttökontekstissa. Okkasionaalisen merkityksen ymmärtäminen vaatii siis oikeaa, tilanteen mukaista tulkintaa. Sanakirjoissa ei mainita mitään *huoraksi* kutsutun ulkonäöstä tai esitetä sanaa *huora* keinona rangaista norminvastaisesti käytettyä yhteisön jäsentä. Nämä okkasionaaliset merkitykset reaalistuvat vasta tietyssä kontekstissa, tietyn tulkinnan seurauksena.

Leech jaottelee merkityksen konseptuaalisen ja konnotatiivisen merkityksen lisäksi viiteen eri tyyppiin, joista *huora*-sanan kannalta merkityksillisinä otan esille kaksi, *stilistisen* ja *affektiivisen* merkityksen. Leechin mukaan *stilistinen* merkitys liittyy kielen sosiaaliseen ulottuvuuteen, jota ilmentävät esimerkiksi murteet ja slangit. Esimerkiksi tietyt sanavalinnat tai ääntämys voivat kieliä puhujan maantieteellisestä tai sosiaalisesta alkuperästä. Stilistinen merkitys on usein merkittävä tai jopa ratkaiseva tekijä tehtäessä eroa (lähi)synonyymisten sanojen välille. (Leech 1974: 10–27.) Kyseessä on eri tyyli tai rekisteri silloin, kun puhutaan *poliiseista* tai *kytistä*, sekä silloin, kun puhutaan *prostituoiduista* tai *huorista*. Puhujien käsitykset sanojen tyyliarvosta eivät arkielämän tilanteissa selvästikään aina kohtaa, mutta jos puhuja ei ole tietoinen käyttämiensä sanojen tyyliarvosta, voi hänen kielenkäyttönsä jossakin tilanteessa ymmärrettävästi aiheuttaa sosiaalista paheksuntaa.

Kieli voi heijastaa myös henkilökohtaisia tunteita tai asenteita jotakin tai jotakuta kohtaan, mistä Leech puhuu *affektiivisena* merkityksenä. Hänen mukaansa affektiivinen merkitys ilmaistaan usein sanan konseptuaalisen tai konnotatiivisen merkityksen kautta, esimerkiksi käyttämällä selvästi positiivisia tai negatiivisia ilmauksia, mutta affektiivisen merkityksen ilmaisemiseen käytetään usein myös intonaatioita ja äänensävyjä. (Mts. 18.) Ullmann puhuu merkityksen emotiivisista tekijöistä ja toteaa joidenkin emotionaalisten sävyjen olevan lyhytikäisiä, kontekstuaalisia tai täysin subjektiivisia, toisten taas melko vakioisia, joskin nekin voivat ajan mittaan heiketä tai kadota kokonaan. Tällaisia kehityskulkuja ovat hänen mukaansa esimerkiksi sanan ilmaisuvoimaisuuden kuluminen sitä jatkuvasti toistettaessa tai sanan siirtyminen hyvin rajoitetusta käyttöyhteydestä laajempaan käyttöön. (Ullmann 1962: 138–139.) *Huora*-sana, kuten monet muutkin affektiivisesti värityneet alatyyliset tai kiro sanat, näyttäisi yleistyneen ja sen seurauksena menettäneen osa ilmaisuvoimastaan.

Stilistinen ja affektiivinen merkitys ovat Leechin mukaan enemmän konnotatiivisen kuin konseptuaalisen merkityksen kaltaisia, koska ne ovat avoimia ja alttiita muutokselle. Leech kokoakin konnotatiivisen, stilistisen ja affektiivisen merkityksen *assosiatiivisen* merkityksen käsitteen alle. Assosiatiiviseen merkitykseen kuuluvat merkitykset ovat hänen mukaansa melko pysyvän konseptuaalisen merkityksen vastinpari. (Leech 1974: 20–21.) Assosiatiiviset merkitykset vastannevat siis melko lailla prototyypin ulkokehää. *Prototyyppi* on kielitieteeseen psykologiasta lainattu käsite (Larjavaara 2007: 127). Prototyyppiajattelun idea on, että tärkeimmät ja perustavanlaatuisimmat piirteet muodostavat sanan merkityksen ytimen, ydinmerkityksen eli *prototyypin* (Langacker 1999: 9–10; Kuiri 2012: 99–100). Prototyyppiajattelua voi lähestyä joko siitä näkökulmasta, että prototyyppi on abstraktio, joukko luonteenomaisia piirteitä, joihin todellisuuden referenttejä verrataan, tai sitten voidaan lähteä ajatuksesta, että tietyt reaali maailmasta tunnistettavat kategorian jäsenet ovat keskeisempiä tai tyypillisempiä kuin toiset, kategorian perifeerisemmät jäsenet (Saeed 1997: 37). Ydinmerkitys koostuu niistä piirteistä, jotka sanan käyttäjien enemmistön mielestä kuuluvat sanan merkitykseen ja jotka erottavat sanan merkityksen muiden sanojen merkityksistä. Ytimen ympärillä on vivahteista koostuva ja puhujan mukaan vaihteleva merkityskirjo, esimerkiksi juuri puhujakohtaiset merkitykset. Prototyyppiajattelu helpottaa maailman luokittelua ja muistamista, koska asioiden tai merkitysten yksinkertaistaminen prototyypeiksi säästää muistia ja tehostaa maailman havainnointia. (Kuiri 2012: 99–100; Langacker 1999: 9–10.) Puhuttiinpa sitten assosiatiivisista merkityksistä tai prototyypin

ulkokehästä, merkityksellistä on, että ydinmerkityksen ympärillä oleva merkitysaines on altis muutokselle.

Ajatus jonkinlaisesta jaosta ydinmerkitykseen ja vähemmän vakiintuneisiin sivumerkityksiin on leksikaalisen semantiikan perustavanlaatuisimpia ajatuksia. Mira Ariel (2002) kuitenkin kyseenalaistaa ajatuksen vain yhdestä dominoivasta ydinmerkityksestä, johon puhuja on sitoutunut. Hän käyttää itse konseptuaalisen merkityksen tai prototyypin sijaan käsitettä *kirjaimellinen merkitys* (literal meaning), jonka vastinpari on *ei-kirjaimellinen* (non-literal) tai *kuvaannollinen* (figurative) merkitys. Ariel kritisoi sitä, että vaikka tutkijat eivät ole samaa mieltä siitä, mitä kirjaimelliseen ja ei-kirjaimelliseen merkitykseen kuuluu, he pitävät silti jaottelusta ja käsitteistä kiinni. Klassinen määritelmä yrittää Arielin mukaan tyydyttää liian monta tavoitetta kerralla. Hän kuitenkin tunnistaa ydinmerkityksen määrittelyn tarpeellisuuden ja ehdottaakin kirjaimellisen merkityksen käsitteen korvaamista ajatuksella kolmesta *perus-* tai *vähimmäismerkityksestä* (minimal meanings). Kolme Arielin ehdottamaa vähimmäismerkitystä ovat *lingvistinen* (linguistic), *psykolingvistinen* (psycholinguistic) ja *vuorovaikutuksellinen* (interactional) merkitys. (Ariel 2002: 361–364, 390–392.)

Lingvistinen merkitys on sanan kontekstiton merkitys, joka on lähinnä perinteistä konseptuaalista tai sanakirjamerkitystä. Psykolingvistinen merkitys taas painottaa ihmis-mieleen tallentuneen merkityskriteeristön roolia merkityksen muodostamisessa ja merkityksen dynaamista muodostumista mentaalisten mallien pohjalta reaaliajassa (ks. myös luvut 3.2.3 ja 3.2.4 sekä Giora 2002). Vuorovaikutuksellinen merkitys puolestaan on sanan tai ilmauksen kussakin kontekstissa määrittyvä merkitys. Ariel tähdentää, ettei kuitenkaan ole vain yhtä ensisijaista vuorovaikutuksellista merkitystä vaan mahdollisia ensisijaisia tulkintoja, joista vuorovaikutustilanteen osapuolet neuvottelevat sopivimman. (Ariel 2002: 392–397.) Arielin jaottelu on kuvaava, ja sen valossa ajatus yhdestä kiteytyneestä ja dominoivasta merkityksestä on varsin ahdas ja yksinkertaistava. Halun ja tarpeen määritellä sanat tarkasti ymmärtää, mutta todellisuus ei ole niin yksinkertainen kuin miltä sanakirjan perusteella näyttäisi. Ainakin sanan *huora* sanakirjoihin kirjatut määritelmät kattavat vain murto-osan siitä merkitysvariaatiosta, joka reaalistuu todellisissa vuorovaikutustilanteissa.

3.2.3 Merkityksenmuutos

Synkroninen semantiikka tutkii merkitystä tietyssä ajassa ja paikassa, diakronisessa semantiikassa taas ollaan kiinnostuneita ajan kuluessa tapahtuvista merkitysten muutoksista

(Ullmann 1957: 171). Tämän tutkielman kannalta molemmat lähestymistavat ovat oleellisia. Tarkastelen samassa ajassa ja paikassa elävien nuorten käsityksiä ja pyrin toisaalta hahmottamaan ajan kuluessa tapahtunutta muutosta. Esittelen tässä ja seuraavissa luvuissa erilaisia merkityksenmuutosteorioita.

Kieli on jatkuvassa muutoksen tilassa ja muutos tapahtuu usein hienovaraisesti, joten käynnissä olevaa muutosta ei tule aina huomanneeksi (Langacker 1972: 305; Kuiri 2012: 43). Muutokset eivät siis synny harppauksittain vaan ovat jatkuvan, pienistä muutoksista koostuvan sarjan tulosta (Stern 1921: 12). Kielenkäyttäjän näkökulmasta selvimpiä muutoksia ovat yksittäisiä leksikaalisia yksiköjä, yleensä sanoja, koskevat muutokset, esimerkiksi uusien sanojen ilmaantuminen tai sanan merkityksen muuttuminen. Sanojen merkitykset ovat perusluonteeltaan dynaamisia ja varioivia ja siten alituisesti alttiita muutokselle. (Langacker 1972: 305, 317, Kuiri 2012: 43.) Yksinkertaistaen semanttisen muutoksen voi katsoa tapahtuvan aina, kun tiettyyn merkitykseen liitetään uusi sana tai kun tiettyyn sanaan liitetään uusi merkitys (Ullmann 1957: 171). Osa uusista merkityksistä kuihtuu ajan myötä, osa taas jää elämään ja vakiintuu osaksi sanan yleisesti käsitettyä merkitystä. Semanttinen muutos on siis harvoin lopullinen, ja sana voi saada yhden tai useamman uuden merkityksen menettämättä alkuperäistä merkitystään. (Ullmann 1962: 195.) Vaikka sana *huora* on saanut uusia merkityksiä, se on kuitenkin säilyttänyt suuren osa vanhoista merkityksistään. Ullmann (1962: 211) toteaa myös, että vanhan ja uuden merkityksen välillä on kuitenkin aina oltava jokin yhteys. Poikien keskenään vitsillä harrastamassa huorittelussa sanalle annetut merkitykset vaikuttaisivat kuitenkin karanneen melko pitkälle sanakirjoihin kirjatusta *huora*-sanan ydinmerkityksistä, vaikka yhteys olisikin hahmotettavissa sanan monisäikeistä merkityksenmuutosprosessia tarkastelemalla.

Muutos lähtee liikkeelle yksilöstä, ja yksilön innovaatio leviää hiljalleen ihmiseltä toiselle. Varsinaisesta muutoksesta voidaan puhua, kun myös sanan konseptuaalinen tai usuaalinen merkitys on päässyt puheyhteisössä muuttumaan. Muutos ei tapahdu hetkessä vaan on asteittainen, mistä ovat seurauksena erot idiolekteissä eli yksilöiden kielimuodoissa. (Langacker 1972: 317, Kuiri 2004: 43.) Muutosprosessi ei myöskään välttämättä missään vaiheessa tule täydelliseksi eli saavuta kaikkia puhujia (Langacker 1972: 317). Vaikka jotkut siis mieltävät *huora*-sanan vitsiksi, on paljon myös niitä, jotka eivät todennäköisesti koskaan omaksu sanaa osaksi omaa kielenkäyttöään saati ala pitää sitä tyyliltään neutraalina tai positiivisena.

3.2.3.1 Muutoksen luonne ja muutoksen syitä

Lyonsin (1977: 263) mukaan yleinen kehityskulku on, että sanoja aletaan niiden elinaikana käyttää yhä useammista tarkoitteista yhä moninaisemmissa tilanteissa. Merkityksenmuutoksia saavat aikaan *metaforat* ja *metonymiat*, joissa merkityksen muuttuminen perustuu kahden asian samankaltaisuudelle (Bréal 1982 [1897]: 119, 124). Metaforisessa kehityksessä on kyse siitä, että jotakin sanaa on alettu käyttää uudessa, kuvaannollisessa merkityksessä (Larjavaara 2007: 123). Metaforista *huora*-sanan käyttöä on siis laajentaa sana koskemaan aiempaa laajempaa tarkoitejoukkoa. Kun aiemmin huoraksi on nimitetty ihmisiä, yleensä naisia, joiden seksuaalimoraalia on pidetty epäilyttävänä tai norminvastaisena, myöhemmin huoraksi on alettu laajimmillaan kutsua ketä tahansa, josta tai jonka jostakin ominaisuudesta ei pidetä. Metaforisen kehityksen seurauksena mistä tahansa syystä kiusattu saattaa tulla haukutuksi huoraksi. Huorasta tulee tällöin synonyymi epäsuositulle. Merkityksen metaforinen muuttuminen johtaakin usein polysemiaan eli monimerkityksisyyteen (Ullmann 1962: 212).

Eräs metaforisista kehityskuluista on merkityksen muutos abstraktista konkreettiseen eli konkreettisen sanan löytäminen abstraktille ajatukselle tai kokemukselle (Ullmann 1962: 215–216). Tällaisesta kehityksestä voisi toimi esimerkkinä naisen nimittely huoraksi pettymyksen osoituksena. Viha, suru tai kauna ilmaistaan antamalla hyvinkin konkreettiseen toimintaan viittaava nimitys ja leima henkilölle, johon ollaan syystä tai toisesta petytty tai jota kadahditaan. Yhtä lailla seurasta kieltäytyminen kuin kokeissa menestyminenkin siis riittävät syiksi huorittelulle. (Vrt. Virtanen 1990: 144–145; Tolonen 2001: 152.)

Huora-sanan merkityksenmuutos voi olla myös metonyminen. Metonymia on Larjavaaran (2007: 123) mukaan sitä, että sana saa uuden merkityksen tarkoitteensa osan tai käytön perusteella. Metonymiassa jo etukäteen toisiinsa liitettyjen sanojen yhteys lujittuu (Ullmann 1962: 218). Kehityksessä, jossa *huorasta* tulee *naisen* synonyymi, on havaittavissa metonymisiä piirteitä. Silloin kaikkien tai useiden naisten nimitykseksi otetaan sana, jota ovat aiemmin käyttäneet vain tietyt ihmiset vain osasta naisia. Ullmann (mts. 220) huomauttaa, että metonymia tendenssimäisesti antaa abstrakteille sanoille konkreettisen merkityksen, eli kehitys on päinvastainen kuin metaforisessa merkityksenmuutoksessa. Jos *huora* jossakin puhujayhteisössä tarkoittaa yksiselitteisesti ketä tahansa naista, on merkitys hyvinkin konkreettinen. Metaforinen tai metonyminen muutos – vaikkapa naisen huorana näkemisen yleistyminen – kielii kulttuurin asenneilmapiiristä ja valta-asetelmista.

Merkityksenmuutos voi johtua joko ulkoisista tai sisäisistä seikoista, eikä aina voida varmuudella osoittaa, kumpi on kysymyksessä. Ulkoisia muutokselle altistavia tekijöitä ovat elinympäristön muuttuminen ja sisäisiä muutokselle altistavia tekijöitä kielellisen systeemin rakenteellinen paine, joka johtuu kielen syntagmaattisten ja paradigmaattisten suhteiden muuttumisesta. (Lyons 1977: 264.) Merkityksenmuutosten takana ovat usein myös vieraat kielet (Larjavaara 2007: 123), ja nähdäkseni erityisesti tällöin on kysymys kulttuurin melko nopeasta muutoksesta. On vaikea kuvitella, että suomalaisiakin tiedotusvälineitä dominoivalla yhdysvaltalaisella populaarikulttuurilla – televisiosarjoilla, elokuvilla, musiikkikappaleiden sanoituksilla ja erityisesti rap-lyriikoilla, musiikkivideoilla ja niin edelleen – ei olisi mitään tekemistä sen kanssa, että *huora* näyttää joissakin nuorison ryhmittymissä olevan melko yleinen kutsuma- ja puhuttelunimi kavereiden keskuudessa. Median kieli onkin konkreettisen lähiympäristön jälkeen merkittävin tavallisen yksilön kieleen vaikuttava taso (Raud 1992: 69–70). Langackerin (1972: 310) mukaan kielellisiä innovaatioita syntyy myös esimerkiksi tyyllillisiin ja ilmaisullisiin tarpeisiin, ja aivan erityisesti muutoksia tapahtuu kielen ”siirtyessä” sukupolvelta toiselle, kun säännöt ja merkitykset opitaan aiemmasta sukupolvesta poikkeavalla tavalla tai kun niitä uudistetaan ja muokataan. Huorittelun tuominen osaksi arkikieltä onkin varmasti osaltansa tietynlaista nuorten kapinaa ja halua erottua auktoriteeteista kielenkäytön keinoin. Tästä kirjoitan tarkemmin luvussa 3.3.1.

Esitetyt teoreettiset mallit ovat vain tapoja käsitteellistää havaittuja muutoksia. Kaikilla esiin nostamillani merkityksenmuutosmalleilla on mahdollista selittää ainakin joitakin *huora*-sanana merkityksessä tapahtuneista muutoksista, eivätkä ne siis ole toisilleen vastakkaisia näkemyksiä, pikemminkin toisin päin. Ei siis ole selvää, että *huora*-sanana merkitys olisi muuttunut vain yhdellä tavalla, vaan koko kulttuurin muuttuessa muutos on ollut osaltaan metaforinen ja metonyyminen ja toisaalta osittain myös merkityslainaa. Itse näkisin, että eritoten *huora*-sanana yleistyminen nuorison keskuudessa ja muu kuin sanana pelkästään loukkaava käyttö ovat ainakin osittain seurausta angloamerikkalaisen populaarikulttuurin naiskuvastosta ja sanastosta (vrt. Connell 1995: 83). Merkityslainan tulo tai paremminkin sen kasvanut esiintymisfrekvenssi on todennäköisesti vauhdittanut *huora*-sanana merkityksen määrällistä ja laadullista kehitystä. Toisaalta Virtasen (1990) 1900-luvun alkuvuosien asenteita kartoittanut tutkimus osoittaa, että Suomessa on osattu huoritella jo ennen jatkuvaa valtamerentakaista informaatiotulvaakin.

3.2.3.2 Merkityksenmuutosprosessi ja sen seurauksia

Metafora, metonymia ja merkityslainat ovat tapoja selittää ja käsitteistää merkityksenmuutoksen syitä ja itse merkityksenmuutosprosessia. Merkityksenmuutoksella on myös seurauksensa. Sanan merkityksen on katsottu voivan muuttua määrällisesti tai laadullisesti. Merkityksenmuutos johtaa usein polysemiaan.

Semantiikan historiassa merkityksen ekstension muutoksia on luokiteltu muun muassa määrän ja laadun perusteella. Sanan merkityksen ekstension on katsottu voivan joko laajeta, supistua tai muuttua muulla tavalla niin, ettei alku- ja loppumerkityksiä voida arvioida kvantitatiivisesti. Merkityksen ekstension supistumista pidetään laajentumista yleisempänä, joskin myös laajentuminen on frekventti ilmiö. (Bréal 1982 [1897]: 107; Ullmann 1962: 227, 230.) Michel Bréalin (1982 [1897]: 109) mukaan kielille on tendenssimäistä se, että niissä on suuri määrä sanoja, joiden alkuaan yleinen merkitys muuttuu ajan mittaan yhä spesifimmäksi. Näin voi käydä, mikäli sanaa käytetään yhä enenevässä määrin vain tietyissä yhteyksissä tai osana tiettyjä kollokaatioita (Lyons 1977: 266). Merkityksen laajentuminen taas johtuu Bréalin (1982 [1897]: 117) mukaan historiallisista tapahtumista, maailman muutoksesta. Lyonsin (1977: 264) mukaan merkityksen laajentumisen kehityskulkuja voivat olla esimerkiksi generalisaatio ja abstrahoituminen. Bréal (1982 [1897]: 104–106) kirjoitti jo vuonna 1897, että sen ajan moderneissa yhteiskunnissa sanojen merkitykset muuttuvat nopeammin kuin antiikissa ja jopa kirjoittajan omaa sukupolvea edeltäneinä aikoina. Jos merkityksenmuutos oli vauhdikasta jo 1800-luvun lopussa, lienee tahti nykypäivän sosiaalisen ja kulttuurisen eriytymisen ja eri alojen innovaatioiden aikakaudella jo melkoinen.

Sanan ekstension merkityksen voidaan katsoa muuttuvan myös laadullisesti. Sanojen merkitykset voivat kehittyä aiempaa positiivisempaan tai negatiivisempaan suuntaan eli *mejoratiivistua* tai *pejoratiivistua*. (Esim. Ullmann 1962: 231–235; ks. myös Bréal 1982 [1897]: 99–106.) Ajatus sanojen merkitysten pejoratiivisuus- eli huonontumistendenssin tavallisuudesta on 1800-luvun lopulla ollut ilmeisesti yleinen ja vallitseva, sillä Bréal (mts. 102) huomauttaa, että tasapuolisuuden nimissä tulisi vakiinnuttaa myös käsitys merkitysten mejoratiivistumis- eli parantumiskehityksestä, koska sanojen merkitys todistetusti voi myös parantua. Omissa kirjoituksissaan Ullmann (1962: 227, 231–235) kritisoi määrän muutokseen perustuvaa jakoa merkityksenmuutosten luokitteluperusteena liian yksinkertaiseksi ja riittämättömäksi ja esittelee mejoratiivistumisen ja pejoratiivistumisen rinnakkain merkityksenmuutoksen onnistuneempana luokitteluvaihtoehtona.

Kun merkitys muuttuu voimakkaasta merkityksestä kohti heikompaa, oli kyseessä sitten meioratiivistuminen tai pejoratiivistuminen, siihen yleensä liittyy merkityksen haalistuminen. Haalistuminen johtuu ymmärrettävästi siitä, että sanaa käytetään useissa olosuhteissa ja siihen liitetään monia mielleyhtymiä, jolloin sen merkitys ikään kuin väljähtyy, jotta se voisi sisällyttää itseensä suuren liikkumavaran. (Bréal 1982 [1897]: 103.) Sanan *huora* ekstensio vaikuttaisi ainakin laajentuneen ajan mittaan, ja ilmeisesti voidaan lisäksi puhua meioratiivistumisesta, jos sanan ekstensio on laajentunut koskemaan myös puhujan ystäviä, kuten on laita kavereiden keskinäisessä vitsillä huorittelemisessa.

Merkityksen määrällisestä ja laadullisesta muutoksesta usein seuraa, että jollakin sanalla on useita samaan aikaan olemassa olevia rinnakkaisia merkityksiä. Kielessä tavataan kahta ilmiötä, joissa samalla fonologisella sanalla on useita eri merkityksiä: *homonymiaa* ja *polysemiaa* (Saeed 1997: 64). Homonymiassa yhdellä fonologisella sanalla on useita toisiinsa etymologisesti liittymättömiä merkityksiä (mts. 63). Suomen kielen sanoista esimerkiksi käy puuta ja numeroa tarkoittava sana *kuusi*. Polysemia eli monimerkityksisyys taas on ilmiö, jossa samalla fonologisella sanalla on useita merkityksiä, joiden katsotaan liittyvän toisiinsa. (Saeed 1997: 63–64; Ullmann 1957: 117). Bréal (1982 [1897]: 143) toteaa polysemiassa olevan kyse siitä, että sanojen uudet merkitykset eivät syrjäytä niiden vanhoja merkityksiä vaan eri merkitykset elävät rinnan (ks. myös Ullmann 1957: 117). Larjavaaran (2007: 122) mukaan sanasta tulee polyseeminen, kun siihen liittyneet okkasionaaliset eli valinnaismerkitykset muuttuvat ajan saatossa. Polysemia on siis merkitysten lisääntymistä ja useiden samanasuisten eri merkitysten rinnakkaineloa (Bréal 1982 [1897]: 144). Aina ei ole aivan yksioikoista, onko sana homonyminen vai polyseeminen, koska sanojen historiallinen alkuperä ei välttämättä ole selvä (Lyons 1977: 235; Saeed 1997: 65). Esimerkkinä Saeed (1997: 65) esittää englannin nominin *gay*, jolla on nykykielessä merkitykset 'eloisa' tai 'iloinen' ja toisaalta 'homoseksuaali'. Monen mielessä nämä kaksi merkitystä ovat selvästi erilliset, mutta todellisuudessa jälkimmäinen merkitys juontuu ensimmäisestä, vanhemmasta. *Gay* on siis polyseeminen sana, vaikka sitä helposti erehtyisi luulemaan homonyymiseksi.

Jaottelussa homonyymisiin ja polyseemisiin sanoihin *huora* on helppo luokitella polyseemiseksi. Yhtäältä polysemiasta puhuminen voi kuitenkin tuntua paikoin hieman liioitellulta: sanalla on erilaisia merkityksiä, mutta ne kaikki tuntuvat kietoutuvan yhteen hyvin tiukasti. Toisaalta sana voidaan kuulijasta riippuen tulkita hyvin eri tavoin, mikä puoltaisi näkemystä, että merkitykset ovat sittenkin melko erillisiä toisistaan. Ovatko *huora*-sanan eri merkitykset siis tarpeeksi erillisiä, jotta polysemiasta puhuminen olisi perusteltua?

Rachel Gioran (2002) mukaan polyseeminen sana aktivoi kerralla kaikki yhtä lailla keskeiset merkitykset. Monitulkintaiset sanat eroavat polyseemisistä sanoista hänen mukaansa siinä, että vastaanottajan on valittava oikea merkitys ristiriitaisten tai yhteen sopimattomien merkitysten joukosta. Polyseemisen sanan merkityksiä ei tarvitse heti saada eroteltua samalla lailla kuin monitulkintaisen sanan merkityksiä, koska polyseemisen sanan monet merkitykset eivät ole keskenään ristiriitaisia vaan toisiaan lähellä ja yhteensopivia. Giora katsoo, että polyseemisten sanojen merkitykset varastoituvat muistiin hyvin abstrakteina, jolloin merkitys määrittyy kontekstin perusteella. Polyseemisten sanojen merkityksen hahmottamisprosessissa kuulija tai lukija antaa sanalle ensin yleisen, epäspesifin merkityksen, minkä jälkeen kontekstuaalinen informaatio täydentää merkityksen kontekstiin sopivaksi. (Giora 2002: 497–498.) Kun vastaanottaja siis kuulee sanan *huora*, hänen mielessään aktivoituu ensin sanan yleinen merkitys, joka sitten tarkentuu ja jalostuu kontekstin antaman lisäinformaation myötä. Yhtenä esimerkkinä tällaisesta kehityksestä voi pitää kyselylomaketta, jolla tiedot kerättiin. Informanttien alun ja lopun vastaukset ovat paikoin keskenään ristiriitaisia, mikä saattaa selittyä juuri sillä, että kysymykset ja tehtävänannot rakentavat kontekstia, joka ohjaa vastaajia antamaan sanalle *huora* tietynlaisia merkityksiä. Siten myös vastaukset loppupuolen kysymyksiin voivat olla erilaisia kuin lomakkeen alussa, jolloin ei vielä juuri ollut kontekstia, joka olisi vihjannut, missä merkityksessä sana olisi ”pitänyt” ymmärtää.

Gioran ajatuksia seuraten polysemia vaikuttaisi soveltuvan varsin luontevasti *huora*-sanan analyysin välineeksi. Larjavaaran mukaan sanojen polysemiaa on lisäksi monen tasoista. Hän käyttää käsitteitä *täyspolysemia* ja *mikrovariaatio* jaotellakseen polysemiaa tarkemmin. Täyspolysemian ja mikrovariaation ero on Larjavaaran luokittelussa siinä, kuinka autonomisia valinnaismerkitykset ovat suhteessa toisiinsa. Mikrovariantit eivät ole ihmisen kognitiossa itsenäistyneet täysmerkityksiksi. Larjavaara havainnollistaa jakoa sanakirjan laatijan näkökulmasta. Jos toisistaan erillisten ja itsenäisten sanaan liitettävien merkitysten voidaan katsoa kuuluvan yhteen siinä määrin, että ne voidaan sanakirjassa esitellä osana samaa sana-artikkelia, ovat merkitykset täysmerkityksiä. Ilmiötä Larjavaara kutsuu täyspolysemiaksi. Jos taas valinnaismerkitykset ovat hyvin lähekkäisiä ja pikemminkin ”joukko alamerkityksiä, merkityssävvyjä ja merkitysvivahteita”, puhuu Larjavaara merkityksen mikrovariaatiosta. (Larjavaara 2007: 111, 115.) Voisiko *huora*-sanan merkityksen katsoa siis koostuvan mikrovarianteista?

Affektiivisena sanana *huora* poikkeaa Larjavaaran (2007: 112–114) esimerkeiksi nostamista *kieli*- ja *ihminen*-substantiiveista, joiden merkityksissä on sekä täyspolyseemisiä

että mikrovarioivia piirteitä. *Kielestä* puhuttaessa konteksti yleensä tarjoaa riittävästi vihjeitä yhteisen tulkinnan mahdollistamiseksi lähes keiden tahansa kesken, eikä merkityksestä sen kummemmin tarvitse neuvotella. *Huora* taas on pejoratiivisen luonteensa vuoksi sana, joka luonnollisesti helposti loukkaa ja jonka kulloisellakin merkityksellä on siksi väliä. Arielin mukaan konteksti ei määritä vain yhtä kaikkien vuorovaikutustilanteessa mukana olevien jakamaa merkitystä, vaan se rajaa joukon ensisijaisia merkitystulkintoja, joista puhujat kielenkäyttötilanteessa neuvottelevat tai jopa taistelevat. Tilanne, yksilölliset kiinnostuksenkohteet tai esimerkiksi kielenkäyttäjän leikkisyys vaikuttavat ihmisten käsitykseen siitä, mitkä merkitykset tulkitaan ensisijaisiksi kussakin tilanteessa. (Ariel 2002: 396.) Sanan *huora* onnistunut vitsiluonteinen käyttö siis vaatii yhteisöä, jossa on oma vakiintunut, ryhmän jäsenten hyväksymä tapa käyttää kieltä ja tiettyjä, muussa kontekstissa paheksuttuja sanoja (ks. tarkemmin luku 4.2.3). Sanan *huora* käyttäminen kertoo myös käyttäjästä enemmän kuin sanan *kieli* käyttäminen, koska huorittelu – kuten mikä tahansa kiroilu tai alatyylisen kielen käyttäminen – paljastaa huorittelijan asenteita, tietoja ja tunteita (ks. luku 3.3.3).

Larjavaaran (2007: 112) mukaan harvan sanan kaikki valinnaismerkitykset ovat kuitenkin keskenään niin läheisiä, että ne olisivat vain mikrovariantteja. Toisin sanoen täyspolysemia ja mikrovariaatio ovat usein molemmat hahmotettavissa sanan merkitysten keskinäisiä suhteita tarkasteltaessa. Larjavaaran (mts. 117) ajattelussa täysmerkitykset ja mikromerkitykset muodostavatkin yhdessä sanan tai muun merkin *merkityssikermän*. Mikrovariaation käsite tuntuu erityisen sopivalta välineeltä *huora*-sanana tulkitaan siksi, että mikromerkityksille on Larjavaaran (2007: 114) mukaan ominaista, että tietyissä konteksteissa ne sulautuvat yhteen. Toisaalta Gioran (2002: 498) mukaan polyseeminen sana aktivoi aina kaikki yhtä lailla keskeiset merkitykset, joista sitten valitaan kontekstin avulla sopivin. Gioran keskeisiä merkityksiä voisi kenties verrata myös Hallidayn ajatukseen *merkityspotentiaalista*. Merkityspotentiaalini muodostavat ne merkitykset, jotka kielenkäyttäjä on oppinut ja omaksunut kielellistä systeemiään rakentaessaan eli kieltä oppiessaan (Halliday 1999: 7). Laajan merkityspotentiaalini aktivoitumisesta seuraa, että tilanteessa olevat eri-ikäiset ja eritaustaiset ihmiset tulkitsevat sanan merkityksiä mahdollisesti hyvinkin eri tavoin.

3.2.4 Muita kielenkäyttöön ja sanojen merkityksiin vaikuttavia tekijöitä

3.2.4.1 Konteksti

Kuten edellisissä luvuissa on todettu, sanoilla on useita eri merkityksiä, jotka vaihtelevat tilanteittain ja puhujakohtaisesti. Kuirin mukaan merkitys onkin perusluonteeltaan tilanteinen, eli se syntyy vasta käyttökontekstissa. Esimerkiksi sana saa täyden merkityksensä osana lausetta ja laajempaa kielenkäyttötilannetta. (Kuiiri 2012: 10–12; ks. myös Stern 1921: 8, 11.) Toisaalta sanoilla myös on enemmän tai vähemmän pysyvä merkitys ja pysyvät ulkomaailman referentit, mikä onkin kaiken kommunikaation perusta (Ullmann 1962: 49). Kun sanoja tarkastellaan ilman kontekstia, tarkastellaan oikeastaan sitä selitysten joukkoa, joka on ajan kuluessa kiteytynyt tavaksi hahmottaa merkitystä (Kuiiri 2012: 10). Sanakirjat tarjoavat yleensä tämän kiteytyneen ja ”kontekstittoman” merkityksen, ja melko pysyvä merkitys on myös perusedellytys sanakirjojen olemassaololle (Ullmann 1962: 49).

Erityisesti kognitiivisessa semantiikassa on arvosteltu ajatusta sanakirjamerkityksestä sekä *ensyklopedisen merkityksen* ja sanakirjamerkityksen erottamista toisistaan (Evans ja Green 2006: 207). Ensyklopedinen tieto on tietoa maailmasta ja tarkoittaa kaikkea sitä tietoa, jonka yksilö elämäkokemustensa tuloksena liittää johonkin sanaan (Kuiiri 2012: 99). Sanakirjoihin sanotaan koottavan sanojen ydinmerkitys, mutta todellisuudessa ei voida todella osoittaa yksiselitteisesti, mikä on merkityksen ydintä ja mikä ei. Ongelmana pidetään myös sitä, että toisin kuin sanakirjamerkitys antaa ymmärtää, merkitystä ei voi määrittellä ilman kontekstia. (Evans ja Green 2006: 210–211.) Myöskään Arielin (2002: 389–391) mukaan ajatus pysyvistä päämerkityksestä ei ole kestävä eikä yhden kontekstista ja puhujista riippumattoman merkityksen pitäminen ensisijaisena merkityksenä oikeutettua, sillä tämä päämerkitykseksi katsottu merkitys ei joissakin tilanteissa ole puhujille välttämättä lainkaan relevantti. Näin voisi olla esimerkiksi kavereiden keskinäisessä vitsillä huorittelussa, jossa on tärkeää olla tulkitsematta sanaa sen sanakirjamerkityksen mukaisesti.

Merkityksen oikean tulkinnan kannalta tärkeässä roolissa on Arielin (mts. 389) mukaan konteksti, joka useammin määrittää kuin jättää määrittämättä, mitä sanoilla tai ilmauksilla kulloinkin tarkoitetaan. Perinteistä semantiikkaa edustava Leech taas suhtautuu melko skeptisesti ajatukseen merkityksen kontekstisidonnaisuudesta mutta toteaa, että konteksti suuntaa merkityksen tulkintaa eliminoimalla osan viestin mahdollisista merkityksistä (Leech 1974: 71–77). Leechin kanssa jokseenkin eri linjoilla olevan Gioran (2002) mukaan vastaanottajan merkityksenantoprosessissa avainasemassa on merkitysten keskeisyys-

den aste. Merkityksen keskeisyys vertautuu Gioran ajattelussa merkityksen mentaaliseen, psykolingvistiseen ensisijaisuuteen. Hän painottaa, että sanaan liitetyt keskeiset merkitykset prosessoidaan aina ensimmäisinä riippumatta niiden kirjaimellisuudesta tai kuvaannollisuudesta tai kontekstin sopivuudesta. Gioran mukaan konteksti voi vaikuttaa merkityksen hahmottamiseen heti, kun sana on havaittu, mutta konteksti ei kykene eliminoimaan kontekstiin sopimattomia keskeisiä merkityksiä, koska ne ovat niin keskeisiä, että aktivoituvat joka tapauksessa. (Giora 2002: 490–491.) Tästä näkökulmasta katsoen on ymmärrettävää, miksi sanan *huora* kuuleminen saa aikaan vain harvoin jos koskaan pelkkiä positiivisia mielikuvia.

Giora toteaa, että ollakseen keskeisiä merkitysten tulee olla koodattuina yksilön mentaaliseen sanavarastoon, mikä tarkoittaa sitä, että keskeiset merkitykset vaihtelevat yksilöittäin. Esimerkiksi elinympäristö vaikuttaa siihen, mitkä merkitykset ovat kellekin keskeisiä ja mitkä vähemmän keskeisiä. (Giora 2002: 490–491.) Elinympäristö tuskin on ainut tulkintaan ja merkityksenmuodostukseen vaikuttava tekijä, vaan vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi ikä, sukupuoli, luokka, koulutus ja kulttuurinen identiteetti. Konteksti on Gioralle (mts. 491–492) merkityksen psykolingvistiseen puoleen verrattuna toissijainen tekijä, ja vahvaa kontekstia tai vaihtoehtoisesti lisäprosessointia merkityksen ymmärtämiseksi tarvitaan hänen mukaansa vasta silloin, kun mentaalisesti keskeiset merkitykset eivät sovi yhteen kontekstin kanssa.

Häkkisen (1998 [1994]: 173) mukaan sanoihin sisältyy myös tieto niiden tyyliarvosta eli siitä, missä kontekstissa niitä on sopivaa käyttää. On neutraaleja sanoja ja sanoja, jotka ovat tyypillisiä jonkin yhteisön tai ikäryhmän puheenparrelle, esimerkiksi nuorten puhekielelle. Myös Geeraerts, Grondelaers ja Bakema (1994: 2–3) toteavat, että useamman päämerkitykseltään saman sanan välillä tapahtuva valinta perustuu siihen, miten hyvin niiden tyyli ja muodollisuusaste sopivat kulloiseenkin kontekstiin. On siis valittava synonyymisten sanojen väliltä.

Synonymia on tavallaan vastakkainen ilmiö edellisessä alaluvussa käsitellylle polysemialle. Synonymia on eri sanojen samamerkityksisyyttä, joskin täydellinen synonymia on harvinaista (Saeed 1997: 65). Sanan *huora* synonyymeinä voi pitää esimerkiksi sanoja *horo*, *lutka* ja *prostituoitu*, mutta sanojen tyyliarvot poikkeavat toisistaan, joten sanaa valittaessa on aina otettava konteksti huomioon. Ei ole samantekevää, missä tilanteessa käyttää sanaa *prostituoitu*, missä sanaa *huora*. On tilanteita, joissa samasta tarkoitteesta voi käyttää useaa eri sanaa, mutta joidenkin sanojen käyttö taas sulkee pois mahdollisuuden viitata tarkoitteeseen jollakin toisella sanalla. Voi esimerkiksi kysyä, voiko samasta

tarkoitteesta käyttää esimerkiksi sekä sanoja *huora* että *lesbo*, vai onko nimitykset varattu keskenään erilaisille naisille. Jos *huora* ja *lesbo* sulkevat toisensa pois, ne ovat Crusen termein *komplementaarisessa suhteessa*. Jos taas samasta tarkoitteesta voi käyttää sekä nimitystä *huora* että nimitystä *lesbo*, ovat sanat keskenään toisiaan täydentävässä eli *konverssisuhteessa*. (Cruse 1986: 195–200, 232–233, Saeed 1997: 66.)

Kulloiseenkin kontekstiin sopivien sanojen valitsemista auttaa se, että ihmisen kestopuistiin on varastoituneena tietoa erilaisista käyttäytymiskoodeista, jotka rakentavat laajempia käyttäytymiskonteksteja, jotka puolestaan vaikuttavat siihen, miten kieltä käytetään erilaisissa tilanteissa (Larjavaara 2007: 38). Esimerkiksi huorittelua koskevan kyselylomakkeen täyttäminen koulussa on ollut todennäköisesti monelle hämmentävä tilanne. Nuorilla ei ole ollut valmista mallia siihen, miten pitäisi tarkalleen ottaen toimia koetilaisuutta muistuttavassa tilanteessa, jossa heidän tulee kertoa kirjallisesti kokemuksiaan alatyylisestä kielenkäytöstä. Tilanteen elementtien ristiriitaisuus näkyy siinä, että osa informanteista on ollut hyvinkin asiallisia, osa taas on tulkinnut tilaisuuden mahdollisuudeksi ”päästellä höyryjä”. Hämmennystä on voinut lisätä se edellisessä luvussa mainitsemani seikka, että lomakkeen ensimmäiset tehtävät ovat voineet melko lailla kontekstittomina tuntua hankalilta vastata.

Toisaalta tiettyä tyyliä edustavia sanoja voidaan tietoisesti käyttää muussa kuin totutussa kontekstissa. Ullmann (1962: 133) puhuu tällaisista poikkeavassa kontekstissa tavanomaisen esiintymisympäristönsä mieleen tuovista sanoista sanoina, joilla on evokatiivista eli mielikuvia herättävää arvoa tai merkitystä. Nuoret ovat varmasti tietoisia reaktioista, joita kiroilu ja muu alatyylinen kielenkäyttö voivat saada aikaan, ja he saattavatkin käyttää tilanteeseen sopimatonta kieltä vallan harkitusti esimerkiksi kyseenalaistaakseen normeja, kapinoidakseen, ärsyttääkseen tai saadakseen huomiota.

Kieli muuttuu hyvin herkästi sosiaalisen tilanteen mukaan: puhekumppanin tai kuulijan ikä, sukupuoli, tuttuus tai muu sosiaalinen tekijä vaikuttaa siihen, miten kieltä käytetään (Larjavaara 2007: 44). Ogdenin ja Richardsin mukaan ihminen kuullessaan tai lukiessaan viestin tekee havaitsemiensa symbolien, usein siis sanojen, motivoimana mielessään viittaussuhdeanalyysin ja omaksuu asenteen havaitsemaansa kohtaan. Riippuu olosuhteista, kuinka samanlaiset tai erilaiset lähettäjän ja vastaanottajan näkemys viittaussuhteesta ja asenne viestiä kohtaan ovat. (Ogden ja Richards 1985 [1923]: 11.) Siispä tilanteessa, jossa kaksi ihmistä on vuorovaikutuksessa keskenään ja toinen päättää käyttää sanaa *huora*, molemmat tekevät mielessään analyysin siitä, mihin sana viittaa ja millaisella asenteella siihen pitäisi suhtautua. Puhujan ja kuulijan käsitykset viittaussuhteesta ja asenne viittaussuhteesta

kohdetta kohtaan voivat olla yhteneväisiä tai erota toisistaan selvästi (vrt. esim. Raud 1992: 68). Gioran (2002) mukaan vastaanottaja tulkitsee sanan merkityksen ennen kaikkea sen perusteella, mitkä ovat keskeisimpiä merkityksiä, jotka hän on tottunut liittämään sanaan. Ariel (2002: 396) taas painottaa kontekstin merkitystä ja sitä, että lähettäjä ja vastaanottaja neuvottelevat sanan merkityksestä kulloisessakin kielenkäyttötilanteessa. Arielin mukaan sanan vuorovaikutuksellinen merkitys on aivan yhtä tärkeä kuin vaikkapa sanan sanakirja-merkitys (mts. 361, 390–391). Mitä enemmän ja mitä erilaisempia kuulijoita on läsnä, sitä suuremmaksi kasvavat erilaisten tulkintojen mahdollisuus ja asenteiden kirjo. Toki tietty konteksti usein ohjaa tietynlaiseen tulkintaan ja kehottaa omaksumaan tietynlaisen asenteen, mutta täyttä varmuutta yhteneväisestä tulkinnasta ei voi aina taata.

3.2.4.2 Asenteet

Bréalin (1982 [1897]: 234, 243) mukaan puhutun kielen (parole) ensimmäinen ja vanhin tehtävä on subjektiivinen: kieli ei ole olemassa kuvailun tai tarinoiden välittämisen vuoksi vaan esimerkiksi mielihalujen, käskyjen ja omistussuhteiden ilmaisemiseksi. Kielen subjektiivinen puoli ei Bréalin (mts. 244) mukaan ole mikään lisävaruste vaan kielen olennainen ja pohjimmiltaan ensiarvoinen osa, jonka oheen kieleen muut tehtävät on lisätty. Leech katsoo, että välitettäessä informaatiota sanan tai muun yksikön konseptuaalinen merkitys on tärkein. Kun painotus taas on ekspressiivisyydessä eli puhujan tai kirjoittajan tunteiden ja asenteiden ilmaisemisessa, tärkeintä on merkityksen affektiivinen puoli. (Leech 1974: 47.) Joskus sanaa *huora* käytettäessä merkityksellistä ei ole niinkään itse sana vaan sanavalinnan välittämä tunne. Sana voi toimia esimerkiksi vihan tai ärsyyntymisen merkinä.

Ogden ja Richards (1985 [1923]: 10–11) toteavat, että kielenkäyttäjän suhde tarkoitteeseen tai asenne sitä kohtaan vaikuttaa siihen, mitä sanoja tarkoitteesta käytetään. Myös Larjavaaran mukaan sanavalinnat ilmentävät asenteita. Asenteet voivat joskus olla hyvin emotiivisia, joko kielteisiä tai myönteisiä. Asenne voi myös olla olematta emotiivinen, missä tapauksessa sitä voisi kuvata järkiperäiseksi tai neutraaliksi. Yhtä kaikki asenteet kumpuavat niistä tiedoista, joita subjektilla on kohteesta, ja tavoista, joilla hän on oppinut kohteensa näkemään. (Larjavaara 2007: 460.) Emotiivisesta ja asenteellisesta kielenkäytöstä selvimpiä esimerkkejä ovat voimasanat ja huudahdukset (Leech 1974: 47). Tunteet ja asenteet eivät kuitenkaan ole sama asia. Larjavaaran (2007: 455) mukaan voimasanat ja

interjektiot edustavat tunnusmerkkistä emotion ilmaisua, eli ne ilmaisevat eksplisiittisesti tunnetta, eivät niinkään pysyvää asennetta.

Käyttäessään kieltä ja siten myös nimitessään ulkomaailman tarkoituksia viestijä siis ilmentää asenteitaan ja tietojansa. Huorittelu kertookin vähintään yhtä paljon huorittelijasta kuin huoriteltavasta. Kandidaatintutkielmani (Suominen 2011) informanttijoukossa monet nuoret pitivät homittelijaa muiden kiusaajana, ”koviksena” ja lapsellisena. Yhtä lailla kuin oikean merkityksen valitseminen mahdollisten merkitysten joukosta edellyttää mentaalista prosessia (Giora 2002), myös tietyn sanan käyttöön valikoituminen vaatii jonkinlaista arvioivaa ajatusketjua. Kuvailun ja nimeämisen takana voi nähdä Larjavaaran termein evaluaatioksi kutsuttavan prosessin, jossa tapahtuu arvottamista ja kielellisiä valintoja. Larjavaara puhuu objektiivisesta ja subjektiivisesta evaluaatiosta, joista jälkimmäisessä on kyse siitä, että arvion tulos riippuu arvioijasta. Hänen mukaansa subjektiivinen evaluaatio on ensisijaisesti puhujalähtöistä ja toissijaisesti yhteisöstä lähtevää arviota. (Larjavaara 2007: 449.) Yksilö on yhteisönsä jäsen, ja varmaa on se, etteivät yksilöt huorittelisi, ellei yhteiskunnassa olisi olemassa huoran kategorian ja kielessä sanaa *huora*. Toisaalta vaikka *huora* sanana ja kategoriana on olemassa, kaikki eivät sitä käytä, ja nekin, jotka sitä käyttävät, käyttävät sitä eri merkityksissä ja eri tilanteissa.

Leechin (1974: 47–49) mukaan kielellä on myös direktiivinen funktio, jonka tarkoitus on vaikuttaa toisten käytökseen ja asenteisiin. Huorittelulla voidaan osoittaa paheksuntaa väärällä tavalla käyttäytyvää tai väärällä tavalla sukupuoltaan toistavaa henkilöä kohtaan, jotta tämä ymmärtäisi muuttaa käytöstään tai ainakin tulisi tietoiseksi omasta alemmuudestaan ja käytöksensä sopimattomuudesta (vrt. Honkatukia 1998: 163; Saarikoski 2001: 43). Kyseen ei siis tarvitse olla seksuaalimoraaliin liittyvistä asioista, vaan huorittelulla rankaiseminen voidaan ulottaa kehen tahansa, joka ei miellytä tai joka rikkoo jotakin yhteisön normia. Huorittelemalla huorittelija ilmaisee ylemmydentuntonsa haukuttua kohtaan ja siten nostaa itsensä haukkumisen kohteensa yläpuolelle (vrt. Honkatukia 1998: 167–173). Joskus huorittelun pääasiallinen motiivi voi peräti olla oman statuksen nosto haukutun statuksen kustannuksella. Huoraksi nimittelyllä rakennetaan hierarkioita ja pyritään osoittamaan joko huoritellulle itselleen tämän käytöksen tuomittavuus tai muille ryhmään kuuluville tai muuten läsnä oleville huoraksi nimetyn alemmuus tai ulkopuolisuus. (Vrt. Lee 2010; Connell 1995: 77–78.) Larjavaara (2007: 453) toteaaakin, että moittimisesta seuraa todennäköisesti valitun kohteen eristämistä.

3.3 Huorittelu sosiolingvistisenä ilmiönä

Tässä luvussa hahmotan huorittelua sosiolingvistisesta perspektiivistä. Yksi sosiolingvistisestikin merkittävä ajatus on, että kieli ei ainoastaan heijasta maailmaa vaan myös aktiivisesti tuottaa sitä (esim. Searle 1969; 1979). Jos ajatellaan, että kieli tuottaa yhteiskuntaa, kielellinen muutos on yhtä kuin sosiaalinen muutos (esim. Cameron 1997: 57, 63; Stubbs 1997: 370–371). Tämän luvun sosiolingvistisen katsauksen fokus on nuorten, tuon kieltä alinomaan erityisen innovatiivisesti muokkaavan joukon, kielenkäytössä. Nuoret käyttävät kieltä eri tavoin ollessaan tekemisissä omanikäistensä tai vanhempien kanssa. Yhteisöille voi muodostua aivan omanlaisiaan kielenkäyttötapoja, jotka tekevät eroja ryhmään kuuluvien ja kuulumattomien välille. Myös koulu on omanlaisensa ympäristö, joka vaikuttaa kielenkäyttöön. Huorittelu voidaan luokitella osaksi niin sanottua huonoa kieltä, joten käyn läpi kiroilukielelle ja slangille ominaisia piirteitä. Lopuksi tarkastelen vielä ikää, koulutusta ja sukupuolta kielellisiin eroihin vaikuttavina tekijöinä.

3.3.1 Kielenkäytön sosiaalisia ulottuvuuksia

Kielen ja kielen käyttämisen tapojen oppimisen prosessi kestää koko elämän (Andersson ja Trudgill 1990: 42–43). Ensimmäiset kielen mallit saadaan vanhemmilta ja kotiympäristöstä. Nämä mallit voivat kuitenkin myöhemmällä iällä muuttua, kun ihminen sosialisoin myötä mukautuu osaksi erilaisia ryhmiä. (Suojanen 1982: 7). Ihminen siis oppii erilaisia kommunikatiotapoja ja -sääntöjä erilaisissa ryhmissä. Säännöt ovat erilaisia eri sosiaalisissa tilanteissa: kotona, koulussa, julkisissa tiloissa ja tilanteittain erilaisia statuksia kantavien ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Jotkin säännöistä opitaan auktoriteeteilta, kuten vanhemmilta ja opettajilta, toiset taas vertaisryhmissä, toisilta lapsilta ja nuorilta. (Maltz ja Borker 1998: 422; Andersson ja Trudgill 1990: 42–43.) Ryhmissä ei opita vain kieltä vaan myös asenteita kieltä kohtaan, ja kielen lailla asenteita opitaan jo varhaisessa iässä. Yksilön kielenkäyttö siis heijastelee asenteita, jotka on opittu vuosien mittaan. Läheisten ihmisen suhteiden lisäksi kieltä ja kielenkäyttötapoja opitaan myös tiedotusvälineistä. (Andersson ja Trudgill 1990: 42–43, 46–47, 49.) Raudin (1992: 69–70) mukaan joukkotiedotusvälineiden kieli on yleensä niin sanotun arkikielen jälkeen seuraava taso tavallisen ihmisen kieli-tietoisuudessa. Median merkitystä kielenkäytölle ei siis sovi väheksyä.

Kielen yksi tärkeimmistä tehtävistä on luoda ja ylläpitää ihmissuhteita toisten ihmisten kanssa (Trudgill 1974: 13). Siksi onkin erityisen tärkeää osata käyttää kieltä tilanteen ja seuran vaatimalla tavalla. Bell toteaa, että ihmisyksilöt eivät puhu kaikissa tilanteissa samalla tavalla vaan valitsevat puhe- tai kielenkäyttötyylin tilanteen ja yleisön mukaan. Eri puhetyylit taas kantavat erilaisia sosiaalisia merkityksiä ja määrittelevät ihmisten ja ryhmien välisiä suhteita. (Bell 1997: 240.) Esimerkiksi eri-ikäiset ihmiset puhuvat ja eri-ikäisille ihmisille myös puhutaan eri tavoin (Helfrich 1979: 63, 88–96). Puheen mukauttaminen on merkki halusta tulla hyväksytyksi vastaanottajan silmissä, ja sen tarkoituksena onkin puhujan ja kuulijan konvergenssi, lähentyminen (Giles ja Powesland 1997: 233–234). Puhuja muuttaa kielenkäyttöään vastaamaan kielenkäyttöä siinä ryhmässä, johon hän haluaa identifioitua tai jonka jäseniä hän haluaa miellyttää (Trudgill 1983: 143–145). Anderssonin ja Trudgillin mukaan lapsi oppii ennen kouluun menoa ymmärtämään, miten itseä pitäisi ilmaista tietyssä seurassa, jotta tulisi hyväksytyksi. Tarve tulla kielellisesti hyväksytyksi koskee kaikenikäisiä, mutta kaikille voi kuitenkin harvemmin olla mieliksi yhtä aikaa. (Andersson ja Trudgill 1990: 46.) Kielenkäyttäjä voi siis joutua kielenkäyttötilanteessa valitsemaan, ketä haluaa miellyttää.

Toisinaan tietyn ryhmän miellyttämättä jättäminen tai suora ärsyttäminen voi olla myös tietoista ja tahallista. Siinä, missä lapset vielä yleensä varovat sanojaan aikuisten seurassa (Helfrich 1979: 90), nuorten strategia voikin joskus olla miellyttää omaa ryhmää käyttäytymällä loukkaavasti tai hyökkäävästi auktoriteettia edustavia aikuisia kohtaan (Andersson ja Trudgill 1990: 47). Vanhempien ja opettajien tarjoamien ajatusten ja arvojen kyseenalaistaminen ja korvaaminen omilla valinnoilla kuuluvat nuoruuteen (Raitanen 2001: 204), ja loukkaava kielenkäyttö on tapa osoittaa sanoutuvansa irti auktoriteettien kunnioittamisesta (Battistella 2005: 73). Nuoruus on identiteetin rakentamisen aikaa, eivätkä nuoren identiteetti ja arvot välttämättä pysy samoina joka tilanteessa, vaan asenteet ja suhtautumistavat saatetaan valita tilanteiden ja seuran mukaan (Raitanen 2001: 206; Suurpää 1996: 58–61; Hoikkala 1999).

Nuorten oma puhetapa ja aikuisten tai auktoriteettien seurassa kiellettyjen sanojen käyttö on siis myös kapinaa aikuisia vastaan, ja *huora*-sanan käyttö voi nuorten keskuudessa olla osoitus joko halusta kuulua tiettyyn yhteisöön tai tehdä pesäeroa esimerkiksi omiin vanhempiin, opettajaan tai toisiin tietyn ryhmän nuoriin. Identiteetti voi olla joko yksilön tai ryhmän identiteetti (ks. esim. Lappalainen 2004: 52). Tietynlainen kielenkäyttö voi luonnollisesti yhtäältä sitoa yksilön osaksi tiettyä ryhmää ja toisaalta samalla loitontaa häntä jostakin toisesta ryhmästä. Tullakseen hyväksytyksi tai ylläpitääkseen statustaan nuori saattaa

siis hyvinkin harkitusti käyttää karskia kieltä myös sellaisissa tilanteissa, joissa on läsnä eri viiteryhmien edustajia.

Sen lisäksi, että tietyllä puhetavalla voidaan kosiskella muita kielenkäyttäjiä, puhujan kielelliset valinnat myös heijastavat puhujan omaa näkemystä maailmasta (Tabouret-Keller 1997: 323; Le Page ja Tabouret-Keller 1985: 181). Yksilön puheaktiin sisältyy implisiittinen kuulijoille suunnattu kutsu jakaa puhujan maailmankuva ja asenne (Le Page ja Tabouret-Keller 1985: 181). Jos tarpeeksi moni jakaa puhujan maailmankuvan ja asenteen, voi ryhmälle kehittyä yhteisiä tapoja käyttää kieltä. Yhteisymmärrys voi vallita esimerkiksi siitä, että huorittelu on hauska tapa vitsailla kavereiden kesken ja vahvistaa ryhmän yhteenkuuluvuutta ja erillisyyttä muista ryhmistä. Yhtä lailla yhteisymmärrys voi koskea ryhmän ulkopuolisten käytöksen paheksuntaa ja oikeuttaa näiden ulkopuolisten huoraksi haukkumisen. Kummin vain, ryhmä rakentaa sisäistä identiteettiään suhteessa muihin.

Itsen tai muiden identifioimisessa on kysymys eroista ja vastakohtaisuuksista, ja toisten nimeäminen ei ole pelkkää nimeämistä tai lempinimien antamista, vaan se vaikuttaa myös ryhmien väliseen suhteeseen (Tabouret-Keller 1997: 316): kielellä saavutetaan jako meihin ja muihin. Tytöt voivat *huora*-sanaa käyttäen tehdä eron itsensä ja toisten tai omasta mielestään toisenlaisten tyttöjen välille, pojat taas laittavat vastakkaisen sukupuolen edustajia järjestykseen sanaa apunaan käyttäen (vrt. Honkatukia 1998: 162–173; Saarikoski 2001: 201–202). Huorittelemalla siis luodaan järjestystä sosiaaliseen todellisuuteen ja rakennetaan joko tilanteista tai pysyvämpää identiteettiä. Tabouret-Kellerin (1997: 316) mukaan ihmisen identiteetti muodostuu kaikista niistä identiteeteistä ja nimistä, jotka hänelle on annettu tai jotka hän on itse valinnut. Toistuva, leikkimielinenkin huorittelu ja huoran maine voivat siis vaikuttaa yksilön identiteettiin ja itsetuntoon, vaikka hän ei itse itseään huorana pitäisikään. Haukkumisella on mahdollisesti kauaskantoiset seuraukset: toistuva huorittelu vaikuttaa sekä siihen, miten haukuttu näkee itsensä, että siihen, miten muut häneen suhtautuvat. (Vrt. Saarikoski 2001: 128–143.)

3.3.2 Kielenkäyttö koulussa

Wodak ja Benke (1997: 130) toteavat, että kielellinen käyttäytyminen on aina osa tiettyä kontekstia, eikä sitä tulisi koskaan tarkastella kontekstistaan irrallisena. Tolosen (2001: 77) mukaan tila on kaikkiin sosiaalisiin ilmiöihin kuuluva ulottuvuus. Tiloja on tarkasteltu määrittelemällä niitä julkisiksi, puolijulkisiksi ja yksityisiksi. Perinteisesti julkisen tilan

prototyypinä on pidetty katua tai toria ja myöhemmin myös kauppakeskusta. (Ridell ym. 2009: 7, 13.) Tiloista yksityisin taas on ollut koti (esim. hooks 1990). Tilojen julkisuusasteen määrittelyssä on kysytty, onko kaikilla tiloihin vapaa pääsy ja ovatko tilat julkisessa vai yksityisessä omistuksessa (Ridell ym. 2009: 8, 13). Tässä jaossa koulu asettuu puolijulkisen alueelle. Koulu on myös vahva fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen tila (Tolonen 2001: 76). Tilana se on selvästi kotia julkisempi, mutta aivan kenen tahansa ei sielläkään sallita liikkuvan, vaikka Suomessa suurin osa kouluista onkin julkisia laitoksia, joiden ovet pysyvät avoinna päiväsaikaan. Huomionarvoista on, että koulussakin on erilaisia ja formaalisuudeltaan eriasteisia tilanteita, joille fyysinen koulu luo puitteet (mts. 77). Vuorovaikutustilanteet vaihtelevat opettajajohtoisista luokkatilanteista tilanteisiin, joissa läsnä on vain oppilaita. Tolonen (mts. 78) puhuu *virallisesta* ja *informaalista* koulusta, joista ensimmäisessä korostuvat koulun institutionaalisuus, säännöt ja hierarkiat ja jälkimmäisessä oppilaiden epävirallinen vuorovaikutus ja heidän keskinäiset sosiaaliset hierarkiansa. Koulun alueeseen voi laskea kuuluviksi niin koulurakennuksen varsinaiset sisätilat luokista käytäviin ja ruokalaan kuin koulun piha-alueenkin. Koulussa tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja vuorovaikutustilanteissa käytettyyn kieleen vaikuttavat luonnollisesti sekä tarkempi paikka että läsnäolijat.

Kuten luvussa 3.3.1 kävi ilmi, lapset oppivat kielenkäyttöä ja asenteita kielenkäyttöä kohtaan ensiksi kotona vanhemmiltaan. Myöhemmin malleja aletaan saada myös koulusta. Koulu on paikka, jossa opitaan ja ylläpidetään sosiaalisia rooleja, esimerkiksi sukupuolirooleja, ja jossa tyttöjä ja poikia kohdellaan eri tavoin (Swann 1998: 186). Koulu itse asiassa vahvistaa sukupuolista segregaatiota eli sukupuolten erottamista omiin leireihinsä, sukupuolistereotypioita ja jopa sukupuolista syrjintää, mikä voi johtaa sukupuoliroolien negatiivisten aspektien vahvistumiseen myös koulun ulkopuolisessa maailmassa (Delamont 1990: 2). Esimerkiksi Hiltunen (2008: 166) sanoo, että ammattikoulussa opiskeleville tytöille ja pojille on puhuttava eri tavalla: poikien opetuksessa toimivat suorat käskyt aiheuttavat tytöissä hämmennystä ja väärinymmärryksiä. Sukupuolirooleja eivät pidä yllä vain opettajat vaan myös nuoret itse. Lehtimajan (2006: 71) mukaan luokassa tapahtuvan oppilaiden välisen kiusoittelun yksi funktio on ohjata toimimaan sukupuolinormin mukaisesti (Lehtimaja 2006: 71). Esimerkiksi homottelua voidaan käyttää maskuliinisuuden rakentamiseen ja halveksunnan osoittamiseen joitakin opiskelijoita tai opettajia kohtaan (Lehtonen 2003: 144).

Suuri osa oppilaiden välisestä vuorovaikutuksesta koulussa on niin sanottua pulpettipuhetta. Pulpettipuhe on hiljaisella äänellä käytyä enemmän yksityistä kuin julkista puhetta, jota on sen luonteen vuoksi hyvin vaikea ellei mahdoton tutkia. (Lehtimaja 2006: 55).

Pulpettipuhe siis mahdollistaa oppilaiden välisen juoruilun. Koska puhe ei kuitenkaan kantaudu kaikkien korviin, jää pulpettipuheeseen sisältyvä mahdollinen huorittelu myös osan läsnäolijoista tietoisuuden ulkopuolelle, mikä voi selittää myös sitä, että informanteistani vain osa kertoo kuulleensa huorittelua koulussa. Pulpettipuhetta selvemmin havaittavissa oleva kielenkäytön muoto on luokassa tapahtuva kiusoittelu, joka on samalla yhtäältä vastaanottajaa pilkkaavaa ja toisaalta leikilliseksi tarkoitettu toiminto (Lehtimaja 2006: 56). Kiusoittelua voi pitää sosiaalisen kontrollin keinona (Drew 1987: 247–248). Lehtimajan (2006: 57) mukaan kiusoittelun ja kiusaamisen ero on siinä, että kiusaamistapauksissa huumori ei ole jaettu, toisin kuin kiusoittelutapauksissa. Todellisessa tilanteessa voi tuskin kuitenkaan olla täysin varma, että kaikki tilanteen osapuolet tulkitsevat viestinnän kiusoitteluksi eivätkä kiusaamiseksi. Ederin (1993: 21–22) mukaan osoitus kiusoittelun leikillisestä luonteesta on se, että myös kiusoiteltu vastaa kiusoitteeluun leikkimielisesti ja näin osoittaa olevansa leikissä mukana.

Kiusoittelu kohdistuu yleensä kiusoittelun kohteen ei-toivottavaan tai norminvastaiseen ominaisuuteen, eli kiusoittelulla halutaan suitsia norminvastaista käytöstä (Drew 1987: 242, Lehtimaja 2006: 57). Toisaalta Eder huomasi tutkimuksessaan, että kiusoittelu oli tärkeä tapa vahvistaa teinityttöjen välistä ystävyyttä. Se voikin olla epäsuora tapa ilmaista positiivista kiintymystä, ja jaetun huumorin kokemus voi vaikuttaa positiivisesti ryhmän ilmapiiriin ja ryhmän jäsenten keskinäisiin suhteisiin. Ederin tutkimuksessa kiusoittelu oli hyvin yleistä teinityttöjen keskuudessa, ja suosituimmat syyt kiusaamiseen olivat tyttöjen ja poikien väliset suhteet, seksuaalisuus ja ulkonäkö. (Eder 1993: 20–21.) Tällaisessa ilmapiirissä tyttöjen välinen leikkimielinen huorittelu tuntuisi suorastaan luonnolliselta. Ederin (mts. 22) mukaan kiusoittelun tarkoitus voi kuitenkin joskus myös olla sulkea kiusattu ainakin hetkellisesti ryhmän ulkopuolelle, mutta tällaisissa tapauksissa kiusattu voi lähtemällä mukaan vitsailuun varmistaa ryhmän jäsenenä pysymisen ainakin jonkin aikaa. Rajankäynti vitsailun ja todellisen kritiikin välillä on siis koko ajan läsnä.

3.3.3 Huono kieli: kiroilu ja slangi

Niin sanottu huono kieli eli slangi ja kiroilu liitetään eritoten nuoriin ja koululaisiin (Battistella 2005: 86), ja nuoruus onkin kaiken kaikkiaan aikakausi, jolloin ei-vakioisten kielen piirteiden käyttö on huipussaan (Wolfram ja Fasold 1974: 91). Myös sukupuolen ja seksuaalisuuden teemat saavat korostuneen merkityksen nuorten arkipäiväisessä elämässä,

mistä johtuen seksuaalisuuteen liittyvä sanasto on muita ikäluokkia yleisempää (vrt. esim. Saarikoski 2001: 30; Aaltonen 2006: 23–25). Huorittelu vaikuttaisikin yleiseltä juuri nuorten keskuudessa. Andersson ja Trudgill kuitenkin huomauttavat, että on vaikea todistaa tieteellisesti, että teinit olisivat esimerkiksi slangin pääasiallisia käyttäjiä. Myös aikuiset käyttävät slangia, ja tavat käyttää kieltä riippuvat iän ohella sukupuolesta, sosiaaliluokasta ja työnkuvasta. (Andersson ja Trudgill 1990: 80.)

Jay määrittelee kiroilun emotionaalisesti voimakkaiden, loukkauksiksi tulkittavien sanojen tai ilmausten käyttämiseksi, joskaan kirosanoja ei välttämättä aina käytetä loukkauksena. Kiroilu on tapa ilmaista tunteita ja vaikuttaa kuulijoihin. (Jay 2000: 9.) Anderssonin ja Trudgillin mukaan kiroilu on erityinen sanojenkäyttötapa, jossa sanoja tai lauseita käytetään emotiivisesti ja tavallista laajemmassa merkityksessä. Kiroiluilmausta ei siis tule aina tulkita kirjaimellisesti. (Andersson ja Trudgill 1990: 53, 75–76.) Andersson ja Trudgill esittelevät myös neljä muuta tapaa käyttää alatyylisiä kiroiluilmauksia. Ensiksikin kirosana voi toimia voimasanana, jota ei ole suunnattu muita ihmisiä kohtaan. Haukkumisessa tai nimittelyssä voimasanaa taas käytetään halventamiseen tai loukkaamiseen. Humoristisessa kiroamisessa kiroilu kohdistetaan muihin ihmisiin, mutta merkitys ei ole halventava: muoto on lainattu loukkaavasta kiroilusta, mutta funktio on päinvastainen, enemmän leikkisä kuin loukkaava. Neljänneksi kirosana voi toimia apu- tai täytesanana, jolloin kiroilua ei kohdisteta ihmiseen tai tilanteeseen, vaan kyseessä on puhetapa, ponneton tai ”laiska” kiroaminen. (Andersson ja Trudgill 1990: 61.) Kiroilun vaikutus kuulijaan voi siis olla joko positiivinen, kuten vitsailtaessa tai osana toivottua seksuaalissävytteistä puhetta, tai negatiivinen, kuten on laita haukkumisessa tai seksuaalisessa ahdistelussa (Jay 2000: 9–10). Kiroilun negatiiviset vaikutuksetkaan eivät ole keskenään yhtä voimakkaita. Battistella (2005: 83) esimerkiksi katsoo, että huono kieli vaihtelee loukkaavasta oikeasti vahingolliseen.

Anderssonin ja Trudgillin mukaan kiroamiseen käytetään niitä sanoja, jotka ovat kussakin kulttuurissa tabuja. Länsimaisissa yhteiskunnissa tabut liittyvät muun muassa seksuaalisuuteen, uskontoon, ruumiintoimintoihin, etnisiin ryhmiin, ruokaan, likaan ja kuolemaan. Monet englanninkieliset kiroiluilmaukset onkin omaksuttu seksuaalisuuden ja ruumiintoimintojen alueelta. Kiroanoiksi valikoituneet sanat voivat myös lähteä niin sanotusti elämään omaa elämäänsä, ja kiroiltaessa sanan merkitys käyttöyhteydessään voi joskus olla hyvinkin kaukana sanan alkuperäisestä merkityksestä. Esimerkiksi englannin sana *shit* ei kiroilukäytössä viittaa ulostamiseen. (Andersson ja Trudgill 1990: 55–59, 74.) Myöskin sana *homo* on käytössä yleisenä haukkumasanana, jonka kaikki eivät edes ymmärrä liittyvän

seksuaaliseen suuntautumiseen (Lehtonen 2003: 143). Myöskään vihanpuuskassa huudetulla *huora*-sanalla ei välttämättä ole mitään yhteyttä seksuaalimoraaliin.

Jayn mukaan kiroilulla ilmaistaan mitä moninaisimpia tunteita. Kiroilu toimii sekä refleksinomaisena reaktiona että kontrolloidumpana tapana välittää tietoa ja mielipiteitä. Refleksinomaista kiroilua on esimerkiksi vihan, inhon, säikähdyn, kontrollin menettämisen, kivun tai ilon tunteen aiheuttama kiroaminen. Kun kiroilu yhdistyy muuhun tunteiden ilmaisemiseen, kuten vitsien kertomiseen, sarkasmiin, tarkoitteen tarkoitukselliseen nimeämiseen tai arvion ilmaisemiseen, kyse on refleksinomaista kiroilua kontrolloidummasta kielenkäytöstä, jonka tarkoitus on välittää esimerkiksi tietoa ja asenteita. (Jay 2000: 53.) Alatyylisen kielen funktio voi esimerkiksi olla huomion hakeminen, auktoriteetin kyseenalaistaminen, oman identiteetin rakentaminen tai toisten halveeraaminen (Lehtonen 2003: 144). Kiroamisen ei tarvitse aina olla emotionaalista, vaan hyvin frekventisti esiintyvät kiro sanat ovat pikemminkin tyylikeino (Andersson ja Trudgill 1990: 53–54).

Kiroilu voi myös olla ryhmäidentiteettiasia: tietty puhetyyli tai runsas kiroilu yhdistää tietyn ryhmän jäseniä (Battistella 2005: 68). Anderssonin ja Trudgillin (1990: 66) mukaan joissakin yhteisöissä on myös havaittavissa ritualisoitunutta kiroilemista, jonka erottaa tavallisesta kiroamisesta se, että se on samaan aikaan humoristista ja loukkaavampaa kuin tavallinen kiroilu ja että tabusanoja myös käytetään tavallista enemmän niiden kirjaimellisessa merkityksessä. Tällainen vulgaari kielenkäyttö voi johtaa ilmapiiriin, jossa esimerkiksi seksuaalisuus on liiaksi korostunut (Battistella 2005: 74), mikä taas voi johtaa yhä karkeampaan kielenkäyttöön ja uusien kiro sanojen käyttöönottoon. Ritualisoitunut kiroaminen ja ilmapiiri, jossa seksuaalisuus on saanut korostuneen merkityksen, luovat otollisen maaperän Saarikosken termein niin sanotulle mies- tai naissikapuheelle, jossa naiset nähdään huorina tai muuten kaavamaisina seksuaaliobjekteina. Tällaiselle puhetavalle, kuten ritualisoituneelle kielellekin, ominaisia piirteitä ovat humoristisuus ja liioittelevuus. Yhtä lailla miehet kuin naisetkin voivat puhua naisista halventavasti. (Saarikoski 2001: 100–101.) Jos nuorten yhteisössä käytetään koko ajan paljon alatyylistä sanastoa, voi yhteisön jäsenten käsitys sanojen tyyliarvosta hämärtyä, jolloin niitä tulee mahdollisesti käytettyä helposti myös yhteisön ulkopuolella (vrt. Virtanen 1990: 158). Ronkaisen ja Näreen (2008: 10) mukaan on muodostunut myös kyyninen, liioitteleva ja ronski puhetapa, jossa kaikki sanottu pitäisi olla valmiina ottamaan vitsinä tai flirttinä. Loukkaava ja seksualisoitunut kieli heijastaa suoraan sitä kulttuuria, jonka tuote se on. Kulttuurin kehittymisestä tähän suuntaan voi hyvin olla seurauksena se, että seksuaalisuuteen ja intiimiin liittyvien loukkausten tuomitseminen ja määrittely häirinnäksi tai väkivallaksi vaikeutuvat (mts. 11).

Esimerkiksi Jay (2000) viittaa kiroilusta puhuessaan kaikenlaiseen loukkaavaan kielenkäyttöön, myös slangiin. Kielitieteessä on yleensä kuitenkin ollut tapana tarkastella kiroilua ja slangia erillisinä ilmiöinä. Slangia ei ole vain ruma tai huono kieli, vaan slangeja ovat joidenkin määritelmien mukaan esimerkiksi erilaiset ammattislangit. *Kielitoimiston sanakirjan* (2006) mukaan *slangi on jonkin ikä-, ammatti-, harrastaja- tms. ryhmän käyttämä, vars[inkin] sanastoltaan yleiskielestä poikkeava puhekieli*. Andersson ja Trudgill (1990) puhuvat slangista kuitenkin ennen kaikkea alatyylisenä ja tyyllillisesti hyvin informaalina (erit. mts. 75). Kiroilun voi siis myös usein katsoa olevan yksi joidenkin slangien ominaispiirre. Slangille on Anderssonin ja Trudgillin (mts. 78) mukaan ominaista luovuus, ja slangisanojen tehtävä on erottua muista sanoista olemalla huomiota herättäviä, huvittavia tai jopa järkyttäviä. Kovassa käytössä sanat kuitenkin kuluvat ja menettävät pian tehovoimansa, kuten on jo moneen kertaan todettu. Yksi esimerkki sanan sävyn haalistumisesta on se, miten englannin kielen sana *fuck* tuli toisen maailmansodan aikana niin yleiseksi, että se menetti suuren osan tehovoimastaan (Battistella 2005: 81). Slangisanat joko päätyvät osaksi neutraalina pidettyä tyyliä tai kuihtuvat pois melko nopeasti. Slangisanojen lyhytikäisyys on seurausta slangin luovasta luonteesta: uudet sanat yleensä korvaavat vanhat. (Andersson ja Trudgill 1990: 78–79.)

Slangin käyttö on yleensä tietoista (Andersson ja Trudgill 1990: 79). Syyt käyttää slangia vaihtelevat hauskanpidosta ja itseilmaisullisista tarpeista vuorovaikutuksellisiin syihin. Slangia käyttämällä voidaan ilmaista joko omaa tai toisen statusta. (Partridge 1970: 6–7.) Slangisanoja käytetään enemmän ekspressiivisen kuin sisällöllisen täsmällisyyden tavoitteluun. Slangilla siis tavoitellaan iskevyyttä. Pääasiallinen syy slangin käyttöön on sosiaalinen: jonkin ryhmän yhteinen kieli pitää ryhmän koheesiota yllä ja merkitsee rajan ryhmään ja sen ulkopuolelle kuuluvien välillä. (Andersson ja Trudgill 1990: 79.) Yhteinen kielenkäyttötapa siis lisää solidaarisuutta ryhmän sisällä (Battistella 2005: 99–100), minkä lisäksi erityinen sanasto heijastaa ryhmän mielenkiinnon kohteita (Laver ja Trudgill 1979: 26). Battistellan mukaan karkea kieli jakaa kieliyhteisöjä järkyttämällä yhteisön puritaanisia jäseniä. Eritoten slangit toimii merkitsijänä kieleen vihkiytyneiden ja vihkiytymättömien välillä. (Battistella 2005: 99–100.)

Toisaalta huorittelu on myös vallankäytön muoto, jonka on tarkoituskin järkyttää ja kontrolloida huorittelun kohteita (Saarikoski 1990). Se, että esimerkiksi suurin osa otokseni tytöistä vastustaa huorittelua, ei kerro tyttöjen puritaanisuudesta vaan halusta elää rauhassa ja vailla pelkoa jatkuvasta leimatuksi tulemisesta. Heillä pitäisi myös olla siihen oikeus ilman huolta huumorintajuttomaksi leimautumisesta. Valitettavasti syyn säilyttäminen uhrin harteille

on varsin yleinen strategia, jossa uhri saatetaan vastuuseen tekijän tunteista ja aikomuksista (vrt. Ronkainen ja Näre 2008: 10, 20–21). Vitsiargumentti tuntuu yleistyneen viime aikoina myös suomalaisessa poliittisessa retoriikassa, jossa sitä käytetään saadun kritiikin torjumiseen. Kun omat sanomiset kuitataan jälkikäteen vitsiksi, pyritään leimaamaan kritiikkiä esittäneet tahot ymmärtämättömiksi tosikoiksi ja samalla luistamaan omien kantojen kunnollisesta perustelemisesta. Näen vitsiksi koodaamisen väheksynnän ja ohittamisen strategiana – käytettiinpä sitä sitten toisten haukkumiseen tai asiattomien puheiden selittelyyn.

Kuten aiemmin luvussa 3.2.3.2 kävi ilmi, sanojen merkitys voi muuttua sekä määrällisesti että laadullisesti. Aiemmin vain pienen ryhmän käyttämä sana voi levitä laajankin ihmisjoukon käyttöön. Andersson ja Trudgill erottavat slangista niin sanotut muotisanat (*vague words*) eli sellaiset sanat, jotka ovat eräänlaisessa välivaiheessa prosessissa, jossa slangiksi mielletyistä sanoista tulee neutraalin yleiskielen sanoja. Nämä muotisanat ovat hyvin suosittuja ja yleisiä lyhyen ajanjakson ajan, minkä lisäksi niiden merkitys selvästi laajenee sanan alkuperäismerkityksestä. (Andersson ja Trudgill 1990: 81.) Slangista muotisanat erottaa tulkintani mukaan se, että niitä käytetään osana niin sanottua tavallista puhetta, jota ei kategorisoida slangiksi. Vain tietyt sanat ovat slangimaisia, mutta muuten tyyli on neutraalia toisin kuin slangissa, jonka merkittävin ominaisuus Anderssonin ja Trudgillin (1990: 69) mukaan on alatyylisyys stilistisesti neutraaliin kieleen verrattuna. Lienee mahdollista, että *huora* esiintyy puheenparressa sellaisillakin ihmisillä, jotka eivät muuten kiroile tai käytä alatyylisiä kieltä. Pitäisin kuitenkin todennäköisempänä sitä, että huorittelu on vain osa karkeaa kielenkäyttöä ja että sanaa käyttävät suosivat muitakin alatyylisiä sanoja ja ilmauksia.

Kiroilukielestä puhuminen on paikoin melkoista arvailua, koska varsinkaan suomalaista kiroilukieltä ei ole juuri tutkittu. Jayn, jonka oma tutkimus kiroilemisesta julkaistiin vuonna 2000, mukaan kiroilusta on pitkään vaiettu eikä siitä ole tehty tarpeeksi akateemista tutkimusta, koska kiroilu on voimakas tabu. Jay katsoo, että sulkemalla kiroilukielen tutkimuksen ulkopuolelle piirretään kuva kielestä, jossa ei ole tabuja eikä rumia sanoja. Osa kielen monimuotoisuudesta jää siis tietoisesti toiminnan vuoksi pimentoon. (Jay 2000: 10.) Andersson ja Trudgill (1990: 191) toteavat, että näkemyksemme kielestä heijastavat sosiaalisia ja moraalisia asenteitamme. Vulgaaria tai loukkaavaa kieltä voikin sanoa pidettävän melko yksiselitteisesti huonona asiana. Andersson ja Trudgill (1990: 190–191) kuitenkin muistuttavat, että kieli myös muuttuu koko ajan ja samalla muuttuvat näkemyksemme kielestä ja esimerkiksi siitä, mikä on slangia ja mikä niin sanottua hyvää tai

tavallista kieltä. Pidän kuitenkin varsin epätodennäköisenä sitä, että sana *huora* hyväksytäisiin konsensuaalisesti osaksi hyvää tai sopivaa kielenkäyttöä.

3.3.4 Sosiolingvistisiä muuttujia

Tämän tutkielman otoksen informantit voi jakaa ryhmiin heidän sukupuolensa, ikänsä ja koulutusasteensa perusteella. Tarkempien taustatietojen puuttuessa on mahdoton sanoa, kuinka sosiaalisesti eriytyneitä informanttiryhmät ovat. Lisäksi 30 informantista koostuvat ryhmät ovat liian pieniä informanttijoukon ulkopuolella pätevien tulkintojen tekemiseen. Käyn kuitenkin seuraavaksi läpi joitakin sosiolingvistisissä tutkimuksissa havaittuja eri ryhmien välille eroja tekeviä tendenssejä. Fokus on aiheen ja aiemman tutkimuksen painotuksen vuoksi sukupuolten välisissä eroissa.

Anglosaksisessa sosiolingvistisessä kielentutkimuksessa yksi tärkeimmistä muuttujista on yhteiskuntaluokka. Esimerkiksi sosiolingvistiikan klassikkona tunnetun Willian Labovin tutkimuksissa yhteiskuntaluokka ja luokkastatus olivat keskeisessä asemassa (ks. esim. Labov 1978). Suomalaisessa sosiolingvistisessä tutkimuksessa yhteiskuntaluokan ovat kuitenkin yleensä korvanneet muut muuttujat.² Tässäkään tutkielmassa ei puhuta yhteiskuntaluokista, vaan muuttujana on *koulutus*. Koulutus ei ole suoraan verrattavissa yhteiskuntaluokkaan, joskin koulutus on merkittävin yhteiskuntaluokkaan vaikuttava tekijä, ja on tilastollinen tosiasia, että koulutus periytyy (esim. Airio ja Niemelä 2009; Naumanen ja Silvennoinen 2010; Härkönen 2010: 59). Vaikka nuoret ovatkin siis vasta nuoria eivätkä edes koulutuksensa päätepisteessä työelämässä olosta puhumattakaan, kertovat heidän koulutusvalintansa jotakin siitä suunnasta, johon he ovat kulkemassa ja johon heidän vanhempansa ovat heille kenties tietä näyttäneet.

Koulutus on kuitenkin vajanainen muuttuja tässä tutkimuksessa siinä mielessä, että sen vaikutusta vastauksille voi tarkastella vain lukiolaisten ja ammattikoululaisten ryhmissä. Yläkoululaisten informanttiryhmässä koulutuksen ja iän kategoriat ovat päällekkäisiä: yläkouluun meneminen ei ole valinnaista, vaan siellä jatkavat kaikki alakoulunsa

² Suomalaisessa sosiologisessa tutkimuksessa *luokka*-sanaan ja luokkatutkimukseen on suhtauduttu vaihtelevasti, paikoin melko skeptisestikin, koska Suomessa luokkaerot ovat moniin muihin maihin verrattuna pienet, luokkaeroa ei ole haluttu korostaa ja koska luokat ovat ajan saatossa muuttuneet ja niiden rajat ovat hämärtyneet. Luokan on myös sanottu väistyneen sukupuolen, sukupolven ja etnisyyden jakojen merkityksen kasvaessa. Luokka kuitenkin edelleen vaikuttaa ihmisten valintoihin, mahdollisuuksiin ja elämäntilanteeseen, joten vanhentuneesta tai tarpeettomasta käsitteestä ei ole kyse. (Melin 2010: 212–213; Käyhkö 2008: 255; Tolonen 2008: 8–9.)

päättäneet. Toiselle asteelle, ammatilliseen ja lukiokoulutukseen, haetaan vasta kaikille pakollisen peruskoulun jälkeen. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan tehdä yleistyksiä pelkän koulutusvalinnan perusteella vaan aidosti kiinnostuneena havainnoida mahdollisia eroja lukiolaisten ja ammattikoululaisten kokemuksissa ja asenteissa. Aiemmissä sosiolingvivistisissä vertailututkimuksissa ammattikoululaisten puheen on havaittu olevan lukiolaisten puhetta murteellisempaa, joskin yksilölliset erot ovat sukupuoli- ja koulutusryhmäeroja merkittävämmät (Lappalainen 2001: 92). Myös huoritteluun suhtautumisessa on eroja lukiolaisten ja ammattikoululaisten välillä. Yhteistä yläkoululaisille, lukiolaisille ja ammattikoululaisille on kuitenkin se, että he ovat kaikki nuoria.

Anderssonin ja Trudgillin (1990: 65–66) mukaan kulttuurissa merkittävässä asemassa olevien odotetaan pitävän ulkomuotonsa ja kielensä puhtaina ja nuhteettomina, kun taas ”yhteiskunnan reunalla olevien ihmisten” – kuten nuorten, työttömien, alkoholistien ja rikollisten – voi olettaa osoittavan vähäisempää käytöksensä ja käyttämänsä kielen kontrollointia. Anderssonin ja Trudgillin ajatus viittaa ylipäätään karkeaan kielenkäyttöön, ei vain seksuaalissävytteisiin sanoihin ja ilmauksiin. Myös nuoret itse tiedostavat karkean kielenkäytön liittyvän juuri nuoruuteen. Aiemmassa tutkimuksessani (Suominen 2011) nuoret määrittivät tyypillisen homottelijan yläkoululaiseksi tai 13–16-vuotiaaksi, ja oman koulunsa noin 16-vuotiaana päättävät australialaiset tytöt (Eisikovits 1998: 48–49) kuvasivat asenteidensa muuttuneen ja kiroilun jääneen menneisyyteen kahden viimeisimmän kouluvuotensa aikana. Suomessa peruskoulun tai muissa maissa jotakuinkin vastaavan koulutuksen päättymistä voineekin pitää tietynlaisena rajapyykkinä, jolla nuoret katsovat olevan vaikutusta myös kielenkäyttöön. Myös Saanilahden ja Nahkolan (1991: 84) mukaan nuoret arvioivat luopuvansa käyttämistään slangipiirteistä tietyn ikävaiheen jälkeen.

Sosiolingvistisen tutkimuksen selvin ja johdonmukaisin tutkimustulos on vuosikymmenten ajan ollut, että naisten ja miesten tavat käyttää kieltä eroavat toisistaan (Trudgill 1983: 162). Syitä sukupuolittain eriytyneeseen kielenkäyttöön on monia, mutta niistä perustavanlaatuisin lienee, että eri sukupuolilta odotetaan erilaista käyttäytymistä ja siten myös erilaista kielenkäyttöä (Eisikovits 1998: 50; Trudgill 1983: 162–163; Paunonen 1982: 64). Trudgillin mukaan yleistäen voidaan todeta, että naiset ovat miehiä tietoisempia sosiaalisesta statuksesta, sen merkityksestä ja siten myös kielellisen kommunikaation muuttujista. Naisten suurempi tietoisuus voi johtua siitä, että naisten asema yhteiskunnassa on ollut perinteisesti epävakampi ja vähemmän turvattu kuin miesten. Naisten on siis tarvinnut osoittaa sosiaalinen statusensa myös kielellisesti. Läntisissä kulttuureissa miehiä on yleensä arvioitu heidän tekojensa perusteella ja naisia taas ulkoisen olemuksen ja käytöksen

perusteella, joten naisten on täytynyt kiinnittää huomiota myös käyttämäänsä kieleen. (Trudgill 1983: 167–168; ks. myös Wodak ja Benke 1997: 135.)

Virtasen (1990: 157) mukaan huorittelu yhdistyy vahvasti kiroilukieleen ja on perinteisesti miesten kielenkäyttöön liitetty piirre. Huorittelua osana koulun tilaa ja järjestystä tutkinut Tolonenkin toteaa julkisesti huorittelevien olevan useimmiten poikia, mutta kun asiaa tarkastelee lähemmin, selviää, että tyttöjen käytöstä ja mainetta vartioivat niin pojat kuin tytötkin (Tolonen 2001: 224; ks. myös Lees 1989). Eckert (1997: 219) havaitsi tutkimuksessaan tyttöjen olevan poikia tietoisempia sosiaalisista rajanvedoista: he tarkkailevat sekä omaa että muiden käytöstä tarkasti ja siten myös ylläpitävät vallitsevia tiukkoja sosiaalisia kategorioita. Kiroilukieltä ei olekaan mielletty enää vähään aikaan miehiseksi yksinoikeudeksi, vaan voimasanojen nähdään lisääntyneen erityisesti nuorten naisten ja lasten puheenparressa (Virtanen 1990: 157). Lappalaisen (2004: 362) tutkimuksen mukaan naiset kuitenkin käyttäisivät slangia vähemmän ja eri tavalla kuin miehet: esimerkiksi heidän sanavalintansa ovat leimattomampia kuin miehillä.

Australialaisten työväenluokkaisten vanhempien lasten puhetta tutkinut Eisikovits (1998) haastatteli australialaisia 14- ja 16-vuotiaita nuoria. 16-vuotiaina haastatellut kävivät kouluasteensa viimeistä luokkaa. Eisikovits huomasi, että kun kielen ei-vakioiset muodot eli käytännössä kielioppivirheet vähenivät 16-vuotiaiden tyttöjen puheessa, samanikäisten poikien puheessa samat muodot yleistyivät verrattuna aiempaan ikävaiheeseen. Lisäksi tyttöjen asenteet kieltä ja elämää kohtaan yleensä olivat muuttuneet kahden vuoden takaisesta aiempaa konservatiivisemmiksi. Eräs haastatelluista tytöistä esimerkiksi tuomitsi kiroilun ja piti sitä pojille ja 13–14-vuotiaille ominaisena huonona käytöksenä. Pojille vanheneminen taas tarkoitti oman itsen herruutta ja vapautta muista – myös kielellisesti, kun vanhemmilla ei ollut enää oikeutta puuttua nuoren alatyyliseen kieleen. (Eisikovits 1998: 47–53.) Toisaalta vanhenemisen voi myös katsoa nimenomaan lisäävän painetta käyttää saatua vapautta: nuorten, etenkin nuorten poikien, suorastaan oletetaan puhuvan rivoja ja kapinoivan auktoriteetteja vastaan (vrt. Andersson ja Trudgill 1990: 47; Battistella 2005: 73). Joissakin ryhmissä tämän vapauden käyttämättä jättäminen voi herättää kummastusta, jopa paheksuntaa tai ulossulkemista. Kuten edellisessä luvussa tuli todettua, kielenkäyttö on keino merkitä rajoja ryhmien välille.

Keskustelututkimuksessa miesten puhetapaa on kuvattu kilpailuhenkiseksi statuksen metsästykseksi ja naisten puhetyyliä yhteistyöhön ja yhteyden luomiseen tähtääväksi vuorovaikutukseksi (Cameron 1998: 276). Maltz ja Borker listaavat sukupuolittuneita tapoja käyttää kieltä. Heidän mukaansa tytöt oppivat kielen avulla luomaan

ja säilyttämään ihmissuhteita, kritisoimaan toisia rakentavasti ja tulkitsemaan oikein toisten tyttöjen puhetta. Poikien sosiaalisessa maailmassa puhetta taas käytetään oman aseman vahvistamiseksi tai puolustamiseksi, yleisön houkuttelemiseksi ja ylläpitämiseksi sekä itsen esiin tuomiseksi silloin, kun toiset ovat äänessä. Valta-aseman tavoittelu on selkein ja useissa tutkimuksissa esille noussut sosiolingvistinen piirre poikien keskinäisessä puheessa. (Maltz ja Borker 1998: 424, 426.) Maltzin ja Borkerin tyypittelyä soveltaen tytöillä ja pojilla olisi siis keskenään hyvinkin erilaiset syyt huoritteluun. Pojilla huorittelu olisi valta-aseman ja huomion tavoittelua, ja he hankkisivat seuraajia kutsumalla muita mukaan samanlaiseen kielenkäyttöön. Tytöillä huorittelun motiivi olisi vitsailuun mukaan lähteminen ihmissuhteiden säilyttämiseksi. Myös Eder (1993: 20–21) havaitsi kielellisen kiusoittelun tyttöjen välistä ystävyyttä ylläpitäväksi keinoksi. Näin suoraviivaisia tulkintoja ei kuitenkaan voi tehdä, vaan eittämättä myös tytöt kykenevät ilkeämieliseen huoritteluun.

Maltzin ja Borkerin (1998) tutkimukset eivät piirrä kovin korkeaa kuvaa poikien keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Cameron pitääkin sukupuolittuneiden puhetapojen kahtiajakoa liian yksioikoisena ja kritisoi sukupuolistereotyyppien toteuttavan itse itseään tutkimuksessa liian usein. Cameron osoittaa tutkimuksessaan, että miesten puheessa vuorottelevat todellisuudessa sekä kilpailullinen että yhteistyöhakuinen puhetyyli. (Cameron 1998: 270–283.) Maltzin ja Borkerin mukaan se, että poikien keskinäisessä kielenkäytössä on havaittavissa paljon negatiivisiksi luokiteltavia piirteitä, ei kuitenkaan tarkoita, että aggressiivisuudesta palkittaisiin. Kieltä vain aggressiivisesti käyttävä poika leimautuu kiusaajaksi, kun taas suositut pojat osaavat käyttää kieltä taidokkaasti tilanteen vaatimalla tavalla. (Maltz ja Borker 1998: 426.)

Sana- ja tyyliarvot ovat tärkeä osa puhetta, ja huorittelunkin takana lienee epäilemättä usein joko tietoinen tai tiedostamaton taistelu valta-asemasta. Statustaan on mahdollista nostaa vaikuttamalla muiden statukseen alentavasti. (Vrt. Lee 2010; Connell 1995: 77–79.) Tämä onnistuu muita huorittelemalla, oli sitten tyttö tai poika. Jos yhteisössä on vallalla huorittelun normi ja huorittelijat ovat saavuttaneet tietyn statuksen ryhmässä, voivat yhä useammat alkaa käyttää *huora*-sanaa toisista haukkumatarkoituksessa joko nostaakseen statustaan tai osoittaakseen olevansa perillä ryhmän käytännöistä. Statuksen korottamisen tarkoitus voi siis olla myös halu tehdä yhteistyötä statuksensa jo vakiinnuttaneiden kanssa. Tällöin *huora*-sanan käytöllä olisi sekä kilpailullisia (”maskuliiniselle” puheelle ominaisia) että yhteistyötä tavoittelevia (”feminiiniselle” puheelle ominaisia) ulottuvuuksia.

Ryhmän hypoteettinen huoritteluprosessi voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen: Huorittelun ovat aloittaneet tietyt yksilöt, jotka ovat tietynlaisessa asenneympäristössä saaneet

yhä useampia statuksen nostoa toivovia mukaan huoritteluun. Huorittelun aloittaneet ja siihen mukaan lähteneet voivat olla kumpaa sukupuolta tahansa, mutta aiemman tutkimuksen valossa haukkuminen ja statuksen korottamisen tarve olisivat ilmeisesti ominaisia juuri pojille. Tytöt saattavat löytää motiivin huorittelun aloittamiseen, jos he huomaavat, että heitä itseään uhkaa jatkuva huorittelun vaara. Varmin tapa vähentää itseen kohdistuvan huorittelun riskiä voi *näennäisesti* olla lähteä mukaan huoritteluun. Todellisuudessa haukkumisen yleistyessä on entistä todennäköisempää joutua itsekin pilkan kohteeksi. Kiusaaminen on harvoin hyväksi millekään ryhmälle. Pahimmillaan tuloksena saattaa olla muutama koko muun ryhmän eristämä huoraksi haukuttu, joiden huoran leima on saanut alkunsa joko sattumanvaraisesti tai nuorten keskinäisten riitojen tuloksena.

On hyvä muistaa, että analyysissa ryhmien välillä mahdollisesti esille tulevat erot eivät suoraan kerro eroista kielenkäytössä, vaan vastaukset heijastavat informanttien käsitystä heidän omasta kielenkäytöstään ja heidän asenteistaan kielenkäyttöä ja siitä kertomista kohtaan yleisemminkin (vrt. Lappalainen 2001: 89). Toinen huomionarvoinen asia on tutkijoiden halu todistaa esimerkiksi sukupuolten tai ikäryhmien välillä vallitsevia eroja, mikä voi näkyä yhtäältä liiallisten yleistysten tekemisenä ja toisaalta tulosten ristiriitaisuutena. Wodak ja Benke (1997: 127–128) esimerkiksi huomauttavat tutkimustulosten ristiriitaisuudesta: toisaalta standardikieli yhdistetään eliittiin eli keskiluokkaisiin miehiin, toisaalta se liitetään nimenomaan naisiin ja kansanomaisen kielen taakse miehiin. Tämä ”ristiriitainen” huomio selittynee sillä, että erot sukupuolten sisällä ovat suuremmat kuin sukupuolten välillä: ei ole olemassa vain yhtä piirrejoukkoa, joka yhdistäisi kaikkia miehiä tai kaikkia naisia ja määrittäisi kielenkäytön maskuliinisuuden ja feminiinisuuden. Yksilölliset erot ovat ryhmien välisiä eroja merkittävämmät (vrt. Lappalainen 2001: 92), ja pahimmillaan tutkimuksissa on jopa jätetty huomiotta samaa sukupuolta olevista koostuvan ryhmän sisäisen erot (Wodak ja Benke 1997: 127–130).

4 Analyysi

Analyysiosuudessa teen havaintoja kyselylomakkeella keräämästäni aineistosta. Käsittelem koko informanttijoukon vastauksia paikoin yhtenä kokonaisuutena, paikoin teen vertailuja eri ryhmien välillä. Lähdän luvussa 4.1 liikkeelle *huoran* määritelmästä, minkä jälkeen käsittelem nuorten omia kokemuksia ja näkemyksiä huorittelusta luvussa 4.2. Luvussa 4.3 esittelen nuorten käsityksiä huoritellusta ja huorittelijasta ja luvussa 4.4 selvitän huorittelun paikkoja. Huorittelun ja tunteiden yhteyttä pohdin sekä huorittelijan että huoritellun näkökulmasta luvussa 4.5. Ennen luvun 4.7 tutkimustulosten yhteenvetoa luon luvussa 4.6 lyhyen katsauksen siihen, mikä on sanan *huora* asema seksuaalissävytteisten haukkumasanojen kentällä.

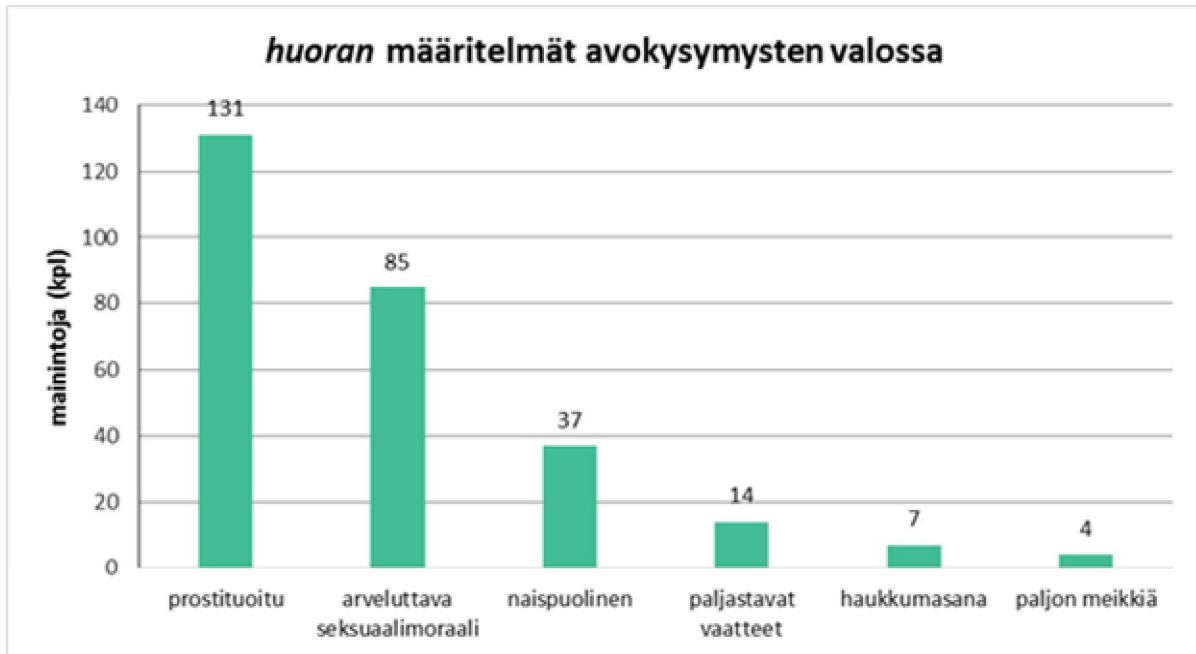
4.1 *Huoran* määritelmät

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koskee sanan *huora* määritelmiä. Vastajien tehtävä oli lomakevastauksissaan pohtia *huoran* määritelmää tarkemmin kahteen otteeseen kyselylomaketta täyttäessään. Heti lomakkeen ensimmäisessä tehtävässä informanttien tuli laatia sanalle oma määritelmänsä. Omasanaisella määrittelytehtävällä oli paikkansa ensimmäisenä kysymyksenä siksi, etteivät myöhemmät kysymykset vaikuttaisi määritelmiin. Alun avokysymysten tehtävä oli myös orientoida vastaajat pohtimaan lomakkeen monivalintatehtäviä alun määritelmänsä valossa. Määrittelytehtävän lisäksi lomakkeessa on myöhemmällä sivulla monivalintatehtävä, jossa vastaajien tuli valita annetuista piirteistä ne, jotka heidän mielestään liittyvät sanaan *huora*. Valmiiksi annetuista ominaisuuksista valittiin useita sellaisia, joita harva käytti omissa määritelmässään. Tehtävät siis täydentävät toisiaan ja luovat kuvaa *huoran* keskeisistä ja vähemmän keskeisistä merkityksistä. Tässä alaluvussa käsittelem ensin avovastauksia ja monivalintatehtävän vastauksia ja vertaan molempien määritelmätehtävien sisältöjä keskenään.

4.1.1 Omasanaiset määritelmät

Informanttien avovastaukset ovat tyylillisesti melko erilaisia. Erityisesti ammattikoululais- ja yläkoululaispojat ovat vastauksissaan hyvin harvasanaisia. Toisten, varsinkin lukiolaisten, vastaukset ovat paikoin hyvinkin pitkiä, ja heistä useat ottavat jo ensimmäisessä

kysymyksessä kantaa siihen, onko huoraksi kutsuminen heidän mielestään oikeutettua tai sopivaa käytöstä. Olen pyrkinyt yksinkertaistamaan avovastauksissa toistuvat määritelmien pääpiirteet kuvioon 1.

Kuvio 1. Avotehtävien vastauksissa toistuu yleisimmin näkemys *huorasta* maksullisen seksin tarjoajana. Jokaista määrettä symboloi kuviossa oma pylväänsä, mutta vastauksissa esiintyy usein rinnakkain useampi kuin yksi määre.

Avovastauksissa 180 informantista peräti 131 määrittelee *huoran* prostituoiduksi. Sanaa *prostituoitu* käytetään todellisuudessa vain muutaman kerran, mutta olen sisällyttänyt *prostituoitu*-kategoriaan kaikki ne vastaukset, joissa *huora* määritellään seksuaalisesta kanssakäymisestä maksun ottavaksi henkilöksi. Toiseksi yleisin, joskin selvästi *prostituoitu*-määritelmää harvinaisempi, on luonnehdinta, jonka mukaan *huora* on ihminen, jonka *seksuaalimoraali* on jollakin tavalla *arveluttava* (85)³. Tämä kategoria kattaa kaikki luonnehdinnat, joita yhdistää idea joko seksuaalisen kanssakäymisen runsaudesta ja liiallisuudesta tai sitten pettämisestä. *Prostituoitu*-kategoriaan kuuluvissa vastauksissa painotetaan maksun ottamista seksistä ja toiminnan ammattimaisuutta, kun taas *arveluttava seksuaalimoraali* -kategorian vastauksissa kyse ei ole ammattimaisesta toiminnasta.

Merkille pantavaa on, että määreet *prostituoitu* ja *arveluttava seksuaalimoraali* esiintyvät hyvin harvoin samassa vastauksessa, vaikka muuten eri määreiden yhdessä

³ Kursivoituja määreitä seuraavat suluissa olevat luvut kertovat, kuinka monta kertaa määre on vastauksissa mainittu.

esiintyminen on yleistä. Samassa vastauksessa saatetaan mainita esimerkiksi suhteiden runsaus ja kommentoida habitusta. Esimerkeissä 1–3 *huora* on määritelty prostituoiduksi, ja esimerkit 4–8 taas edustavat vastauksia, joissa esiintyvät rinnan sekä *prostituoidun* että *arveluttavan seksuaalimoraalin* määreet. Lainauksia edeltävä kirjainyhdistelmä viittaa siihen, mitä informanttiryhmää vastaaja edustaa (AT = ammattikoululaistyttö, AP = ammattikoululaispoika jne., ks. luku 1.3.2).

- 1) AT: *Ihminen, joka tarjoaa seksuaalisia palveluita rahasta. Prostituoitu siis.*⁴
- 2) AP: *Myy itseensä.*
- 3) YP: *Sellanen joka antaa pillua rahaa vastaan*
- 4) LT: *Huora on ihminen, joka myy itseään seksiin. Huoran kaltaisia ovat mielestäni myös ihmiset jotka harrastavat seksiä kokoajan eri henkilön kanssa vaikka ei saisi rahaa*
- 5) LT: *huora on ihminen, joka myy itseänsä (seksiä) tai sitten sitä voidaan käyttää nuorten kesken jos joku tyttö kuksii joka päivä jonkun uuden kanssa..*
- 6) LT: *Mielestäni huora on sellainen henkilö, joka tarjoaa itseään seksuaalisesti muille. Vähän kuin prostitoitu, mutta ei ota maksua. Tai oikeastaan ehkä sama asia, kuin prostitoitu. Vähän hankala määrittää...*
- 7) YP: *Henkilö, joka a) harjoittaa prostituutiota b) on yhtä aikaa monessa eri parisuhteessa eri henkilöiden kanssa*
- 8) LP: *Seksiä elannokseen myyvä henkilö, myös pettäjää voidaan sanoa "huoraksi"*

Arveluttava seksuaalimoraali -kategoriaa voisi myös jakaa pienempiin osiin. Esimerkiksi ajatus *kaikille antamisesta* toistuu 42 kertaa, ja *monen kumppanin* olemassaolo on annettu huoran määritelmäksi 15 kertaa. *Kaikille antaminen* ja *monen kumppanin* olemassaolo

⁴ Kaikki lainaukset ovat alkuperäisessä muodossaan. Oikeinkirjoitus- ja kielioppivirheet ovat informanttien omia.

voivat kuitenkin olla osin päällekkäisiä kategorioita, tai ainakin niiden voi nähdä sijaitsevan samalla jatkumolla. Toisaalta luonnehdinnoissa voi havaita myös selvän eron. Seksin antaminen kirjaimellisesti *kaikille* tai *jokaiselle vastaantulijalle* on sinänsä mahdottomuus sen kokoisessa kaupungissa, jossa informantit koulua käyvät, mutta ajatuksena *kaikille antamisessa* on tulkintani mukaan se, että huoraksi kutsuttu ei valikoi kumppaneitaan tarpeeksi tarkasti tai aseta heille mitään tiettyjä kriteereitä. Henkilö, jolla on tai on ollut *monta kumppania*, valitsee kumppaninsa ”kaikille antajaa” selektiivisemmin. Suhteet eivät määrity välttämättä pelkiksi seksisuhteiksi vaan ennemmin pari- tai ystävyysuhteiksi. Niitä vain on ollut arvioijan mukaan (sopimattoman) paljon. Informanttien avovastauksista ei kuitenkaan yleensä käy ilmi, ovatko suhteet saman- vai eriaikaisia (ks. kuitenkin esim. 7 edellä).

Olen sisällyttänyt *arveluttavan seksuaalimoraalin* kategoriaan myös luonnehdinnat *pettämisestä* (7) ja *seksin harrastamisesta ilman tunteita* (5). Piirteet kertovat huorasta henkilönä, jonka seksuaalinen käytös on normista poikkeavaa ja siksi paheksuttavaa ja nimittelyn keinoin rangaistavaa. Pettäminen tarkoittaa käytännössä vähintään kahden samanaikaisen kumppanin olemassaoloa, ja seksin harrastaminen ilman tunteita kiinnittyy ajatuksena sekä prostituutioon että ”kaikille antamiseen”. Samaan kategoriaan kuuluvat myös muun muassa ne vastaukset, joissa *huoraa* kuvattiin *helpoksi* (2) ja *sitoutumista karttavaksi* (2). *Huora*-sanan merkitykset kietoutuvat hyvin vahvasti toisiinsa ja muodostavat Larjavaaran (2007) termein eräänlaisen merkityssikermän tai mikrovarianttien kokonaisuuden, josta on vaikea lähteä erottelemaan yksittäisiä, toisistaan riippumattomia merkityksiä. Esimerkkejä *arveluttava seksuaalimoraali* -kategoriaan luokittelemistani huoran määrittelyistä ovat muun muassa seuraavat vastaukset, joissa näkyy myös hyvin vastauksissa käytettyjen kielellisten rekisterien variaatio. Seksuaaliseen kanssakäymiseen viitataan yhtä lailla *seksuaalisena toimintana* kuin *paneskelunakin*.

- 9) LP: *Ei ilotyttö vaan "helppo" ja sellainen, jolla ei ole moraalialia, vaan menee sänkyyn puolittujenkin kanssa ajattelematta seurauksia.*
- 10) LT: *Huora on nainen, joka panee eri miehiä jatkuvasti eikä ota rahaa siitä*
- 11) YT: *Nainen tai mies, joka on ns. helppo nakki ja harrastaa seksuaalista toimintaa kaikkien halukkaiden kanssa*
- 12) AP: *ihminen joka harrastaa seksiä lähes kaikkien jotka baarissa sattuu tulemaan vastaan eli harrastaa pääosin seksiä ilman tunteita*

13) AT: *Sellainen ihminen joka on joka viikko haarat auki ja paneskelee kaikkia ilman tunteita.*

14) YT: *Huoraksi kutsutaan naispuolista ihmistä. Minä määrittelin ehkä huoran semmoseksi ihmiseksi, joka on seksuaalisessa kanssakäymisessä monen eri miehen kanssa ja pettää.*

Avovastausten selkeimmät tendenssit ovat siis *huoran* määrittely toisaalta seksiä maksusta harjoittavaksi prostituoiduksi ja toisaalta helposti seksiin suostuvaksi, monen kumppanin kanssa seksuaalisessa kanssakäymisessä olevaksi henkilöksi. Myös muunlaisia määritelmiä annettiin, ja paikoin huomasi, että vastaajat olivat miettineet vastauksensa hyvinkin tarkkaan, kuten esimerkissä 15, jossa informantin vastaus paljastaa, että hän on todella pohtinut asiaa. Tämän lukiolaispojan mielestä pelkkä runsas seksin harrastaminen monen ihmisen kanssa tai edes pettäminen ei riitä, vaan huoraksi määrittymisen ehtona on oman edun tavoittelu. Pettäminenkin muuttuu huoruudeksi vasta, kun se tapahtuu suhteessa, jossa pettäjä on omasta tahdostaan.

15) LP: *Henkilö, joka tarjoaa itseään oman itsekkään tavoitteensa suorittamiseksi tai pettää puolisoaan, jonka kanssa on omasta tahdostaan.*

Varsinaisen määritelmän lisäksi osa informanteista ottaa avovastauksissaan kantaa *huoran* sukupuoleen. 37 opiskelijaa määrittelee *huoran* naispuoliseksi. Huoraksi nimitetyn sukupuoli saattaa olla niin itsestään selvänä pidetty asia, ettei moni tullut edes ajatelleeksi sen mainitsemista omaa määritelmäänsä laatiessaan. Vastaajien muihin tehtäviin antamista vastauksista kuitenkin näkee, että he pitävät *huoraa* lähestulkoon ainoastaan naiselle sopivana nimityksenä. Yhteensä 4 informanttia mainitsee määritelmätehtävän avovastauksessaan, että huora voi olla myös mies. Heidän joukossaan on 1 lukiopoika, 1 lukiotyttö ja 2 yläkoululais-tyttöä. Lisäksi 15 informanttia ottaa kantaa siihen, kenen kanssa huoruutta harjoitetaan. 13 vastaajaa määrittelee prostituoidun asiakkaat tai seksuaalisesti aktiivisen henkilön kumppanit miehiksi. Vain 2 informanttia, 1 lukiopoika ja 1 ammattikoululaistyttö, määrittelee huoran naiseksi, joka makaa maksusta monen miehen tai naisen kanssa. Lopuissa vastauksissa ei oteta kantaa huoran kumppaneiden sukupuoleen. Joko sukupuolella ei ole niin väliä tai sitten heterous on niin vahva oletus, ettei sukupuolta tarvitse edes mainita saati perustella. Niiden

vastausten perusteella, joissa sukupuoli mainitaan, vaikuttaisi kuitenkin siltä, että *huora* sanana määrittää lähinnä naisten ja miesten välisiä suhteita.

Osa informanteista kuvailee määritelmässään *huoran* ulkonäköä. Kuvaukset eivät ole kovin mairittelevia, kuten esimerkeistä 17–21 voi huomata. Yhteensä 14 informantin näkemyksenä on, että huora käyttää *paljastavia* tai *liian pieniä vaatteita*. 4 vastaajaa mainitsee *huoran* myös käyttävän *paljon* tai *liikaa meikkiä*. Esimerkissä 18 *huoran* varustukseen määritellään kuuluvan sekä *verkkosukkahousut* että *halpaa punaista huulipunaa*. 3 informanttia kuvailee huoran näyttävän *ärsyttävältä* (esimerkki 19), 2 vastaajaa taas *tyrkyltä* (esimerkki 17). *Huoran* ulkonäköä luonnehditaan positiivisin attribuutein vain kerran: yksi lukiolaispojista kuvaa määritelmässään (esimerkki 21) *huoraa* sanalla *hyvännäköinen*. Hänenkin määritelmänsä on kuitenkin kokonaisuudessaan selvästi kielteinen.

16) AT: *Itseään myyvä, useimmiten nainen/tyttö, pienet, paljastavat vaatteet, paljon meikkiä*

17) AT: *Ihminen, joka näyttää "tyrkyltä", eli liian isot silikoonit, tai on todella pettäjäluonne.*

18) LT: *Seksuaalisia palveluja maksusta tarjoava naishenkilö. Pukeutuminen on todella mautonta (verkkosukkahousut ja halpaa punaista huulipunaa) ja hän on todennäköisesti sekaantunut myös alamaailman toimintaan.*

19) LP: *Naispuolinen henkilö joka harrastaa seksiä maksua vastaan. Myös naispuolinen henkilö joka meikkaa paljon, pukeutuu paljastavasti ja näyttää ärsyttävältä / käyttäytyy ärsyttävästi.*

20) YT: *Huorasta tulee mieleeni ihminen, joka myy itseään tai on muuten vaan tekemisissä seksuaalisesti useiden henkilöiden kanssa. Niukat vaatteet, vahvasti meikattu, ärsyttävä luonne jne.*

21) LP: *tyhmä, köyhä hyvännäköinen itseään myyvä*

22) YT: *naiset jotka kiertelee baarien lähellä*

Esimerkeissä 19 ja 20 yhdistyy mielenkiintoisella tavalla ajatus sekä huoran ulkonäöstä että luonteenpiirteestä: huora on sekä mauttomasti puettu ja meikattu että ärsyttävä. Esimerkistä 19 saa *myös*-sanansa ansiosta sen kuvan, että seksin harrastaminen

maksusta ja tietyn ulkonäön ja luonteen yhdistelmä ovat toisilleen vaihtoehtoiset määritelmät. Huoraksi voidaan siis kutsua naispuolista henkilöä, joka ei ole prostituoitu mutta joka ylittää normaalin rajan ja aiheuttaa tekemisillään tai olemuksellaan pahennusta. Esimerkin 20 taas tulkitsen tarkoittavan, että huoran määritelmän täyttymiseksi sekä seksin myymisen että ulkoisten ja persoonaan liittyvien ominaisuuksien pitäisi yhdistyä samassa henkilössä. Vastauksista ei siis voi suoraan tulkita, että pelkkä ärsyttävyyttä riittäisi syyksi huoritteluun, vaan sen on yleensä esiinnyttävä jonkin toisen kielteisen ominaisuuden kanssa. Voi kuitenkin myös olla, että esimerkissä 20 siteerattu informantti ja muut samaan tyyliin vastanneet ovat yhdistäneet samaan vastaukseen aineksia eri elämänalueilta mitenkään niiden alkuperää erottelematta: sama vastaus voi sisältää pelkästään pilkulla erotettuna aineksia sekä mediassa nähdystä huoran representaatioista että omasta elämästä, jossa vastaajat ovat törmänneet huoritteluun lähinnä tilanteissa, joissa jonkin normin rikkojaa rangaistaan esimerkiksi ärsyttävyydestä tai sopimattomasta käytöksestä.

Kuten edeltävistä esimerkeistä näkee, huoruuteen liitettävä kuvasto on nuorten vastauksissa paikoin hyvin stereotyyppistä: verkkosukkahousuja, punaista huulipunaa ja kaduilla tai baarin ulkopuolella päivystämistä. Saarikosken mukaan nimenomaan punaisen värin yhdistämisellä huoruuteen on pitkät perinteet. Kulttuuriin on myös vakiintunut tietty käsitys huoran tai huoron naisen ulkoisista tunnuspiirteistä. Näihin piirteisiin kuuluvat kaikenlainen räikeys ja keinotekoisuus, kuten vahva ehostus, punainen väri, eritoten punaiset hiukset ja yhden informantin mainitsema punainen huulipuna. (Saarikoski 2001: 147–162.)

Informanteista peräti 7 mainitsee huoran työskentelevän kadulla, mikä vastaa enemmän populaarikulttuurin kuvastoa kuin esimerkiksi suomalaisen prostituution todellisuutta (vrt. Kontula 2008, ks. myös Saarikoski 2001: 27). Esimerkin 22 yläkoululaistyttö määrittelee huorat *naisiksi jotka kiertelee baarien lähellä*. Näkymä on kuin lainattu suoraan jostakin elokuvasta, ja vastaus pakottaa kysymään, onko baarien liepeillä kiertely todella ainoa asia, jonka vastaaja sanaan *huora* yhdistää, ja onko hänellä lainkaan käsitystä sanan varsinaisesta merkityksestä. Samoin kuin tämä mielikuva, vaikuttaa nuorten kuva huoran habituksestakin saaneen innoituksensa elokuvista tai yleisemmin visuaalisesta mediasta (vrt. esim. Anu Koivunen 1995: 139–141: kuvat ja kuvatestit). Elokuvat tai tv-ohjelmat lienevätkin useille nuorille ainoa konteksti, jossa he ovat nähneet prostituoituja. Huorittelu ei myöskään ole osa jokaisen nuoren arkea, missä tapauksessa huorittelu saattaa nuoren mielessä liittyä enemmän visuaaliseen populaarikulttuuriin kuin omaan elämään. Kysyttäessä omalle elämälle vieraasta ilmiöstä nuoret saattavatkin soveltaa viestimissä näkemiään kuvia ja toimintamalleja omaan ajatteluunsa (ks. esim. Raitanen 2001: 190). Asiat hahmotetaan

kulttuurissa jo olemassa olevien esittämisen, käsittämisen ja kertomisen tapojen avulla (A. Koivunen 1995; A. Koivunen 2006: 93; de Lauretis 2004: 35–38, 52–60). Jos *huora*-sana on tuttu esimerkiksi vain yhdestä kontekstista, on ymmärrettävää, että se tuolloin määritellään tuosta kontekstista käsin.

Informanteista vain 7 mainitsee *huora*-sanan haukkumasanaluonteen, ja näistäkin seitsemästä vain 2 nimittää sanaa *alentavaksi* (LP) tai *hirveän rumaksi* (LT). Informanttieni vastaukset muistuttavat Saarikosken (2001) tutkimustuloksia siinä mielessä, että hänen haastattelemansa tytöt pitivät huoran määritelmänä nimenomaan prostituoitua, ”oikeata huoraa”. Saamiini vastauksiin vaikutti myös tehtävänanto, joka ohjeisti informantteja määrittelemään, *kuka, mikä tai millainen ihminen huora on*. Kyselylomakkeen myöhemmässä tehtävässä (ks. luku 4.6.1) *huora* kyllä määriteltiin tyyliltään lähes yksimielisesti loukkaavaksi ja kielteiseksi sanaksi.

Tekemäni huomiot muistuttavat paljolti Saarikosken (2001) tutkimustuloksia siinäkin mielessä, että sekä Saarikosken haastattelemat että laatimani kyselylomakkeen täyttäneet nuoret käyttävät määrittelyissään kärjistyksiä. Harva ihminen todellisuudessa ehtisi seksuaaliseen kanssakäymiseen jokaisen vastaantulevan kanssa. Kärjistykset voivat liittyä myös nuoreen ja ehdottomaan ikään, mutta itse näen niissä myös pyrkimyksen etäännyttää huora mahdollisimman kauas itsestä ja omasta lähipiiristä. Äärimmäisin kriteerein määrittelyminen siis myös toiseuttaa kohteen. Honkatukian (1998: 167–171) haastattelemat tytöt näkivät huorat joko huonomaineisina toisina tai prostituoituina, ”oikeina huorina”. Saarikoski (2001: 201) näkee huoran määrittelyssä prostituoiduksi olevan kyse *hyveellisyysstrategiasta* eli tyttöjen tavoitteesta irtisanoutua huoran kategoriasta. Kun huora on joku toinen, oikeasti paha tai ammattimainen, voi itseen kohdistuneen haukkumisen kuitata pelkäksi nimittelyksi, jolla ei ole tekemistä seksuaalisen maineen kanssa. Toisaalta monet Saarikosken (mts. 201) haastattelemista tytöistä myös kyseenalaistavat huoraksi luokittelun ja *huora*-sanan käytön oikeutuksen kokonaisuudessaan.

Muutamissa tämänkin tutkimuksen kyselylomakevastauksissa on havaittavissa selviä kannanottoja. Osassa vastauksia informantit joko tuomitsevat huorittelun tai osoittavat sympatiaa huoraksi haukutuille, kuten esimerkeissä 23–26. Toisissa määritelmässä (esimerkit 27 ja 28) taas käytetään alatyylisiä kieltä, ja on vaikea tulkita, kertooko aggressiivinen tyyli vastaajan omasta suhtautumisesta huoran kategoriaan vai onko vulgaariuden syynä esimerkiksi vastaajan ärtymys itse kyselyä kohtaan tai tulkinta, että kyselyn aihe oikeuttaa alatyylisen kielenkäytön.

- 23) LT: *Prostituoitu nainen (tai miksei mieskin?), joka myy itseään. Mielestäni ketään ei saisi haukkua huoraksi.*
- 24) LT: *Naishenkilö, joka myy itseään eli antaa seksiä rahasta. Huora ei määrittele henkilön luonnetta yleensä, sillä jotkut joutuvat mm. pakotetusti tekemään sitä.*
- 25) LT: *Huora voi useasti huorata hankkiakseen rahaa esim. omaan koulutukseensa.*
- 26) YT: *Ehkä vähän epäluotettava ja sellainen joka ei halua/pysty sitoutumaan mihinkään, kuitenkin ihan samanlainen ihminen kuin muutkin.*
- 27) LP: *Prostituoidulta näyttävä halpa hutsu johon ei voi luottaa ja jauhaa paskaa koko ajan.*
- 28) LP: *ihminen joka ei edes yritä olla säädyllinen julkisen flirttailun ja seksin suhteen. Hän ei edes pyri kiinteään suhteeseen, vaan nai lähes kaikkea mikä liikkuu jos se edistää häntä tavoitteessaan*

Esimerkissä 23 huorittelu tuomitaan yksiselitteisesti. Esimerkeissä 24 ja 25 todetaan, että seksin myyminen voi joskus olla käytännön pakko ja että ”huoraaminen” on välineellistä, se ei määritä koko ihmistä. Esimerkissä 24 siteerattu vastaaja nimenomaan painottaa sitä, että huoruus ei ole mikään luonteenpiirre. Esimerkissä 26 vastaaja on halunnut korostaa huoraksi kutsutun tavallisuutta toiseuttamisen sijaan. Toisenlaista asennoitumista on luettavissa esimerkkien 27 ja 28 kuvauksista, joista voi aistia melko armotonta suhtautumista huoraksi nimitettyjä kohtaan. Eniten huorittelun tuomitsevia ja toisaalta huorittelua oikeutettuna pitäviä kommentteja määrittelytehtävään kirjoittivat lukiolaiset, varsinkin tytöt. Lukiolaistyttöjen ja joidenkin lukiolaispoikien joukossa oli siis suurin tarve ottaa aiheeseen kantaa, kun taas yläkoululaisista ja ammattikoululaisista vain muutama kirjoitti asiaan liittyvistä näkemyksistään. Kannanotot kertovat ennen kaikkea informanttien omasta halusta ilmaista suhtautumisensa asiaan, sillä siihen ei ohjeistettu. Virtanen huomasi huorittelusta kertovaa aineistoa kerätessään, että erityisesti miesten narratiiveissa toistui ylemmydentuntainen asenne naisia ja huoriteltuja kohtaan. Hänen mukaansa asenne voi olla joko pysyvä tai vain kerronnan yhteydessä reaalistuva puhetapa. (Virtanen 1990: 153.)

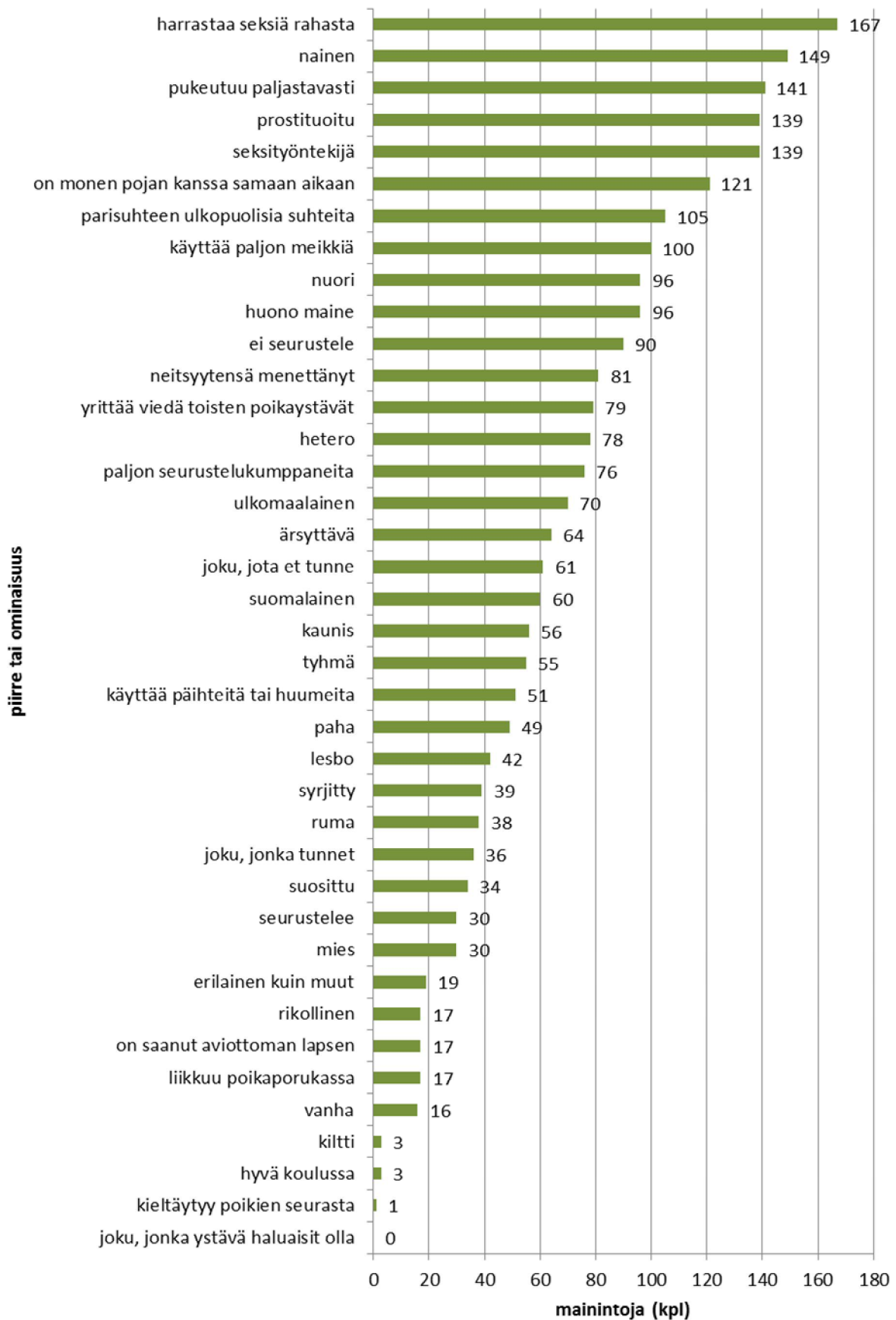
4.1.2 Monivalintatehtävä

Edellä esitetyt huomiot on tehty informanttien omasanaisten avovastausten pohjalta. Kuva *huoran* määritelmästä pysyy melko samanlaisena, kun tarkastellaan avovastausten ohella vastauksia monivalintatehtävään, jossa informantit saivat valita valmiista listasta ne piirteet, jotka he liittävät *huora*-sanaan. Valmiista piirteistä valitseminen noudattelee siis samaa linjaa kuin informanttien omin sanoin laaditut vastaukset: *Huora* on nainen, joka harrastaa seksiä rahaa vastaan tai on joko parisuhteen ulkopuolisessa tai useassa samanaikaisessa suhteessa. *Prostituoitu*-tulkinta eli *seksin harrastaminen rahasta* (167) on edelleen yleisempi kuin näkemys huorasta naisena, jolla on *useita samanaikaisia kumppaneita* (121) tai *parisuhteen ulkopuolisia suhteita* (105). Naisesta puhuminen lienee melko perusteltua, onhan 180 informantista 149 vastannut liittävänsä sanaan *huora* ominaisuuden *nainen*. Piirre *mies* tosin sekin liitetään sanaan *huora* 30 kertaa.

Ulkoisista ominaisuuksista *huoraan* liitetään *paljastava pukeutuminen* (141) ja *meikin runsaus* (100). Omassa avovastauksessaan paljastavasta pukeutumisesta oli maininnut 14 ja liiallisesta meikistä vain 4 informanttia. Valmiiden piirteiden joukosta valitseminen on toki helpompaa ja vaivattomampaa kuin tekstin itsenäinen tuottaminen, minkä lisäksi monivalintatehtävää edeltää useampi tehtävä, jotka ovat todennäköisesti aktivoineet mielikuvia ja muistoja, jotka eivät vielä ensimmäiseen tehtävään vastattaessa tulleet informanteille mieleen.

Edelleen melko usein mutta alle 100 kertaa *huora*-sanaan yhdistettyjä piirteitä ovat *nuori* (96), *huono maine* (96), *ei seurustele* (90), *neitsyytensä menettänyt* (81), *yrittää viedä toisten poikaystävä* (79), *hetero* (78) ja *paljon seurustelukumppaneita* (76). Kaikkein useimmin sanaan *huora* sekä avovastauksissa että monivalintatehtävässä yhdistetyt piirteet voisi nähdä sanan konseptuaalisena merkityksenä tai prototyypinä. Harvemmin sanan kanssa assosioidut piirteet taas voi ajatella konteksteittain vaihtuvina konnotatiivisina merkityksinä tai prototyypin ulkokehänä. Vedenjakajaa pää- ja sivumerkitysten välillä voisi etsiä esimerkiksi monivalintatehtävän 100 maininnan paikkeilta. Sanaan alle 100 kertaa yhdistetyt piirteet eivät todennäköisesti yksinään riittäisi huoran määritelmiksi, vaan ne tarjoavat lähinnä lisäinformaatiota henkilöstä, joka niitä käyttää, sekä tilanteesta, jossa sanaa mahdollisesti käytetään. Toisaalta *paljastavat vaatteet* ja *vahva meikki* rajautuisivat *huoran* konseptuaalisen merkityksen ulkopuolelle siksi, että vaikka selvä enemmistö on yhdistänyt ne sanaan *huora* monivalintatehtävässä, vain murto-osa on maininnut ne omassa määritelmässään. Toisaalta tietyssä kontekstissa tietynlainen habitus voisi riittää huoraksi nimitetyksi tulemiseen. Onko

Sanaan *huora* liitetyt piirteet ja ominaisuudet

Kuvio 2. Myös monivalintatehtävän vastaukset piirtävät huorasta kuvan prostituoituna.

ulkonäöllinen määritelmä kuitenkin niin tärkeä tai pysyvä, että se voisi esimerkiksi esiintyä sanakirja-artikkelissa muiden, vakiintuneempien merkitysten rinnalla?

Myöskään nuoruus tuskin yksin riittäisi huoruuden määritelmäksi tai synonyymiksi. Sanaan *huora* liitetään piirre *nuori* 96 kertaa mutta piirre *vanha* vain 16 kertaa. Nuorten mielestä prototyypisempi prostituoitu tai monessa suhteessa oleva henkilö on siis todennäköisemmin nuori kuin vanha. Näkemykseen vaikuttanevat yhtäältä kulttuuriset käsitykset eri-ikäisistä ihmisistä ja toisaalta nuorten oma ikäperspektiivi, josta he maailmaa havainnoivat. Vastausten perusteella tuntuisi myös luontevalta olettaa, että nuorilla on vanhoja suurempi todennäköisyys tulla huoritelluksi, ja tätä tulkintaa puoltavat myös vastaukset luvussa 4.3.1 käsiteltävään tehtävään, jossa vastaajien tuli arvioida, ketkä ovat todennäköisiä huorittelun kohteita.

Monivalintatehtävän myötä tarkentuu myös kuva siitä, millainen suhteiden runsaus todennäköisimmin on yhteydessä huoraksi nimittelyyn. Useiden kumppanien samanaikaisuus ja parisuhteen ulkopuoliset suhteet näyttävät vastausten valossa tuomittavammilta piirteiltä kuin pelkkä kumppanien runsaus. Vastaukset siis tukevat edellisessä luvussa esittämäni arviota siitä, että seksuaalisessa kontrollissa on erilaisia tasoja eikä kumppaneiden suureksi arvioitu määrä ole sama asia kuin ”kaikille antaminen”. Joskus pelkkä poikien seurassa oleminen voi herättää epäilykset tai ärsyttää muita. 17 informanttia esimerkiksi yhdistää sanaan *huora* piirteen *liikkuu poikaporukassa*. Eräs otoksen lukiolaisytyöistä myös kertoo, että ”*luokkalaiset tytöt huuteli huoraks yläasteel ku hengasin jätkien kaa*”. Vastausten perusteella voisi myös tehdä varovaisen arvion, että koska huoruus liitetään selvemmin *ei-seurusteleviin* (90) kuin *seurusteleviin* (30) henkilöihin, seurustelu suojaisi huoran maineelta – mikäli kyseessä ei sitten ole pettäminen. Saarikosken (2001: 121) mukaan *tyttöystävä*-kategoriaan kuulumisen onkin osittain vastakkaista *huoran* kategoriaan kuulumiselle ja voi siten suojella huoran maineelta.

Virtanen toteaa avioliiton suojanneen ja jopa pelastaneen huoran maineelta aiemmin huonomaineisia naisia ja toimineen tietynlaisena selustana avioituneelle naiselle. Kun nainen oli virallisesti merkitty jonkun miehen omaisuudeksi, ei hänen tekemisiään enää vahdattu samalla tavoin kuin naimattomien. (Virtanen 1990: 156.) Avioliiton merkitys on vähentynyt, joten nykyisin pelkkä parisuhteessa oleminen on osoitus norminmukaisesta, muille vaaraa aiheuttamattomasta seksuaalisuudesta, joka ei ryöpsähtelee yli äyräidensä (Saarikoski 2001: 29). Avioliiton merkityksen vähenemisestä kertoo sekin, että vain 17 informanttia yhdistää piirteen *saanut aviottoman lapsen* sanaan *huora*. Nykyisin ei ole mikään kummallisuus, että lapsia syntyy sekä pareille, jotka eivät ole aviossa, että yksin eläville

naisille. Siihen nähden luku tuntuu yllättävän korkealta. Informantit ovatkin saattaneet vastatessaan ajatella nykyhetken lisäksi myös aikaisempia vuosikymmeniä ja -satoja. Virtasen (1990) aineistossa 1900-luvun alkuvuosikymmenten kokemuksistaan kertoneiden puheissa aviottoman lapsen saaminen oli nimenomaan yksi yleisin huoraksi leimatuksi tulemisen syy.

Avovastauksissaan muutama informantti mainitsee *ärsyttävyyden* yhtenä *huoran* ominaispiirteenä. Monivalintatehtävässä sen on piirreluettelosta valinnut 67 informanttia. Mahdollisia tulkintoja ovat, että muutenkin huoraksi määriteltävään henkilöön liitetään ajatus ärsyttävyydestä tai että ärsyttävyyden voi olla peräti syy kutsua jotakuta huoraksi. Määrä ei kuitenkaan ole sellainen, että ärsyttävyyden vaikuttaisi kuuluvan huoruuden ydinmerkitykseen. Myöskään piirteen *tyhmä* (55) yhdistäminen sanaan *huora* ei vaikuta erityisen systemaattiselta.

Monivalintatehtävän vastaukset kertovat myös siitä, onko *huora* joku, jonka vastaajat itse tuntevat vai jonkinlainen abstraktio tai ainakin oman lähipiirin ulkopuolelle rajautuva hahmo. 61 informanttia yhdistää sanaan *huora* piirteistä vaihtoehdon *joku, jota et tunne* ja 36 informanttia vaihtoehdon *joku, jonka tunnet*. Useampi siis rajaa *huoran* oman tuttavapiirinsä ulko- kuin sisäpuolelle. *Huoraa* tuttujen ihmisten joukkoon kuulumattomana pitävät ovat hyvin todennäköisesti ajatelleet *huoraa* joko prostituoituna tai ihmisenä, jonka seksuaalimoraalin ja -käytöksen he tuomitsisivat. Ne 36, jotka kertovat tuntevansa *huoran*, todennäköisesti tarkoittavat, että tuntevat jonkun, jota itse pitävät tai jota yleisesti pidetään huorana tai huoramaisesti käyttäytyvänä. Tämä tulkinta lienee todennäköisempi kuin se, että nuoret tuntisivat jonkun prostituoituna työskentelevän, vaikkei sekään toki täysin utopistinen ajatus ole. Informanttiryhmien välillä on eroja siinä, onko *huoran* vastattu olevan tuttu vai tuntematon. Ammattikoulua käyvissä tytöissä ja pojissa on molemmissa 8 informanttia, joiden vastaukset antavat ymmärtää, että he tuntevat jonkun huoraksi määritellyn. Yläkoululaispojista 7, lukiolaistytöistä 5, lukiolaispojista 4 ja yläkoululaistytöistä samoin 4 on yhdistänyt sanaan piirteen *joku, jonka tunnen*. Määrät ovat pieniä ja pieniä ovat 30 vastaajasta koostuvat informanttiryhmiäkin, mutta ammattikoululaisten joukossa on lukiolaispoikiin ja yläkoululais-tyttöihin nähden kaksinkertainen määrä informantteja, jotka kertovat tuntevansa jonkun huoraksi määritellyn.

Kyselylomakkeen listassa oli myös piirteitä, jotka vain hyvin harva informantti on yhdistänyt sanaan *huora*. Tällaisia ovat *kiltti* (3), *hyvä koulussa* (3) ja *kieltäytyy poikien seurasta* (1). Kysymyksenasettelun vuoksi ei voida todeta, että koulumenestys tai poikien seurasta kieltäytyminen suojelisi *huoran* maineelta, mutta ainakaan näiden piirteiden ei mielletä kuuluvan *huoran* määritelmään. Tässä valossa Tolosen (2001: 152) todistamassa

tilanteessa, jossa kymppin saanutta tyttöä huoriteltiin, sana *huora* on käytössä kateuden tai ärsyyntymisen hetkellisenä ilmauksena, ei niinkään pysyvänä leimana.

Huora on myös joku, jota kukaan ei tunnu haluavan ystäväkseen: yksikään informantti ei ole yhdistänyt *huora*-sanaan piirrettä *joku, jonka ystävä haluaisit olla*. Toisaalta 34 informanttia kertoo, että heidän kaveripiirissään on tapana huoritella. Kun siis ottaa huomioon myös muihin kysymyksiin annetut vastaukset – eritoten nuorten avovastauksissa esille tulleet kertomukset kaverusten keskinäisestä vitsailumielessä tapahtuvasta huorittelusta – vaikuttaa varsin selvältä, että lomakkeen kysymykseen on vastattu prostituoidun tai monia seksisuhteita yhtä aikaa ylläpitävän henkilön määritelmät mielessä⁵. Tämä ohjaisi tulkitsemaan, että ”oikealla huoruudella” on vain hyvin vähän tai ei mitään tekemistä kavereiden kesken tapahtuvassa nimittelyssä. Sana olisi valjastettu siis aivan uudenlaiseen, perinteisistä merkityksistä erkaantuneeseen käyttöön. Huorittelu on kuitenkin vastausten valossa voittopuolisesti edelleen keino rangaista seksuaalisesti arveluttavasta käytöksestä ja osoittaa halveksuntaa huoraksi kutsuttua kohtaan.

4.2 Nuorten omat kokemukset

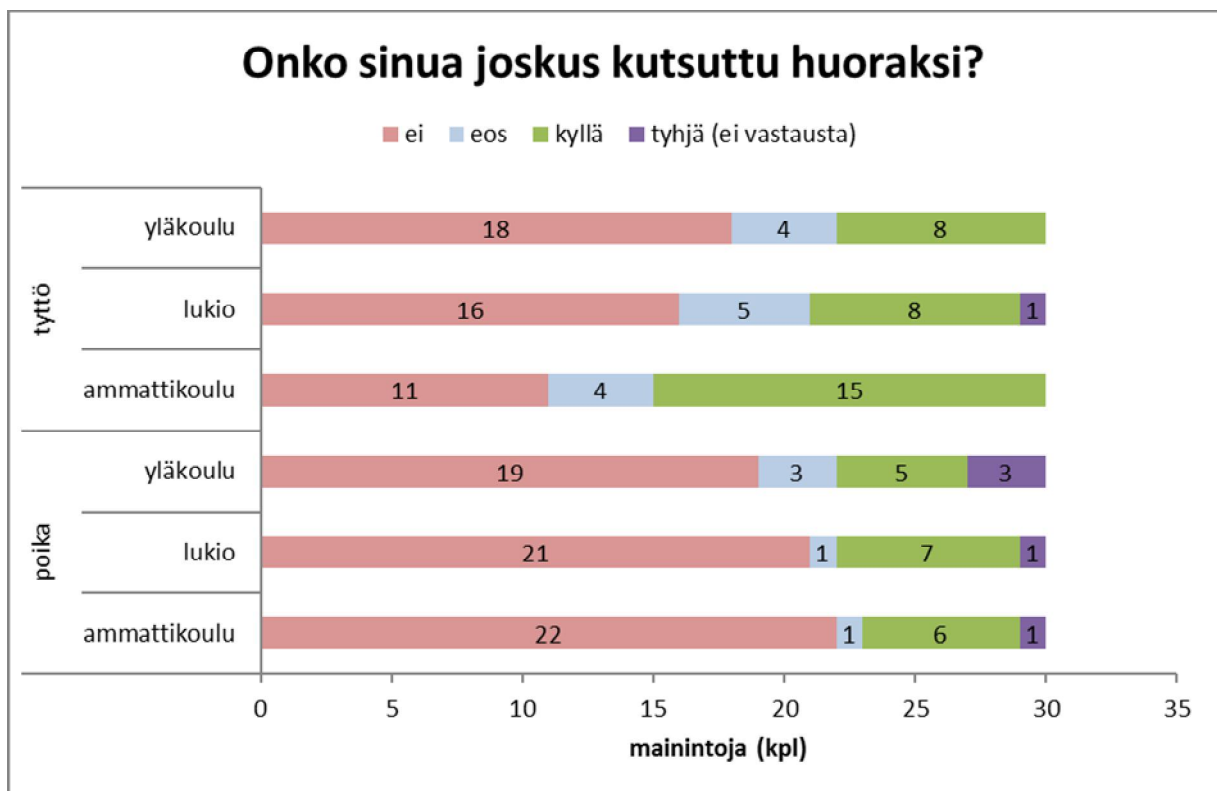
Tutkielmassani olen kiinnostunut sekä informanttien yleisistä käsityksistä että heidän omista kokemuksistaan. Tässä osiossa keskityn tarkastelemaan nuorten omia kokemuksia huorittelusta. Ensin kuvaan nuorten kokemuksia sekä huorittelun kohteena että huorittelijana olemisesta, minkä jälkeen kiinnitän huomion vitsillä huoritteluun, joka näyttäisi olevan tapana joissakin informanttijoukon sisäisissä ryhmittymissä.

4.2.1 Nuoret huoriteltuina ja huorittelijoina

Vastaajien enemmistö, 107 nuorta (n. 59 % vastaajista), on vastaamansa perusteella välttynyt huoraksi kutsutuksi tulemiselta. 49 opiskelijaa (n. 27 %) taas on tullut nimitetyksi huoraksi. 18 opiskelijaa (10 %) ei osannut sanoa, oliko heitä kutsuttu huoraksi. Lisäksi 6 opiskelijaa on jättänyt vastaamatta koko kysymykseen, todennäköisesti epähuomiossa. Kysymys sijaitsee

⁵ Myös Virtanen (1990: 143) havaitsi informanttiensa kertovan enimmäkseen vain tietyistä *huora*-sanan negatiivisista merkityksistä ja käyttötilanteista, vaikka he tiedostivatkin sanalla olevan muunkinlaisia tilanteisia merkityksiä.

kyselylomakesivun ylälaudassa ja vie vain yhden rivin tilaa, joten vastaajien huomio on voinut kiinnittyä sivun ensimmäisen kysymyksen kustannuksella seuraaviin tehtäviin. Vastaajajoukossa suurin osa huoritelluiksi tulleista on tyttöjä. 90 tytöstä 31 eli reilu kolmasosa (n. 34 %) kertoo tulleen huoritelluksi. Pojistakin 18 90:stä (20 %) on ollut huorittelun kohteena. Eniten itseensä kohdistuvaa huorittelua raportoivat kuulleen ammattikoululaistytöt, joista puolet eli 15 on ollut huorittelun kohteena. Ammattikoululaistyttöjen joukossa huorittelulta välttyneet (11) ovat siis vähemmistössä. Lisäksi 4 ei ole osannut sanoa, onko heitä huoritelu.

Kuvio 3. Suurin osa informanteista on välttynyt huorittelulta. Tytöt ovat joutuneet huorittelun kohteeksi poikia useammin.

Mielenkiintoista on, että yläkoululaisista ja lukiolaisista lähes sama määrä tyttöjä ja poikia kertoo tulleen huoritelluksi. Yläkouluikäisistä tytöistä 8 ja pojista 5 on saanut kuulla itseensä kohdistuvaa huorittelua. Huoraksi kutsutuksi tulleita lukiolaistytöitä on 8 ja lukiolaispoikia vain yksi vähemmän, 7. Ammattikoululaisten vastauksissa taas näkyy selvä ero sukupuolten välillä. Huoritelluksi tulleita tyttöjä (15) on poikiin (6) nähden lähes kolminkertainen määrä.

Vaikka suurin osa informanteista kertoo välttyneensä huorittelulta, enemmistö kuitenkin myöntää itse joskus huorilleensa jotakuta. Suurin osa vastaajista kieltää silti syyllistyvänsä usein toistuvaan huoritteluun, ja 33 informanttia kieltää koskaan huorilleensa

ketään. Taulukkoon 1 on koottu tiedot informanttien vastauksista kysymyksiin, joilla kartoitettiin *huora*-sanan käytön frekvenssiä.

Taulukko 1. Suurin osa vastaajista käyttää sanaa *huora* harvoin tai ei käytä sitä koskaan.

Kuinka usein käytät sanaa <i>huora</i> ?					
Informanttiryhmä	Käytän sanaa <i>huora</i> usein	Käytän sanaa <i>huora</i> silloin tällöin	Käytän sanaa <i>huora</i> harvoin tai en koskaan	Olen kutsunut jotakuta huoraksi nuorempana, mutta en tee niin enää	En ole koskaan kutsunut ketään huoraksi
ammattikoululaispojat	3	9	18	6	0
ammattikoululaistytöt	1	8	23	9	4
lukiolaispojat	0	4	23	7	5
lukiolaistytöt	0	5	25	8	6
yläkoululaispojat	2	4	18	4	4
yläkoululaistytöt	0	5	22	2	14
yhteensä	6	35	129	36	33

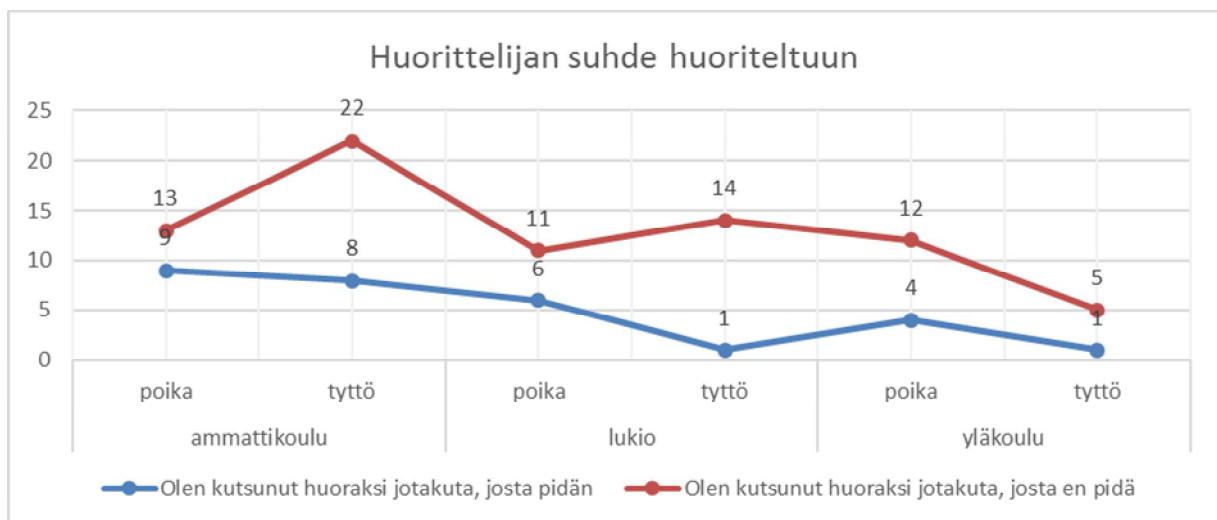
Informanteista suurin osa, 129 vastaajaa, arvioi käyttävänsä *huora*-sanaa *harvoin tai ei koskaan*. Ainoastaan 6 informanttia kertoo käyttävänsä sanaa *usein*. Heidän joukossaan on 3 ammattikoulussa opiskelevaa poikaa, 1 ammattikoulussa opiskeleva tyttö ja 2 yläkoulussa opiskelevaa poikaa. 35 vastaajaa kertoo käyttävänsä sanaa *silloin tällöin*. Eniten sanaa *silloin tällöin* käyttäviä informanteja on ammattikoululaisten joukossa. Informanteista 36 kertoo käyttäneensä sanaa *huora* nuorempana mutta luopuneensa sen käytöstä sittemmin, ja 33 informanttia kertoo, ettei ole koskaan kutsunut ketään huoraksi. Näistä 33 informantista 14 on yläkoululaistytöjä. Kaikkiaan taulukossa 1 kuvattujen tietojen perusteella vaikuttaa siltä, että yläkoululaistytöt olisivat kaikkein epätodennäköisimpiä huorittelijoita. Yleisintä huorittelu tai ainakin sen myöntäminen on vastausten valossa ammattikoululaispoikien keskuudessa. Heistä kaikki kertovat joskus kutsuneensa jotakuta huoraksi.

On syytä huomioda, että kysymyksenasettelussa väittämiä ei ollut asetettu toisillensa vastakkaisiksi ja siten toisensa poissulkeviksi, joten sama vastaaja on voinut valita useamman annetuista vaihtoehdoista. On myös mahdollista tulkita, että on eri asia käyttää sanaa *huora* eli lausua se ääneen kuin kutsua jotakuta huoraksi. Yleensä sanoja toki käytetään jonkin tarkoitteen nimeämiseen, mutta on myös mahdollista esimerkiksi keskustella sanasta varsinaisesti nimeämättä ketään huoraksi. Toisaalta *huora*-sanan frekventti käyttö kielii todennäköisesti enemmän sen luonteesta melko pysyvänä osana yksilön tai yhteisön puheenpartta kuin esimerkiksi siitä, että kaveriporukka kävisi jatkuvasti kriittisiä keskusteluja huorittelusta.

Koska huorittelijaksi tunnustautuvia on enemmän kuin huoriteltuja, huorittelu joko kohdistuu vain tiettyihin yksilöihin tai tapahtuu selän takana niin, ettei huoriteltu ole edes tietoinen häneen kohdistuvasta nimittelystä. Virtasen (1990) mukaan suuri osa huorittelusta tapahtuukin keskusteluissa, joita haukkumisen kohde ei ole kuulemassa. Niin sanottu päin naamaa haukkuminen vaatiikin huorittelijalta kanttia, eikä huorittelusta välttämättä seuraa haukkujalle mitään hyvää.

4.2.2 Huorittelu vitsinä

Huoritteluksi tulleiden ja huorittelijaksi tunnustautuvien määrän perusteella vaikuttaisi siltä, että huorittelu on vain tiettyjen yksilöiden ja kaveriporukoiden kielenkäytön piirre. Huorittelu voikin olla tapa rakentaa ryhmäidentiteettiä muista erottumiseksi (vrt. Battistella 2005: 68; Andersson ja Trudgill 1990: 79). Yksilöt ja eri yhteisöt voivat kuitenkin käyttää huorittelua eri tarkoituksiin ja toisistaan eroavilla tavoilla. Kyselylomakkeessa kysyttiinkin, onko vastaaja kutsunut huoraksi sellaista henkilöä, josta hän pitää, tai sellaista henkilöä, josta hän ei pidä. Kaikissa informanttiryhmissä on enemmän vastaajia, jotka ovat kutsuneet huoraksi henkilöä, josta he eivät pidä, kuin henkilöä, josta he pitävät.

Kuvio 4. Informanttien keskuudessa on ollut yleisempää huoritella sellaisia henkilöitä, joista ei pidetä, kuin sellaisia, joista pidetään.

Sellaisia, jotka ovat kutsuneet huoraksi jotakuta, josta eivät pidä, on eniten ammattikoululaistyttöjen (22) ja toiseksi eniten lukiolaistyttöjen (14) joukossa. Pidettyjen ihmisten huorittelu näyttäisi olevan yleisintä ammattikoululaisten (pojat 9, tytöt 8)

keskuudessa, mutta myös lukiolaispojista 6 ja yläkoululaispojista 4 kertoo huoritelleensa jotakuta, josta pitää. Yläkoululaistyttöjen ryhmässä on tämänkin kysymyksen valossa kaikkein vähiten ylipäänsä huorittelijoiksi tunnustautuvia: heistä 5 kertoo huoritelleensa ihmistä, josta ei pidä, ja 1 ihmistä, josta pitää. Huomionarvoista on erityisesti se, että jokaisessa koulutusryhmässä on enemmän sellaisia poikia kuin tyttöjä, jotka ovat huoritelleet jotakuta, josta pitävät. Ammattikoululaisten kohdalla sukupuolten välinen ero on lähes olematon, mutta lukiolaisten välillä ero on jo selvä: pojista 6 ja tytöistä vain 1 on huoritellut henkilöä, josta pitää. Yläkoululaisten ryhmässä ero on pienempi mutta selkeä: pojista 4 ja tytöistä 1 on huoritellut jotakuta, josta pitää.

Mielenkiintoista on myös, että tytöistä koostuvien informanttiryhmien välillä nousee esiin selvempiä eroja kysyttäessä huorittelijan suhteesta huoriteltuun kuin kysyttäessä *huora*-sanan käyttöfrekvenssistä. Tämän huomaa, kun vertaa taulukkoa 1 ja kuviota 4 keskenään. Taulukosta 1 selviää, että tyttöryhmien välinen vaihtelu on melko pientä, kun puhutaan siitä, kuinka usein sana *huora* on käytössä. Kuviosta 4 taas käy ilmi, että huorittelun osapuolten suhteissa on tyttöinformanttiryhmien välillä suurempia eroja kuin pojista koostuvien informanttiryhmien välillä. Erityisesti ero ammattikoululaistyttöjen ja yläkoululais-tyttöjen välillä on silmiinpistävä. Ammattikoulua käyvistä tytöistä yli kaksi kolmasosaa kertoo huoritelleensa sellaista henkilöä, josta ei pidä, ja vajaa kolmasosa sellaista, josta pitää. Lukiolaistytöistä mukavana pitämäänsä henkilöä on huoritellut vajaa puolet, yläkoululais-tytöistä vain kuudesosa. Lukiolais- ja yläkoululaistyttöjen ryhmissä on molemmissa vain 1 informantti, joka kertoo kutsuneensa huoraksi jotakuta, josta pitää.

Mikä sitten voi olla syynä haukkua sellaista ihmistä, josta pitää? 34 informanttia kertoo huoritelleensa jotakuta, koska huorittelu on kaveripiirin tapa. 24 informanttia taas kertoo kutsuneensa kaveriaan huoraksi, koska *tämä teki jotakin tyhmää* ja 25 huoritelleensa kaveriaan *ärsyttääkseen tätä*. Huorittelu ärsyttämismielessä tai typerästä käytöksestä rankaisemiseksi ei välttämättä ole ollenkaan sama asia kuin huorittelu kaveripiirissä vallitsevan tavan vuoksi. Sellainenkin nuori, joka ei yleensä koskaan kutsu ketään huoraksi, on saattanut tehdä niin todellisen hämmästyksen tai pöyristyksen vallassa. Toisaalta nuorten kaveripiireissä jatkuva naljailu tai ryhmän jäsenten pienistäkin virheistä johtuva kovasanainen kritiikki voi olla hyvinkin yleistä ja osa ryhmän arkista kommunikaatiota. Jo se, että 25 informanttia kertoo kutsuneensa toveriaan huoraksi *ärsyttääkseen tätä*, kertoo, että nuoret kinastelevat ja kokeilevat rajojaan vertaisryhmissä. Joissakin yhteisöissä kiroaminen saattaa olla hyvinkin runsasta ja ritualisoitunutta (Andersson ja Trudgill 1990: 60). Toisinaan *huoraa*

saatetaan käyttää myös vailla suurempia negatiivisia konnotaatioita niin, että sanan käyttö ei osoita paheksuntaa eikä sitä ole tarkoitettu myöskään provokaatioksi.

Taulukko 2. Syitä kavereiden huoritteluun.⁶

Informanttiryhmä	Olen kutsunut kaveriani huoraksi, koska kaveripiirissäni on tapana tehdä niin	Olen kutsunut kaveriani huoraksi, koska hän teki jotakin tyhmää	Olen kutsunut kaveriani huoraksi ärsyttääkseni häntä
ammattikoululaispojat	9	5	8
ammattikoululaistytöt	9	8	5
lukiolaispojat	8	3	4
lukiolaistytöt	4	1	2
yläkoululaispojat	2	3	5
yläkoululaistytöt	2	4	1
yhteensä	34	24	25

Huorittelu näyttäisi olevan joidenkin kaveripiirien tapa eritoten ammattikoulu-
laisten ja lukiolaispoikien informanttiryhmissä. Ammattikoululaistytöistä ja ammattikoulu-
laispojista molemmista 9 ja lukiolaispojista 8 kuvaa huorittelua kaveripiiriin tavaksi.
Informanttiryhmät koostuvat kukin 30 vastaajasta, mikä tarkoittaa, että vastaajajoukon
ammattikoululaisista ja lukiolaispojista lähes kolmasosa kuuluu kaveripiiriin, jossa huoraksi
nimittely on yleistä. Lukiolaistytöjen ja erityisesti yläkoululaisten parissa kaveriporukan
huorittelu on vastausten mukaan selvästi harvinaisempaa. Myöskin kaverien välisenä
rangaistuksena ja provokaationa huorittelu näyttäisi yleisimmältä ammattikoululaisten
keskuudessa. Laverin ja Trudgillin (1979: 26) mukaan käytetty sanasto heijastaa yhteisön
mielenkiinnon kohteita. Sekä informanttiryhmien välillä että sisällä on varmasti monenlaisia
jakolinjoja harrastusten, vapaa-ajankäytön ja puheenaiheiden suhteen, joten ei ole ihme, jos
informanttien kielenkäyttötavat poikkeavat toisistaan.

Kaveriporukan sisäisestä huorittelusta kertovat myös informanttien omasanaiset
vastaukset tehtäviin, joissa heitä pyydettiin halutessaan kertomaan tarkemmin huorittelutilan-

⁶ Kuviossa 4 ja taulukossa 2 esitetyt luvut kertovat, että informanttien vastaukset eivät ole keskenään täysin loogisia. Esimerkiksi vain 1 yläkoululaistyttö kertoo huoritelleensa henkilöä, josta pitää, mutta kuitenkin 2 yläkoululaistytöä kertoo huoritelleensa kaveriaan, koska se on kaveripiiriin tapa, ja 4 siksi, että kaveri teki jotakin typerää. Ihminen yleensä nimittää kavereikseen ihmisiä, joista pitää. Samaa epäloogisuutta on havaittavissa kuviota ja taulukkoa vertaamalla myös lukiolaistytöjen vastauksissa. Kun vertaillaan informanttien vastauksia lomakkeen muihin tehtäviin, epäloogisuuksia on myös muiden ryhmien informanttien vastauksissa. Voi olla, että spesifimmät kysymykset herättävät informantit muistamaan asioita ja tilanteita, joita aiemmat kysymykset eivät ole kyenneet aktivoimaan. Todellisuudessa huorittelu lienee yleisempää kuin informantit ovat olleet aluksi valmiita myöntämään.

teista, joissa he olivat olleet läsnä. Avovastauksissa huorittelusta piirtyy kuva kaveriporukan keskinäisenä vitsailuna, *läppänä*. Yhteensä 31 informanttia on ainakin yhdessä avovastauksessaan viitannut huoritteluun oman kaveripiirinsä tapana tai yleisemmin kaverien keskinäisenä käytäntönä. Kun huomioon otetaan myös ne, jotka ovat vastanneet *kyllä* kyselylomakkeen *Olen kutsunut kaveriani huoraksi, koska kaveripiirissäni on tapana tehdä niin* -väitteeseen mutta eivät ole kertoneet omasanaisesti huorittelusta kavereiden välisenä vitsinä, huorittelun vitsiksi tunnistavien määrä nousee yhteensä 47 informanttiin. Kaikki 47 vastaajaa eivät siis välttämättä itse harrasta vitsillä huorittelemista, mutta he tietävät, että näin tehdään heidän omassaan tai muussa kaveripiirissä. Vitsillä huorittelua on avovastauksin kommentoinut 6 ammattikoululaispoikaa, 7 ammattikoululaistyttöä, 10 lukiolaispoikaa, 3 lukiolaistyttöä, 3 yläkoululaispoikaa ja 3 yläkoululaistyttöä. Erityisesti siis lukiolaispojat ovat halunneet jakaa näkemyksiään huorittelusta, jonka he laskevat vitsailuksi ja pilailuksi. Kavereiden välistä vitsillä huorittelua kuvattiin avovastauksissa muun muassa seuraavasti:

29) AP: *Omilla kavereilla sisäpiirijuttuna*

30) AP: *Huora on kaveriporukassani yleinen kutsu huuto*

31) AT: *No joskus parhaan kaverin kesken toisiamme. Vitsillä vaan kylläkin. Ja tiedämme että kumpikaan sitä ei ole.*

32) AT: *Se on ollu vaan läppää, ei mitää vakavaa ollenkaan*

33) AT: *No jos joku tuntematon kutsuu huoraksi suutun koska hän ei tunne minua. Mutta jos joku tuttu niin en niin paljoo koska se voi sanoa läpäl huoraks.*

34) LP: *Inside vitsi, sanotaan sitä kaveripiirissämme vitsillä, merkityksettömänä*

35) LP: *Yleinen, levinnyt vitsi, jonka kohde ei ole loukkaantunut (100% varmasti) --*

36) LP: *Yleinen vitsi kaveriporukassa jossa "haukutaan" kaikkia tasapuolisesti eikä vain yhtä.*

37) LP: *Eräs lukiotoverini kutsuu erästä toista lukiokaveriani huoraksi. (Molemmat osapuolet siis poikia!) Mutta ihan huumorimielessä, että kumpikin tietää, että se on läpän heittoa.*

- 38) LP: *Leikillä useimmiten, ei ikinä tosissaan haukuttu huoraksi*
- 39) LP: *Poikaporukassa ihan leikillä toisiamme*
- 40) LP: *kaverini teki rullalaudalla hienon tempun, ja kaikki oli fiiliksis, huusin "vittu se on hyvä huoraks" yhden kaverini lempinimi on lähes huora*
- 41) YT: *Kavereiden kanssa, ihan oikeasti "heitetty" läpällä.*
- 42) LT: *Kavereiden kanssa ja ihmisten kanssa, jotka tunnen ja tiedän etteivät he loukkaannu asiasta. Se on vain välillä sellainen "heitto". Tai, jos "huora" sanaa on oikealla merkityksellä käyttänyt on kyseessä ollut halveksuntaa kyseistä henkilöä kohtaan.*

Varsin yleinen on näkemys huorittelusta poikaporukan keskinäisenä vitsinä. Usein toistuvat myös sanat *läppä*, *inside-vitsi* ja *heitto*. Vastaajat myös korostavat tietävänsä, ettei kukaan loukkaannu, koska vitsillä huorittelu rajataan vain kaveriporukan sisälle. Esimerkissä 32 painotetaan, ettei huorittelu ole *mitään vakavaa ollenkaan*, ja esimerkissä 34 sanan käyttöä kuvataan *merkityksettömäksi*. Esimerkissä 30 ammattikoululaispoika toteaa sanaa käytettävän hänen kaveripiirissään kutsuhuutona, ja esimerkissä 40 lukiolaispoika peräti kertoo, että *huora* on lähestulkoon hänen kaverinsa lempinimi. Vastaukset eivät ole millään tavalla tyyllisesti aggressiivisia, vaan niistä voi melkein aistia, että avovastauksiin vastaamaan vaivautuneet informantit tuntuvat arvostavan sitä, että joku haluaa kuulla myös heidän näkemyksensä. Vastaajien voi tosin havaita olevan puolustusasenteella: he haluavat vakuuttaa vastaanottajan siitä, että huorittelussa ei heidän kaveripiirissään ole mitään pahaa eikä se satuta ketään.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös sitä, pitävätkö vastaajat huorittelua mahdollisesti *hauskana* tai *lapsellisena*. Vaikka informantit puhuvat *vitseistä* ja *läpistä*, huorittelua hauskana pitää ainoastaan 6 vastaajaa mutta lapsellisena sen sijaan 110. Huorittelua hauskana pitävistä 3 on lukiolaispoikia, 1 ammattikoululaispoika, 1 yläkoululaispoika ja 1 yläkoululaistyttö. Yksikään lukiolais- tai ammattikoululaistyttö ei siis pidä huorittelua hauskana, vaikka lähes kolmasosa ammattikoululaistytöistä on kutsunut jotakuta huoraksi, koska se on kaveripiirin tapa. 110:stä huorittelua lapsellisena pitävästä 66 on tyttöjä ja 44 poikia. Sekä lukiolais- että yläkoululaistytöistä huorittelua lapsellisena pitää 24 informanttia, ammattikoululaistytöistä 18. Pojista huorittelua useimmin lapsellisena pitävät

lukiolaiset, joista 20 on sitä mieltä, että huoraksi haukkuminen on lapsellista. Yläkoululaispojista 13 ja ammattikoululaispojista vain 11 on lukiolaispoikien kanssa samaa mieltä. Siispä lähes kaksi kolmasosaa yläkoululais- ja ammattikoululaispojista ei miellä huorittelua selvän lapselliseksi.

Vastajaat siis avovastauksissaan vakuuttavat, että kukaan ei toveripiirissä tapahtuvasta huorittelusta pahastu. Monivalintatehtävien vastaukset houkuttavat kuitenkin tulkitsemaan toisin. Kenties huorittelu on jonkinlainen ryhmien sisäisen koheesion ja kontrollin keino, jonka satuttavuutta nuoret eivät halua ainakaan suoraan myöntää. Ehkäpä he ovat niin ehdollistuneita ja tottuneita huorittelun kaltaisiin käytäntöihin, etteivät enää edes näe huorittelua vallan välineenä. *Kielitoimiston sanakirjan* (2006) mukaan *vitsi on lyhyt, huvittava juttu*. Kovin huvittavaa tai hauskaa kuvaa huorittelusta ei kuitenkaan piirry. Huorittelun kuittaaminen vitsiksi on merkki siitä, että huoritteliija ei ota vastuuta sanoistaan vaan sälyttää sen nimitellyn harteille. On ikään kuin haukutun vika, että hän ei ymmärrä ja loukkaantuu. Vitsiargumentilla sivuutetaan vaikeat aiheet, ja sitä käyttämällä annetaan hyväksyntä syrjivien käytäntöjen jatkumiselle.

Toisaalta olisi hienoa, mikäli vitsihuorittelu kertoisi nuorten halusta ikään kuin karnevalisoida *huora*-sana valjastamalla se merkitykseltään täysin päinvastaiseen käyttöön kuin mihin on totuttu. Ystävien puhuttelu yleensä inhottujen nimittelyyn varatulla sanalla olisi emansipatorinen teko, perinteiselle sukupuolijärjestykselle ja naista alistaville rakenteille irvailua, jolla nuoret osoittaisivat katsovansa omaksi oikeudekseen määrittellä sanan merkitykset uudelleen. Mitään järin emansipatorista tai mietittyä logiikkaa huoritteluun ei kuitenkaan näyttäisi liittyvän. Ennemmin vaikuttaa siltä, että huorittelussa humoristisen puolen näkevät eivät ole asiaa juuri miettineet tai ilmiötä kyseenalaistaneet. Syynä vitsihuoritteluun näyttäisi olevan ennemminkin muiden esimerkin seuraaminen kuin mikään kovin jalo aate. Lisäksi vitsihuorittelu on suositumpaa poikien kuin tyttöjen keskuudessa, ja on vaikea keksiä, miten toisiaan huorittelevien poikien toiminta parantaisi tyttöjen asemaa.

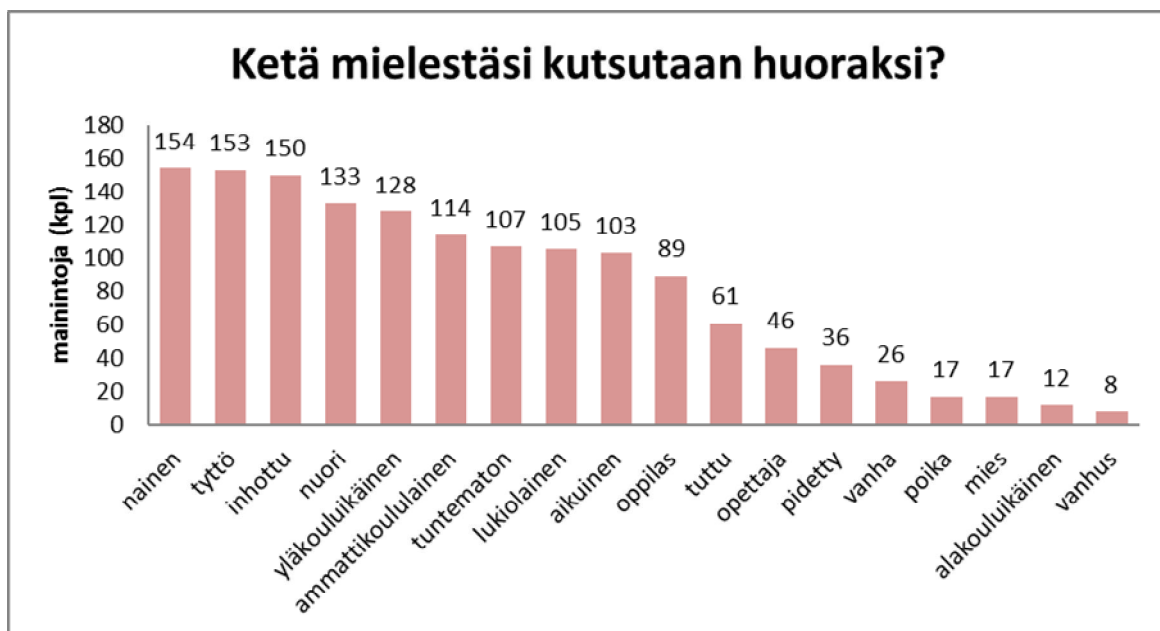
Jollakin tavoin huorittelun vitsinä tunnustaneita tai tunnustaneita on siis 47, ja 47 informanttia 180:stä on reilut 26 % kaikista vastaajista, mikä tarkoittaa, että merkittävä vähemmistö informanteista tuntee vitsihuorittelun ilmiönä. Toisenlaisilla kysymyksillä tai esimerkiksi haastatteluin määrä olisi saattanut nousta vielä lisää. Varsinkaan ammattikoululais- ja yläkoululaispojat eivät olleet juuri vaivautuneet vastaamaan avokysymyksiin, ja osa on jopa kirjoittanut avokysymysten kohdalle, ettei jaksa vastata. Ei siis ole ihme, jos viitisimättömyys on vaikuttanut vastauksiin laajemminkin. Huorittelun vitsiluonteen laajuutta voi pitää näkökulmasta riippuen joko yllättävän suurena tai yllättävän pienenä, mutta

vitsimielessä huorittelu vaikuttaisi joka tapauksessa olevan selvän vakiintunut käytäntö osan vastaajajoukosta keskuudessa.

4.3 Huorittelun osapuolet

Huorittelussa on yleensä vähintään kaksi osapuolta, huorittelija ja huoriteltu. Poikkeuksina voi pitää joitakin tilanteita, joissa *huora* toimii täyte- tai kirosanana ilman varsinaista ulkomaailman referenttiä (vrt. Anderson ja Trudgill 1990: 61; Virtanen 1990: 143). Sen selvittämiseksi, ketkä ovat tyypillisen huorittelutilanteen osapuolet, informanttien piti vastata sekä huorittelijaa että huoriteltavaa koskeviin kysymyksiin.

4.3.1 Huoriteltu

Kuvio 5. Sukupuoli ja ikä vaikuttavat siihen, kuka joutuu huorittelun kohteeksi.

Vastaajien tuli valita monivalintatehtävän piirteistä ne, jotka he liittävät huoraksi kutsuttuun. Merkittävin huoritteluksi tulemiseen vaikuttava tekijä näyttää olevan sukupuoli. Huoriteltuun yleisimmin liitetty piirteet ovat *nainen* (154) ja *tyttö* (153). Huorittelulta aineiston valossa taas välttyvät todennäköisimmin *vanhus*, *alakouluiäkäinen* ja *miespuolinen* henkilö. Vastausten perusteella voi päätellä, että nuoret hahmottavat ala- ja yläkoulun välille selvän siirtymän toisenlaiseen kielenkäyttökulttuuriin. Jos informanttien mielikuvat vastaavat totuutta, on yli kymmenen kertaa todennäköisempää tuolla huoritelluksi *yläkoulu-* (128) kuin *alakouluiässä*

(12). Huorittelu myös liitetään vahvemmin nuoruuteen kuin aikuisuuteen (vrt. Battistella 2005: 86; Wolfram ja Fasold 1974: 91). Mitä lähempänä jompaakumpaa elämänkaaren päätä henkilö on, sitä epätodennäköisemmäksi huorittelun kohteeksi informantit hänet arvioivat.

Huoran leima lankeaa helpommin inhotun kuin pidetyn ihmisen ylle. *Inhottu* (150) on huoriteltuun kolmanneksi yleisimmin liitetty piirre. Toisaalta 36 informantin mielestä huoriteltu voi olla myös *pidetty*, ja kuten luvussa 4.2.3 kävi ilmi, ainakin 47 vastaajalle vitsillä huorittelu kaveriporukassa on tuttu ilmiö. Onkin hieman epäloogista, että piirteen *pidetty* yhdistäminen huorittelun kohteeseen on harvinaisempaa kuin kaveriporukan vitsihuorittelusta kertominen. Yhdistettäessä piirteitä huoriteltuun onkin todennäköisesti ajateltu prototyypistä huorittelun kohdetta. Vaikka leikkimielinen haukkuminen kaveriporukassa siis olisikin yleistä, informantit tuntuvat mieltävän huorittelun nimenomaan pahantahtoisena haukkumisena. Huoritella voidaan kuitenkin siis myös pidettyjä ja läheisiä kavereita, joskin todennäköisemmin huoraksi tulee kutsutuksi joku, josta ei pidetä.

Tuntemattomalla (107) on lähes kaksinkertainen mahdollisuus tulla haukutuksi huoraksi kuin sellaisella, joka on huorittelijan *tuttu* (61). Ajatus on hivenen kummallinen: mikä voi olla motiivi huoritella jotakuta, jota ei edes tunneta niin, että voitaisiin osoittaa, mikä hänestä tekee huoran. Tällainen *huora*-sanana käyttö viittaisi tuntemattomille huutelemiseen kadulla. Toisaalta, kuten pohdin luvussa 4.2.2, tuttuja huoriteltaneen enemmän selän takana kuin huoritellun kuullen, joten voi hyvin olla, että huoritellun tietoon tulevat tapaukset ovat sellaisia, joissa haukkuja on tuntematon kadulla perään huuteliija. Tuntemattomuudella voitaneen viitata kuitenkin myös toiseen asiaan. Yleisin informanttien *huora*-sanalle antama määritelmä on *prostituoitu*, ja harva nuori oikeasti tuntee prostituoitua. Tältä kannalta mietittynä huoraksi kutsuttu todennäköisimmin todella on joku, jota vastaaja ei henkilökohtaisesti tunne. Toisaalta on myös täysin mahdollista, että kyseessä on tiedostamaton toiseuttaminen: on helpompi vastata, että huoraksi kutsuttu on enemmän tuntematon kuin tuttu, mikäli huorittelu ei ole osa omaa arkipäivää. Kuitenkin jopa reilu kolmasosa vastaajista on sitä mieltä, että myös tuttu voi tulla kutsutuksi huoraksi. Kaveripiirin huorittelusta kertovia informanttejakin on ”vain” 47, joten pelkästään heistäkään ei ole kyse.

Informanttien oli mahdollista täydentää vastaustaan kysymykseen *Ketä mielestäsi kutsutaan huoraksi?* lisäämällä oma ehdotuksensa kohtaan *muu, kuka?*. Harva käytti tätä mahdollisuutta hyväkseen, ja lisätyt vaihtoehdot olivat kaikki yksittäisiä mainintoja lukuun ottamatta *prostituoitua*, jonka mainitsi 4 informanttia. Yksittäin mainittiin voitavan huoritella myös seuraavalla tavalla luonnehdittuja henkilöitä: *selkäänpuukottaja/valehtelija, pettäjä, semmonen pidettyinhottu, joukosta erottuva, liian monia haukkumamielessä, työkaveri ja*

salaa kaverista. Kerran mainittiin myös naispuolisen henkilön etunimi ja sukunimen alkukirjan. Nimetty on todennäköisesti toinen opiskelija tai vastaajalle enemmän tai vähemmän tuttu tyttö, kenties samasta koulusta. Nimeäjä oli poika lukiosta. Nimien mainitseminen tai selvästi tuttuihin viittaaminen oli siis lähes olematonta, mikä oli oikeastaan yllätys, sillä luokkatilanteissa kaikilla eri kouluasteilla oli yksi tai useampi ryhmä, joissa varsinkin ryhmän pojat hekottelivat ja vislasivat nähtyään lomakkeen ensimmäiset varsinaiset kysymykset. Tytöt ottivat lomakkeentäyttötilanteen järjestäen poikia rauhallisemmin. Muutamassa ryhmässä jopa huudeltiin tyttöjen nimiä, ja nämä huudot saivat aikaa lisää naurua ja vihellyksiä.

4.3.2 Huorittelija

Informanttien tuli aivan lomakkeen alussa heti omasanaisen *huoran* määritelmän jälkeen myöskin omin sanoin kertoa, kuka tai millainen ihminen käyttää muista sanaa *huora*. Lisäksi he saivat lomakkeen myöhemmällä sivulla valita valmiista vaihtoehdoista piirteitä, jotka he liittävät huorittelijaan. Tehtävänantona *huoran* määrittely tuotti odotetusti enemmän toisiaan muistuttavia vastauksia kuin huorittelijan kuvailu. Siinä, missä informanteista 131 määrittelee avovastauksissaan *huoran* prostituoiduksi ja 85 *seksuaalimoraaliltaan arveluttavaksi* henkilöksi, huorittelijaan yleisimmin liitetty piirre, *vihaisuus* tai *suuttuneisuus*, esiintyy vain 32 informantin avovastauksissa. Kulttuurissamme ei tunneta huorittelijan kategoriaa, vaan kuka tahansa voi hyödyntää huoran olemassa olevaa kategoriaa omien tarpeidensa mukaan.

Huorittelijan määrittelyt ja kuvailut ovat siis hyvin kirjavia, mutta niistä hahmottuu myös selviä tendenssejä. Yleisin näkemys yhteensä 32 avovastauksessa on, että huorittelija on *vihainen*, *suuttunut* tai *aggressiivinen* ihminen. Osa myös korostaa, ettei *huora*-sanalla ole varsinaisesti yhteyttä haukkujan ja haukutun suhteeseen, vaan sanan tärkein funktio on ilmaista ärtymystä tai suuttumusta. Informanttien näkemys huorittelusta tunteenilmaisuna vastaa hyvin yleistä käsitystä kiroilun merkityksestä vihan ilmaisukeinona (Andersson ja Trudgill 1990: 61). Toiseksi yleisimmin toistuu ajatus, että huorittelija voi olla *kuka vain tavallinen* ihminen. Huorittelua kenen tahansa käytöksenä pitäneistä 26 informantista 4:n vastauksissa oli selvää uhmaa: he kyseenalaistivat, miksi tavallinen ihminen ei saisi kutsua huoraksi huoran nimityksen ansaitsevaa tai miksi kenenkään tarvitsisi alkaa luetella huoraksi kutsujan ominaisuuksia, kun syy huoritteluun oli selvästi huoraksi kutsutussa. Vastauksissa siis toistuu perinteinen uhrin syyllistämisstrategia, joka antaa tekijälle mahdollisuuden pestä

kätensä ja olla ottamatta vastuuta teoistaan (vrt. Ronkainen ja Näre 2008: 21). Ronkaisen ja Näreen (mts. 22) mukaan kulttuurimme valta-asetelmat näkyvät siinä, millainen, kenen kokema ja kenen tekemä väkivalta tai loukkaus on ymmärretty yhteiskunnallisena ongelmana ja kenen kokemana se puolestaan on ohitettu.

Kuka tai millainen ihminen mielestäsi käyttää jostakusta sanaa huora? -kysymyksen on vastattu esimerkiksi seuraavasti:

43) YP: *Kuka tahansa, miksi pitäisi lähteä erittelemään kuka näin voisi sanoa?*

44) LT: *Sellainen ihminen joka ei itse käyttäydy huoramaisesti ja tilanne riippuu tietysti myös siitä onko kohde käyttäytynyt sen arvoisesti että sanaa voidaan käyttää.*

45) LT: *Jos parisuhteessa oleva nainen on pettänyt miestä useiden miehien kanssa niin mies voi käyttää naisesta sanaa huora.*

46) LT: *Ihminen joka on sitä mieltä toisesta.*

47) LP: *Jos "joku" on oikeasti huora, ei sana välttämättä ole loukkaava. --*

48) AT: *ihminen jonka mielestä joku näyttää esim. pukeutumisen perusteella*

49) AT: *sellainen joka tietää että kyseinen henkilö on huora*

Huorittelua oikeutettuna pitäviä on muissakin kuin niissä, jotka kuvaavat huorittelijaa *tavalliseksi* tai *keneksi tahansa*. Vaikka yleisintä on huorittelijan käytöksen tuomitseminen, mukaan mahtuu myös muutama sellainen, joiden vastausten perusteella saattaa päätellä heidän pitävän huorittelua oikeutettuna. Erityisesti lukiota käyvien tyttöjen joukossa esiintyy sekä selvää huorittelijan käytöksen tuomitsemista että toisaalta ajatuksia siitä, että huoran maine on ansaittu ja siten myös huorittelu on oikeutettua. Eckert huomasi tutkimuksessaan, että tyttöjen symbolinen jako kunnollisiin, keskiluokkaisiin tyttöihin ja toisaalta koviin, (seksuaalisesti) kokeneisiin alempiluokkaisiin tyttöihin oli tytöille paljon tärkeämpi kuin pojille. Nimenomaan tytöt pitivät tätä jakoa yllä ja määrittelivät itsensä ennen kaikkea suhteessa toisiin naisiin ja tyttöihin. (Eckert 1997: 220.)

Naisten arvosteleminen tai halventaminen ei olekaan mikään miesten yksinoikeus (Saarikoski 2011: 101). Connellin (1995: 74–78) mukaan maailmassa vallitsee hierarkia,

jonka huipulla ovat maskuliiniset miehet ja pohjalla naiset. Naiset kuitenkin osallistuvat tämän hierarkian ylläpitoon (Connell ja Messerschmidt 2005: 841). Ylläpito tapahtuu esimerkiksi syrjimällä ja nimittelemällä naisia sekä feminiinisiä ja homoseksuaalisia miehiä (Connell 1995: 77–79; Lee 2010). Yhtä lailla siis naiset kuin miehetkin voivat osoittaa keskinäistä järjestystään nimittelemällä, joskin naiset tekevät itselleen karhunpalveluksen osallistuessaan naissukupuolen halventamiseen kielenkäytön keinoin. Naiset voisivat huorittelusta kieltäytymällä irtisanoutua ajatuksesta, että naisia ylipäänsä saa tällä tavoin alistaa. Huoritteluun mukaan lähtevät naiset hyväksyvät huoran kategorian olemassaolon ja ihmisten määrittelyn sen kautta. He päätyvät naisten keskinäiseen kilpailutilanteeseen, jossa vältellään huoran leimaa ja toisaalta pyritään kenties mieluummin antamaan huoran leima jollekulle toiselle kuin odottamaan, että saman leiman saa omaan otsaansa. Liian usein seksuaalista häirintää tai väkivaltaa erehdytäänkin pitämään yksilötason ongelmana, vaikka todellisuudessa ongelma on yhteiskunnallinen ja liittyy laajemmin sukupuolirooleihin ja sukupuolistuneeseen vallankäyttöön (Mäkelä 2008: 286, 289, 292; Ronkainen ja Näre 2008: 20–22). Tällöin ratkaisu ongelmaan ei ole haukuttujen tai uhattujen käytöksen vaan epätasa-arvoa ylläpitävien yhteiskunnallisten rakenteiden ja käytäntöjen muuttaminen.

Muutamia huorittelun huoritellun syyksi vierittäviä vastauksia lukuun ottamatta huorittelijan käytös siis kuitenkin yleisemmin teilataan. 16 informanttia pitää huorittelua *nuorten, teinien tai koululaisten* puuhana, 6 vastaajaa taas toteaa huorittelijan olevan *lapsi, lapsellinen* tai *kakara*. Muihin tehtävänantoihin saatujen vastausten perusteella vanhuksia ja ala-asteikäisiä pidetään sekä epätodennäköisinä huorittelijoina että huoriteltavina, joten kysymys voi olla enemmän henkisestä kuin fyysisestä lapsellisuudesta. 15 informanttia on sitä mieltä, että sanaa käyttävä ei ymmärrä sen oikeaa merkitystä ja käyttää sitä siksi. Huorittelijaa lapseksi tai lapselliseksi kuvailleiden informanttien ajatus on kenties samansuuntainen: sanan merkitystä ymmärtämätön lapsi käyttää sitä pahaan tarkoittamatta. Saarikoski (2001: 116–117) huomauttaa, että on mahdollista, että lapsi ei vielä tiedä sanan merkitystä mutta on oppinut ymmärtämään, että sana liittyy valtaan ja sitä käyttämällä voi vaikuttaa muihin. Eräs informanteista taas pitää huorittelijaa henkilönä, jolla on liian suppea sanavarasto, minkä vuoksi tämä joutuu turvautumaan kiroisanoihin. Huorittelua selitetään siis ymmärtämättömyydellä ja muiden sanojen tai keinojen puutteella. Anderssonin ja Trudgillin (1990: 63–64) mukaan kiroilun selittäminen joko yksilön tai jopa kielen sanojen puutteella on yleinen mutta ontuva ja pinnallinen selitysmalli, koska kiroilu on sidoksissa sosiaalisiin normeihin ja rajoituksiin, jotka heijastelevat yhteiskunnan arvoja.

Huorittelijaa pidetään myös muun muassa *kiusaajana, ilkeänä tai kovana ihmisenä* (16), *sellaisena, joka haluaa loukata* (13) *kateellisena* (10), *tyhmänä* (9), *epäkohteliaana* (4), *itsestään epävarmana* (4), *ajattelemattomana* (3), *huonokäyttöksisenä tai -tapaisena* (3), *sivistymättömänä* (2) ja *ylimielisenä* (2). Muita yksittäisiä luonnehdintoja ovat *idiootti, törkeä, tyytymätön, huonosti koulutettu, arvosteleva, suorasanainen, masentunut, epäluuloinen ja ossi*, joista viimeinen voi pienestä alkukirjaimesta huolimatta viitata johonkuhun Ossinimiseen henkilöön. Toinen vaihtoehto on, että *ossi* vertautuu *jonne*-nimitykseen. *Jonne* on Urbanin sanakirjan mukaan ikäisekseen tyypillisesti käyttäytyvän tai lapsellisen nuoren, etenkin yläkoululaispojan negatiivissävytteinen haukkuma- tai leimanimi. Kuvaus sopii yhteen muiden huorittelijalle annettujen määritelmien kanssa. Yhteistä kuvaaville määreille on niiden selvä negatiivisuus. Osa näistä määreistä on tilanteisia ja osa taas pysyvämpiä. Varsinaisesti positiivisin attribuutein huorittelijaa ei luonnehdita, mutta toisaalta muutamassa vastauksessa häntä tai hänen motiivejaan myös ymmärretään: huorittelijaa kuvaillaan *mustasukkaiseksi, petetyksi ja katkeraksi*.

Avovastaustensa luonnehdinnoissa 3 informanttia tuo esiin huorittelijan *humalatilän* huoritteluun vaikuttavana tekijänä. 2 informanttia toteaa, että *riippuu tilanteesta*, kuka toisia huorittelee. Vastausten valtaosassa ei oteta kantaa huorittelijan sukupuoleen, mutta 12 informanttia nimeää huorittelijan mieheksi tai pojaksi, 3 mainitsee vastauksessaan molemmat sukupuolet ja 5 toteaa huorittelun olevan naisten välistä. Huorittelua naisten välisenä toimintana pitävistä vastaajista tyttöjä on 3 ja poikia 2. Mielenkiintoinen yksityiskohta on myös, että joidenkin ammattikoululais- ja yläkoululaispoikien joukossa näyttäisi vallitsevan käsitys, että huorittelija olisi ”huoran asiakas”. En tiedä, kuinka tosissaan tällaisia vastauksia kirjoittaneet informantit ovat, ja vastaukset onkin mahdollista tulkita joko ymmärtämättömyydeksi tai vitsailuksi. Muutama vastaus saa kuitenkin pohtimaan, onko kysymykseen vastattu jälleen sen perusteella, mitä on opittu elokuvista. Parittajat ja mafiosot tuskin kuuluvat yläkouluikäisten poikien arkeen kuin median tarjoaman viihteen muodossa. Eräät yläkoululaispojat vastasivat huorittelijan tuntomerkkejä koskevaan kysymykseen seuraavasti:

50) YP: *Kiusaaja, naiselle ärtynyt henkilö sekä ehkä mafioso.*

51) YP: *Parittajat, asiakkaat ja jotkut haukkuvat toisia huoriksi.*

Huorittelijan luonnehdinnoissa tulee huorittelijaan liitettävien attribuuttien kautta paljon selvemmin esille *huora*-sanana haukkumasanaluonne kuin itse *huoran* määritelmissä,

joissa *huora* näyttäytyy ennen kaikkea prostituoituna. Tämä ehkä osaltaan jo todistaa sitä, että *huora* on sanana monimerkityksinen. Samaa aihetta eri suunnista lähestyviin kysymyksiin tuotetaan vastauksia, jotka hahmottavat sanan erilaisia merkityksiä. Toisaalta ero kertoo siitä, että vastuu huorittelusta työnnetään huoritellulle. *Huora* on huora ennen kaikkea oman toimintansa perusteella, huorittelijaa taas määrittävät hetkelliset tunteet, ikään kuin huorittelija ei olisi omista sanoistaan vastuussa ja loukkausten tai herjosten laukominen tunteiden vallassa olisi hyväksyttävää. Vaikka huorittelijaa kuvaillaan negatiivisin määrein kaikissa informanttiryhmissä, yksikään negatiivinen määre ei toistu niin usein kuin ajatus vihaisuudesta. Kun tähän vielä lisätään tieto siitä, että huorittelija on informanttien mukaan useammin mies kuin nainen ja huoriteltu lähes yksinomaan nainen, ei liene epäselvää, kumpaa sukupuolta huorittelu palvelee ja kumman sukupuolen edustajat joutuvat altavastaaajiksi. Huorittelu on vallankäyttöä, jolla aktiivisesti rakennetaan maailmaa ja sukupuolten välistä järjestystä (vrt. Lee 2010: 188–189).

Omasanaisten määritelmien lisäksi vastaajien piti kyselylomakkeen myöhemmässä monivalintatehtävässä valita valmiista vaihtoehdoista ne piirteet, jotka he yhdistävät henkilöön, joka kutsuu jotakuta huoraksi. Monivalintatehtävässä informantit katsoivat kaikkein yleisimmin huorittelijaksi *humalassa* (144) olevan ihmisen. Avovastauksissa kuitenkin vain 3 nuorta tuo itse esille huoraksi haukkujan päihtyneisyyden, joten on melko yllättävää, että humalatilasta nousee yleisimmäksi huorittelijaan liitettyksi piirteeksi. Toisaalta listassa ei mainita ollenkaan tilanteisia tekijöitä, kuten vihaisuutta tai aggressiivisuutta, jotka toistuvat avovastauksissa. Huorittelijoita voivat vastausten valossa olla sekä *miehet* (128) että *naiset* (122), joskin miessukupuoli ja tuntemattomuus liitetään huorittelun mahdollisuuteen naissukupuolta ja tuttuutta selvemmin.

Useamman määrään sisältävistä vaihtoehdoista yleisimmin huorittelijaan liitetään vaihtoehdot *tuntematon poika* (113), *tuntematon tyttö* (110) ja *tuntematon aikuinen mies* (101) ja harvimmin *tuttu vanha mies* (5) ja *tuttu vanha nainen* (6). *Tuttua tyttöä* (69) pidetään hieman useammin mahdollisena huorittelijana kuin *tuttua poikaa* (64). *Parhaan ystävän* mahdollisena huorittelijana näkee 28 informanttia, mikä lienee osoitus kavereiden välisestä vitsillä huorittelusta. Huorittelua tuttujen välisenä käytäntönä pitävät ovat kuitenkin vähemmistössä. Käsitys huorittelusta selvemmin tuntemattomien kuin tuttujen välisenä toimintana herättää kysymyksiä ja piirtää kuvan yhteiskunnasta, jossa huoraksi haukuttuksi tuleminen voi vaania missä tahansa kadunkulmassa. Toisaalta suurin osa informanteista kertoo itse välttyneensä huoraksi kutsutuksi tulemiselta. Nämäkin informantit ovat kuitenkin tietoisia yhteiskunnassa vallalla olevasta huorittelun käytännöstä, mutta kenties koska

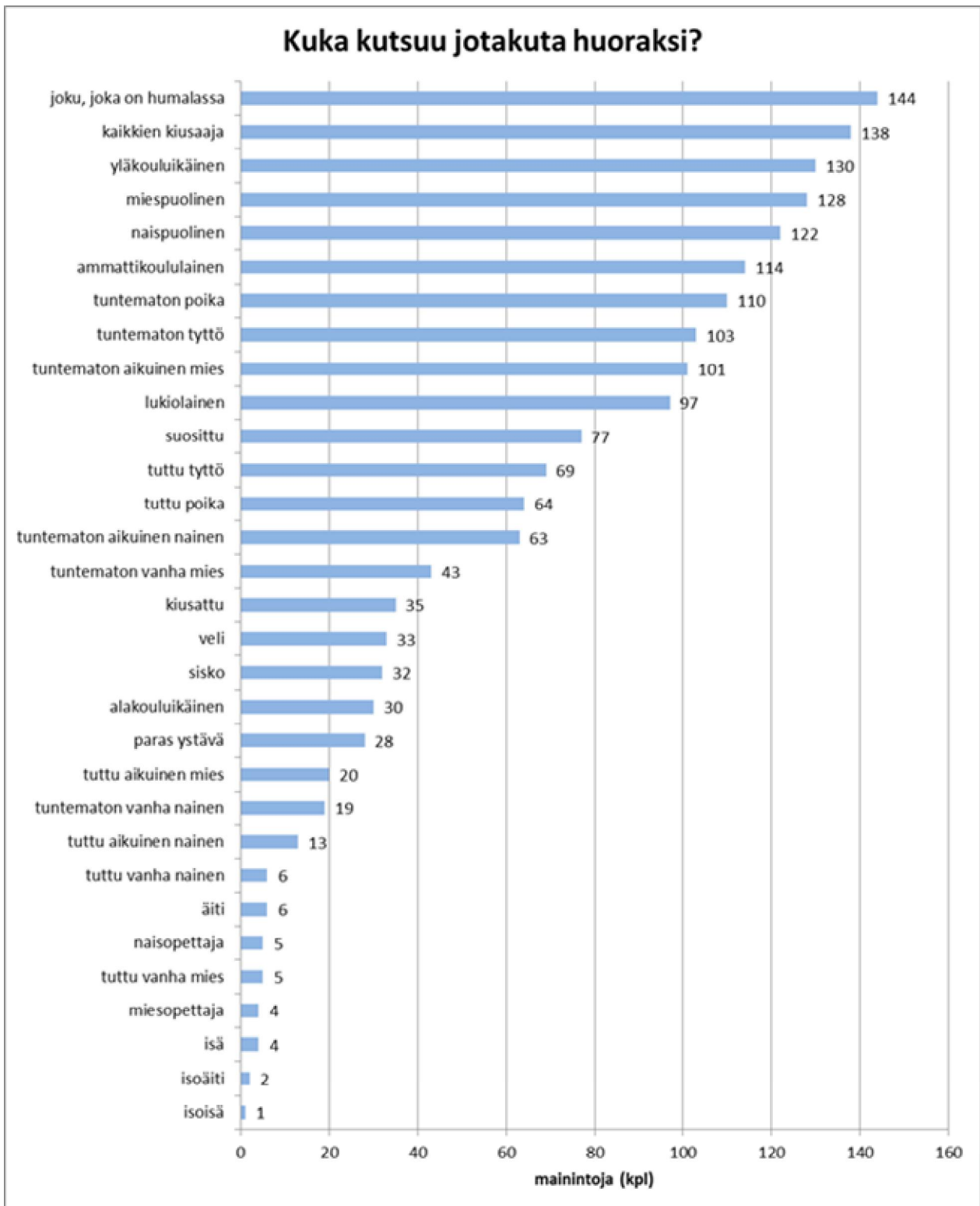
kavereiden tai tuttujen huorittelun malli puuttuu heidän omasta arkielämästään, he järkeilevät huorittelua tapahtuvan joko lähinnä keskenään tuntemattomien kesken tai ainakin heille itselleen tuntemattomien ihmisten välillä. Tuttuus ja tuntemattomuus on siis mahdollisesti ymmärretty omasta perspektiivistä käsin, ei niinkään yleisellä tasolla. Jos huorittelua tapahtuu, mutta kukaan tuttu ei sitä harrasta, on huorittelijoiden loogisesti pakko olla vastaajalle itselleen tuntemattomia. Toisaalta tutun ihmisen huorittelu tapahtuu yleensä selän takana, eikä siitä siksi tiedetä. Ne, joilla on kokemusta kaverien tai tuttavien keskinäisestä huorittelusta, osaavat nähdä myös tutun ihmisen huorittelijana.

Humalutila lisää todennäköisesti sekä tuttujen että tuntemattomien huorittelu-alttiutta, mutta eritoten humalassa oleminen tuntuu liittyvän tuntemattomuuteen ja toimivan selityksenä sille, miksi tuntematon ylipäänsä haukkuu jotakuta. Päihtyneisyyden vaikutus yksilön itsehillinnän vähentymiseen on yleistä tietoa, ja kaikki tunnistavat hänen olevan tilassa, jossa kontrolli on tavallista vähäisempää. Myös vulgaarin kielenkäytön tavallista suurempi todennäköisyys tunnistetaan. Hälyttävää on jälleen se, että huorittelijaan useimmin liitetty piirre, humalaisuus, ei ole pysyvä vaan ohimenevä tila, joten humalassa sanotun voi sivuuttaa vetoamalla humalutilaan. Humalassa olo on kenties enemmän subjektin syytä kuin suuttuminen tai vihastuminen, mutta kummassakaan tapauksessa huorittelijaa ei todella tarvitse asettaa vastuuseen sanomisistaan, hänhän on joko kehon omien tai sen ulkopuolelta tulleiden kemiallisten aineiden vaikutuksen alaisena. Tämä ei tietenkään muuta sitä tosiasiaa, että monet ovat kuulleet huorittelua juuri humalaisen taholta.

Aaltosen (2006: 220) haastattelemat tytöt kertoivat suomalaisten humalaisten olevan hyvin suoraviivaisia seksuaalisen kanssakäymisen ehdottelijoita, jotka torjutuksi tultuaan saattavat haukkua tyttöä esimerkiksi pihtariksi tai ämmäksi. Virtasen (1990: 144–145) tutkimusaineistossa torjutuksi tuleminen saattoi paradoksaalisesti johtaa siihen, että torjuttu mies huoritteli hänet torjunutta naista. Aaltosen (2006: 221) mukaan humalaisten ehdotteluista ja kielenkäytöstä kertoneiden tyttöjen puheista kuulee, että häirintä on luonteeltaan toistuvaa. Omat informanttini eivät raportoi kostohuorittelusta, mutta muutamat informantit kyllä kertovat tulleen juuri humalaisten huorittelemiksi.

52) YT: *No oltiin kavereiden kanssa junassa viime kesänä kun joku känniläinen haukkui meitä huoriksi vaihettiin junavaunua.*

53) LT: *-- Tuntematon humalainen mies on huudellu huoraksi mutta ei se ollut niin paha, vähän kyllä hämästyin.*

Kuvio 6. Erityisesti humalattila yhdistetään huoritteliijaan. Epätodennäköisimpinä huorittelijoina pidetään aikuisia perheenjäseniä.

Muita potentiaalisia huorittelijoita ovat *kaikkien kiusaaja* (138) ja *yläkouluikäinen* (130). Yläkouluilaisia ja *ammattikoululaisia* (114) pidetään todennäköisempinä huorittelijoina kuin *lukiolaisia* (97), mutta kouluasteiden välisessä vertailussa kaikkein epätoden-

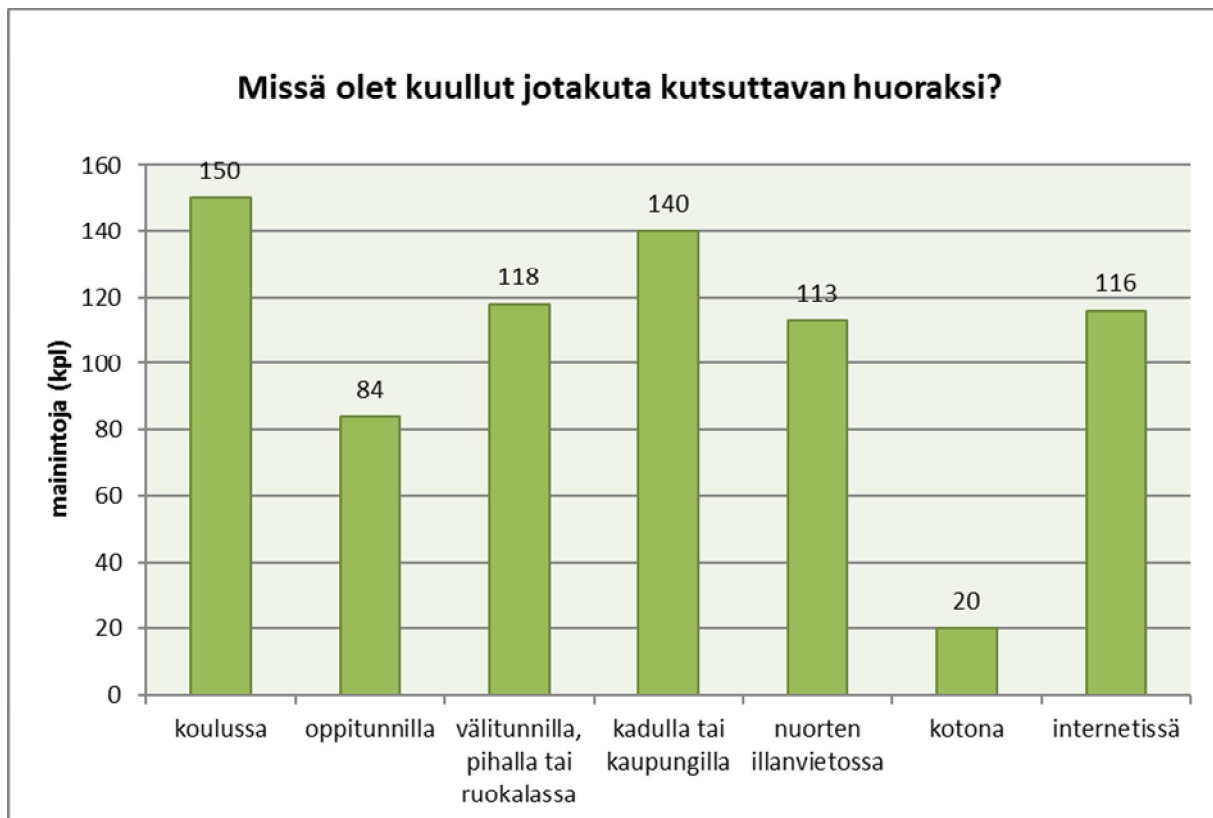
näköisimpinä huoraksi haukkujina pidetään *alakoululaisia* (30). *Kaikkien kiusaaja* ja eri kouluasteiden edustajat ovat vahvasti koulumaailmaan sijoittuvia hahmoja, ja kuten luvussa 4.4 käy tarkemmin ilmi, koulu on vastausten valossa se paikka, jossa informantit kertovat tavanneensa huorittelua kaikkein eniten. Kaikkein todennäköisintä huorittelijaa, humalaista, koulun tiloissa kuitenkin harvemmin tapaa, vaan ennemmin humalaiset ihmiset liittyvät julkisen alueeseen, usein kaupunkitilaan.

Informanteista 29 kertoo itse huoritelleensa humalassa ja 72 selvin päin. Humalassa huoritelleita on jokaisessa ryhmässä: ammattikoululaispojissa 10, ammattikoulu-laistytöissä 10, lukiolaistytöissä 4, lukiolaispojissa 2, yläkoululaispojissa 2 ja yläkoululais-tytöissä 1. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista siis kolmasosa kertoo vastauksissaan kutsuneensa jotakuta huoraksi päihtyneenä, mikä on reilusti enemmän kuin missään muussa ryhmässä. Yläkouluikäisten vastauksissa näkynee se, että alkoholin käyttö on heiltä kielletty heidän ikänsä puolesta, mikä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö heillä voisi silti olla mahdolli-suutta päästä siihen käsiksi.

Kaikkein epätodennäköisimmät huoraksi kutsujat ovat joko kodin tai koulun auktoriteetteja eli vanhempia, isovanhempia ja opettajia: *isoisä* (1), *isoäiti* (2), *isä* (4), *miesopettaja* (4), *naisopettaja* (5) ja *äiti* (6). Huorittelu lasten kasvatus- ja kontrollointi-menetelmänä ei siis ainakaan tämän aineiston perusteella ole enää 2010-luvulla kovin yleinen, kuten on ollut asian laita vielä 1900-luvun alussa, jolloin nuoria tyttöjä huoriteltiin kotona pelkän poikien seurassa liikkumisen vuoksi avioliiton ulkopuolisen raskauden ja ”oikean huoran” maineen syntymisen välttämiseksi (Virtanen 1990: 141–145).

4.4 Huorittelun paikat

Kielenkäyttö on aina sidoksissa tilanteisiin tekijöihin (esim. Wodak ja Benke 1997: 130), ja yksi tilanteisista tekijöistä on fyysinen tai muu paikka tai tila, jossa kielenkäyttäjät toisensa kohtaavat. Informanttien tuli osoittaa valmiista vaihtoehdoista valitsemalla, missä tiloissa he ovat huorittelua kuulleet. Tulokset on koottu sivun 80 kuvioon 7. Yleisimmin nuoret kertovat tavanneensa huorittelua koulussa. 180 informantista 150 on havainnut huorittelua koulun tiloissa. Koulu onkin paikka, jossa nuoret viettävät ison osan päivästänsä ja jossa on paljon nuoria koolla yhtä aikaa, joten on vain luonnollista, että siellä kuulee nuorille ominaista kielenkäyttöä.

Kuvio 7. Annetuista vaihtoehdoista nuoret kertovat kuulleensa huorittelua eniten koulussa ja vähiten kotona.

Yksityinen–julkinen-jaossa koulu sijoittuu puolijulkisen alueelle, minkä lisäksi koulun tiloja voidaan jakaa vielä tarkemmin virallisempiin ja epävirallisempiin (vrt. Tolonen 2001: 78). Koulun virallista tilaa edustavat oppitunnit, jotka yleensä etenevät opettajan johdolla ja joiden aikana opettajalla ja opiskelijoilla on tietyt omat roolinsa. Koulun epävirallisia tiloja ovat oppituntien ulkopuolella, käytännössä yleensä välitunneilla, käytetyt tilat: käytävät, piha-alueet ja ruokala. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että huorittelua esiintyy jonkin verran enemmän *välitunneilla, pihalla tai ruokalassa* (118) kuin *oppitunneilla* (84). Oppitunneilla kielenkäyttöä suitsii todennäköisesti auktoriteetin läsnäolo. Se, että oppitunneilla tapahtuva huorittelu ei kantaudu kaikkien korviin, on todennäköisesti merkki siitä, että huorittelua esiintyy luokkatilanteissa lähinnä oppilaiden keskinäisessä kuiskutuksessa eli niin sanotussa pulpettipuheessa (ks. Lehtimaja 2006), ei niinkään koko ryhmän keskustelussa. Tapahtuipa huorittelu sitten oppitunnilla tai koulun käytävällä, oppilaitoksen opiskelijat ja henkilökunta tuntenevat toisensa yleensä ainakin ulkonäöltä, joten koulussa tapahtuva huorittelu on lähes poikkeuksetta toisilleen tuttujen ihmisten keskistä. Eroa on toki siinä, tapahtuuko huorittelu oman kaveriporukan kesken vai suunnataanko se oman ryhmän ulkopuolelle.

Koulun tilojen jälkeen toiseksi eniten huorittelua nuoret ovat vastausten perusteella kuulleet *kadulla tai kaupungilla* (140). Katu ja kaupunki edustavat annetuista vaihtoehdoista julkisinta ja siten todennäköisesti myös sitä tilaa, jossa on todennäköisintä tulla tuntemattoman huorittelmaksi. 113 vastaajaa kertoo kuulleensa huorittelua myös *nuorten illanvietossa*. Illanviettotilat voivat vaihdella julkisista tiloista puolijulkisiin ja yksityisiin: nuoret voivat kokoontua yhtä lailla ulkona, kauppakeskuksessa, kaupungin nuorisotilassa kuin jonkun kotonakin.

Koti on vastaajien selvälle enemmistölle huorittelusta vapaa alue, ja kotona huorittelua kertoo kuulleensa 20 informanttia. Kyselylomakkeen erään toisen tehtävän tehtävänantoon saaduista vastauksista selviää, että itse perheenjäsentään kertoo huorittelleensa 9 informanttia. Perheenjäsentään huoraksi kutsuneissa on 1 ammattikoululaispoika, 5 ammattikoululaistyttöä ja 3 yläkoululaispoikaa. Näistä 9 informantista kaikki yhtä lukuun ottamatta ovat vastanneet *Ketkä seuraavan listan henkilöistä mielestäsi kutsuvat jotakuta huoraksi?* -kysymykseen ruksimalla listasta yhden tai useamman perheenjäsenen. He arvioivat huorittelijaksi yleisimmin joko veljen tai siskon, ja kaikki 4 poikaa, jotka kertovat itse huorittelleensa perheenjäsentään, pitävät vastauksissaan veljeä todennäköisenä huorittelijana. Siitä ei ole varmuutta, viittaavatko he omaan veljeensä, jonkun muun veljeen vai itseensä veljenä. Kuten luvussa 4.3.2 kävi ilmi, tarjotuista vaihtoehdoista epätodennäköisimpinä huorittelijoina pidetään aikuisia perheenjäseniä. Perheen kanssa voidaan toki liikkua myös kodin ulkopuolella, mutta kodin ja perheen välinen yhteys on kuitenkin selvä. Vaikka ei oltaisi fyysisesti kotiympäristössä, läsnä olevat vanhemmat edustavat kodin auktoriteettia, ja heidän läsnäolonsa tuskin voi olla vaikuttamatta nuorten kielenkäyttöön. Huomio myös vahvistaa kuvaa huorittelusta nuorten välisenä ilmiönä. Nekin, jotka kertovat kuulleensa huorittelua kotona, nimeävät sisarukset vanhempia useammin todennäköisiksi huorittelijoiksi. Huorittelua kotona kuulleista vain 2 pitää äitiä ja 1 isää potentiaalisena huorittelijana.

Informanttien näkemykset paikoista, joissa huorittelua kuulee, ovat keskenään melko samanlaiset sukupuolesta, iästä ja koulutuksesta riippumatta. Taulukosta 3 erottuu kuitenkin esimerkiksi se, että yläkoululaiset näyttäisivät kohdanneen lukiolaisia ja ammattikoululaisia vähemmän huorittelua nuorten illanvietoissa. Yksi selitys voi olla se, että yläkouluikäiset viettävät vielä iltansa paljolti perheen parissa. Yläkoululaistytöt ovat myös nimenneet määrällisesti vähemmän huorittelun paikkoja kuin muut informanttiryhmät, mikä on linjassa sen kanssa, että ryhmän muihinkin tehtäviin antamien vastausten perusteella yläkouluikäiset tytöt ovat niitä, jotka ovat ylipäänsä kohdanneet huorittelua kaikkein vähiten.

Eniten huorittelua illanvietoissa ovat kuulleet ammattikoululaistytöt, mutta toisaalta ero ammattikoululaispoikiin ja lukiolaistyttöihin on niin pieni informanttiryhmien koon vuoksi, että mitään tarkempia johtopäätöksiä luvuista ei voi tehdä. Lukiolaiset ovat kaikkiaan valinneet lomakkeesta eniten erilaisia paikkoja, joissa he ovat huorittelua kuulleet. Syy on ehkä enemmän siinä, että he ovat osanneet kiinnittää huomiota huoritteluun ja halunneet vastata kysymyksiin mahdollisimman tyhjentävästi, kuin siinä, että he olisivat todellisuudessa kuulleet huorittelua muita ryhmiä enemmän.

Taulukko 3. Huorittelun paikat informanttiryhmittäin. Kaikissa informanttiryhmissä on kokemuksia huorittelusta niin julkisissa, puolijulkisissa kuin yksityisissäkin tiloissa.

informanttiryhmä	koulu	oppitunti	välitunti ym.	katu	illanvietto	koti	internet
ammattikoululaispojat	22	12	15	26	23	3	18
ammattikoululaistytöt	27	13	21	24	24	5	13
lukiolaispojat	24	16	21	25	20	3	25
lukiolaistytöt	26	15	24	24	22	3	20
yläkoululaispojat	26	17	20	20	15	5	21
yläkoululaistytöt	25	11	17	21	9	1	19
yhteensä	150	84	118	140	113	20	116

Kaikissa ryhmissä on informantteja, jotka ovat törmänneet huoritteluun internetissä, mutta ryhmien välillä on jonkin verran eroja. Lukiopojista 25 kertoo törmänneensä huoritteluun verkossa, kun taas ammattikoululaistytöistä huorittelua kertoo havainneensa verkossa ”vain” 18. Erot selittynevät sillä, että yksilöt käyttävät internetiä eri tarkoituksiin ja voivat aidosti valita, millä sivustoilla aikansa viettävät. Siinä, missä koulu tuo kaikki nuoret samaan tilaan, internet ennemminkin vahvistaa segregatiota tarjoamalla mahdollisuuden verkostoitua ja viettää aikaa samanmielisten kanssa.

Vastaajien oli mahdollista täydentää vastauksiaan kertomalla, millä internet-sivuilla tai missä muualla he ovat huorittelua tavanneet. Selvästi yleisin huorittelua sisältävä sivusto on mainintojen valossa *Facebook*. 30 vastaajaa kertoo tavanneensa huorittelua kyseisellä sivustolla. Sitä nuorten vastaukset eivät kerro, onko *huora*-sana esiintynyt kahden tai useamman ihmisen välisissä pikakeskusteluissa, jotka näkyvät vain vastaanottajille, vai julkisemmin yksittäisten ihmisten tai ryhmien seinillä vai erilaisissa sovelluksissa. Muita huorittelua sisältäneiksi mainittuja internetsivuja ovat *Youtube* (4) ja yleinen *keskustelupalstat*

(4), *Ylilauta* (2), *IRC-galleria* (2), *Demi.fi* (1), *Riemurasia* (1), *Tumblr* (1) ja *Randomi.fi* (1). *Blogit* ja *foorumit* mainitaan molemmat kerran, samoin *mese* eli reaaliaikeinen Messenger-keskustelu. 5 vastaajaa kertoo tavanneensa huoraksi kutsumista ympäri internetiä: ”*jokaisella [sivulla]*”, ”*vaikka missä*” ja ”*kaikkiällä*”. Muita paikkoja ja medioita, joissa informantit kertovat kuulleensa *huora*-sanana käyttöä, ovat *elokuvat* (3) sekä yksittäiset *TV*, *nettipelit*, *tämä kysely*, *kaikki isot bileet*, *vessa*, *lentokone ja juna* sekä *julkiset kulkuneuvot*.

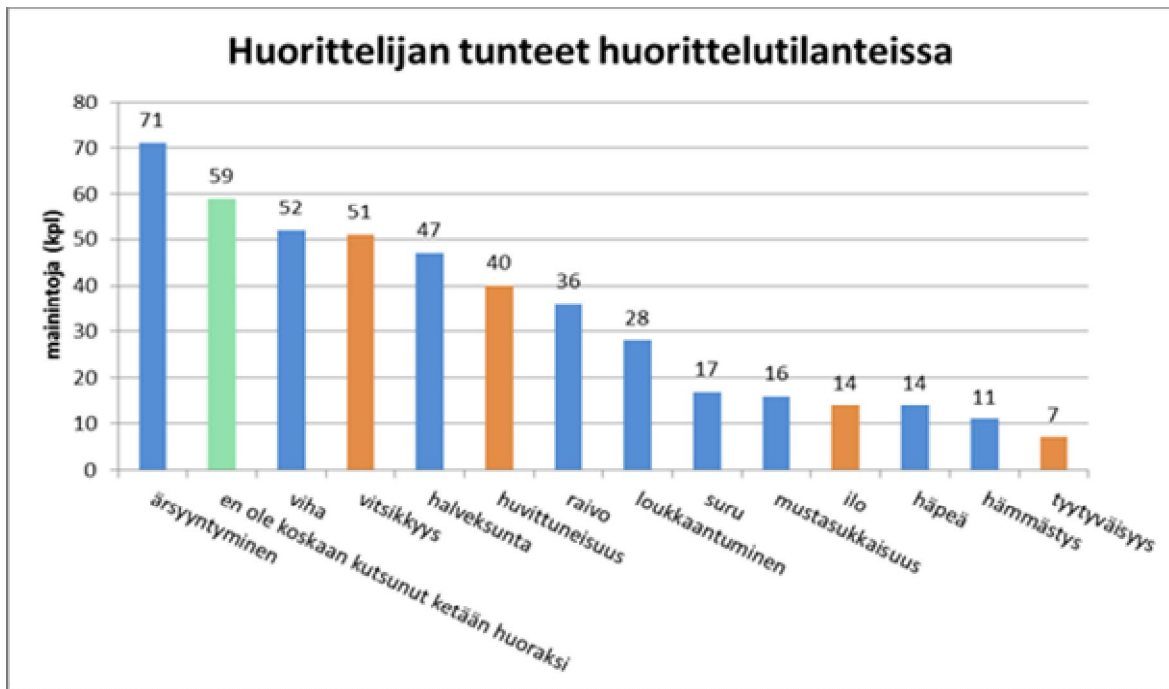
4.5 Huorittelu ja tunteet

Kieli ei ole ainoastaan kommunikaation väline vaan myös tapa ilmaista tunteita ja herättää niitä toisissa (Ullmann 1962: 128). Huorittelu saa aikaan erilaisia tunteita mutta on myös seurausta jonkinlaisista tunteista. Leechin (1974: 18) mukaan merkityksellä on affektiivinen puolensa, ja tietyn tunteen välittämiseksi tai aikaansaamiseksi käyttöön valitaan tiettyjä sanoja. Tarkastelen seuraavaksi huorittelutilanteisiin liittyviä tunteita huorittelijan ja huorittelun näkökulmista.

4.5.1 Huorittelija – ärsyyntynyt vai vitsikäs?

Kun informanteja pyydettiin avovastauksissa kuvailemaan huorittelijaa, yleisimmin toistui näkemys huorittelijan vihaisuudesta. Huorittelu nähtiin vihaisuutta korostavissa vastauksissa siis enemmän tunteenilmauksena kuin huorittelijan pysyvistä ominaisuuksista tai persoonallisuudesta kertovana piirteenä. Informanteilta kysyttiin myös, millaisia tunteita he itse muistavat tunteneensa tilanteissa, joissa huorittelivat jotakuta. Kysymyksen oli tarkoitus tuoda selvyyttä siihen, millaiset tunteet todennäköisimmin johtavat huoritteluun.

59 informantia vastasi, ettei ole koskaan kutsunut ketään huoraksi ja jätti siis valitsematta tunteet annetusta listasta. Huorittelijan huorittelutilanteessa tai juuri sitä ennen tuntemista tunteista yleisimmät ovat *ärsyyntyminen* (71) ja *viha* (52), mikä vahvistaa käsitystä huorittelusta negatiivisten tunteiden ilmaisun keinona. Kolmanneksi yleisimmin raportoitu tunne on *vitsikkyys* (51), joka on selvä vastakohta negatiivisille ärsyyntymiselle ja vihalle. Huorittelijat kertovat tunteneensa huorittelutilanteissa myös *halveksuntaa* (47), *raivoa* (36) ja *loukkaantumisen* tunteita (28).

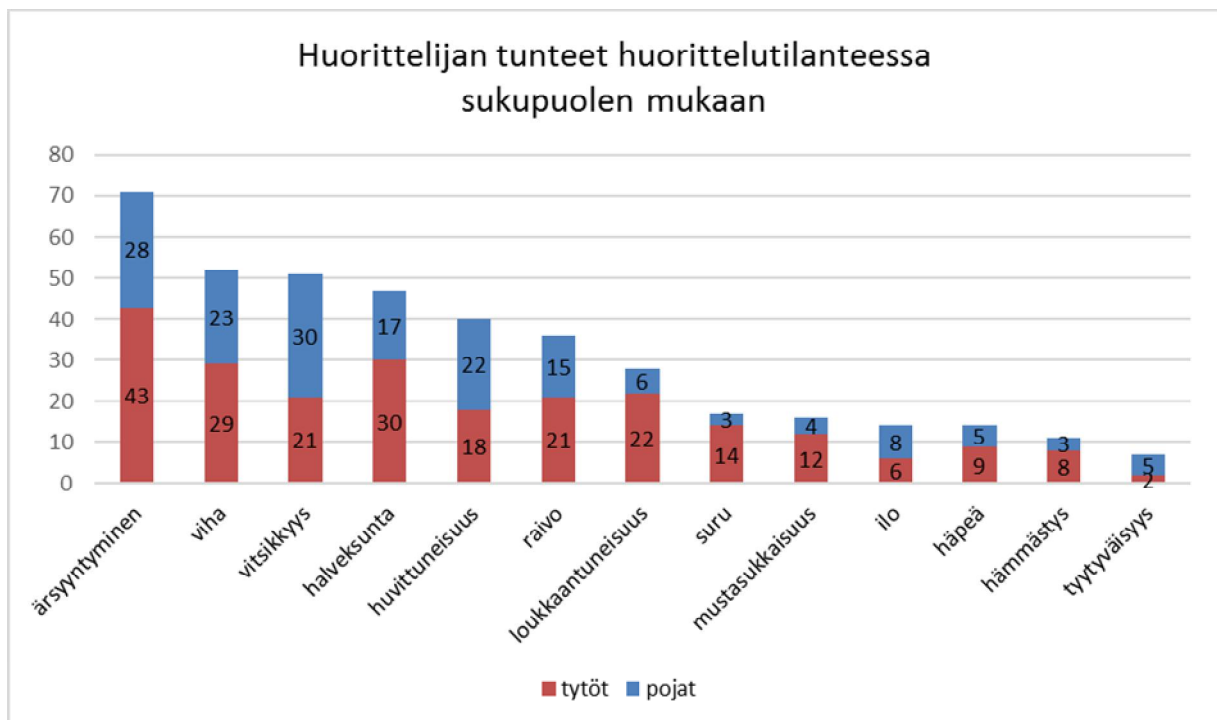

Kuvio 8. Tunteet, joita informantit kertovat tunteneensa huorittelutilanteissa tai juuri niitä ennen. Negatiivisia tunteita kuvaavat pylväät ovat sinisiä, positiivisia tunteita kuvaavat oransseja.

Huvittuneisuutta jotakuta huoraksi kutsuessaan kertoo tunteneensa 40, *iloa* 14 ja *tyytyväisyyttä* 7 informanttia. Eritoten ilo on varsin voimakas positiivinen tunne, joten tuntuu hivenen kummalliselta, että niinkin moni kertoo olleensa iloinen huorittelun hetkellä. Positiiviset tunteet liittyvät kaveripiiriin vitsillä huoritteluun tai sanan muuhun käyttöön, jossa sille on annettu jokin positiivinen merkitys. Huoritteluun johtanut tilanne näyttää vastausten valossa olevan huorittelijan puolelta kuitenkin selvästi useammin negatiivisesti kuin positiivisesti latautunut. Samat informantit ovat valinneet listasta sekä negatiivisia että positiivisia tunteita, mikä viittaa siihen, että sanaa *huora* käytetään eri tilanteissa eri merkityksissä, välillä ärsyyntymisen tai vihan ilmauksena, joskus taas kaveriporukan yhteisöllisyyden tunteen vahvistamiseksi yhteisen kielenkäytön ja sisäpiirivitsien avulla (vrt. Battistella 2005: 68, 99–100, Andersson ja Trudgill 1990: 79).

Vitsillä huorittelun esiintymisestä kavereiden kesken kertovat sekä tytöt että pojat, mutta sukupuolten kokemukset huorittelutilanteissa tunnetuista tunteista ovat keskenään erilaiset – tai ainakin tytöt ja pojat raportoivat tunteistaan eri tavalla. Selvä ja poikkeukseton ero on, että negatiivisia tunteita huorittelutilanteessa tunteneiden enemmistö on tyttöjä ja positiivisia tunteita tunteneiden enemmistö taas poikia. *Vitsikkyyttä* kertoo huorittelijana huorittelutilanteessa tunteneensa 30 poikaa ja 21 tyttöä, *huvittuneisuutta* 22 poikaa ja 18 tyttöä, *iloa* 8 poikaa ja 6 tyttöä ja *tyytyväisyyttä* 5 poikaa ja 2 tyttöä. Useimmin tunnetuista

negatiivisista tunteista *ärsyyntymistä* kertoo tunteneensa 43 tyttöä ja 28 poikaa ja *vihaa* 29 tyttöä ja 23 poikaa. Tytöt ovat tosin myös valinneet kaikkiaan poikia enemmän tunteita listasta. Näyttäisi siltä, että vastaajajoukossa vitsillä huorittelija on useammin poika kuin tyttö ja että tytöillä huorittelu liittyy poikia vahvemmin negatiivisten tunteiden ilmaisemiseen. Tulosta voisi tulkita siten, että informanttijoukossa poikien kesken huorittelu on rutiininomaisempaa ja siksi vähemmän tunnereaktioita aikaansaavaa kuin tytöillä. Tytöt ovat myös itse poikia useammin huorittelun kohteena, joten he osaavat todennäköisesti asettua huorittelun asemaan ja myös punnitsevat sanansa poikia tarkemmin.

Kuvio 9. Huorittelutilanteissa huorittelija tuntee lähinnä kielteisiä tunteita. Positiivisten tunteiden tunteminen on harvinaista, mutta silloin kun huoritteluun liittyy positiivinen tunne, on tuntija todennäköisemmin poika kuin tyttö.

Kovin moni informantti ei kerro huorittelutilanteessa huorittelijan asemassa tunteneensa *mustasukkaisuuden* (16) tai *häpeän* (14) tunteita, mutta niistä, jotka näitä tunteita kertovat tunteneensa, suurin osa on tyttöjä. Tytöistä 12 ja pojista 4 kertoo huoritelleensa mustasukkaisuuden vallassa. Mustasukkaisuus lieneekin myös arkijärjen mukaan yleisempi syy tyttöjen väliseen kuin poikien tyttöihin kohdistamaan huoritteluun. Esimerkki 54 on yhden informantin kuvaus tilanteesta, jossa taustalla on saattanut olla jonkinlaisia mustasukkaisuuden tunteita ja jossa on kysymys tyttöjen välisen hierarkian osoittamisesta. Tilanteessa huorittelija ei ole ollut informantti itse.

54) LT: *Olin kaverini luona ja paikalla oli myös muitakin. Paikalla oli kaverini exä (poika) ja hänen uusi tyttöystävänsä. Uusi tyttöystävä haukkui kaveriani muille huoraksi.*

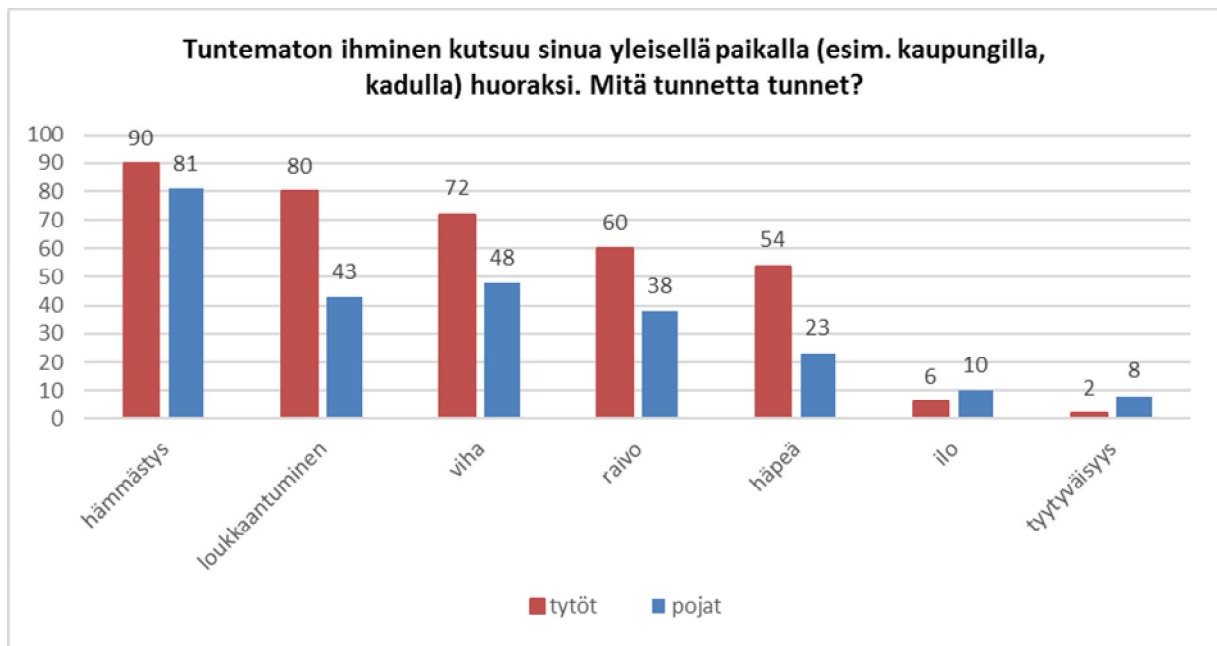
Esimerkissä huorittelijan tarkoitus on eittämättä ollut loukata huorittelun kohdetta, kuten lienee laita suurimmassa osassa huorittelutapauksia edelleen. Vaikka osa huorittelusta ilmeisesti tapahtuu vitsimielessä, vitsillä huorittelija voi harvoin olla varma siitä, ettei loukkaa ketään. Ihmisten taustat ja tiedot ovat keskenään niin erilaisia, että sanojen merkitykset määrittyvät eri ihmisten seurassa ja eri konteksteissa tavoin, joita ei voi kunnolla etukäteen ennustaa (vrt. Giora 2002; Ariel 2002). Aaltosen ja Honkatukian mukaan huorittelu tai muu haukkuminen voi olla koulussa niin yleistä, että on vaikea sanoa, mitä huorittelulla kulloinkin halutaan sanoa: milloin ollaan ”tosissaan” ja milloin nimittely on jonkinlaista vitsailua. Haukkuminen voi olla vitsi tai leima tai molempia yhtä aikaa. (Aaltonen 2006: 110; Honkatukia 2001: 170–171.) Olennaista on, että loukkaamisen vaara on olemassa aina, kun on kyse inhimillisestä vuorovaikutuksesta. Huorittelija siis tekee aina tietoisien tai tiedostamattoman valinnan kutsuessaan jotakuta huoraksi. Hän myös arvioi, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, loukkaako huoraksi kutsuminen (vrt. Aaltonen 2006: 111). Informanttini kyllä korostavat avovastauksissaan (ks. luku 4.2.3), että kaveripiirin sisäisestä huorittelusta kukaan ei varmasti loukkaannu. Jos huorittelu kuitenkin muuttuu omassa kaveripiirissä normiksi, voi yhteisöön kuuluvien käsitys huorittelun satuttavuudesta hämärtyä. Mikäli huorittelu on jatkuvaa, ei ole mitenkään mahdoton ajatus, että se leviää myös kuin varkain kaveripiirin ulkopuolelle, jolloin loukkaamisen ja loukkaantumisen riski on suuri.

Vaikka positiiviset tunteet toivottavasti liittyvätkin kavereiden keskinäiseen vitsimielessä tapahtuvaan huoritteluun, ei ole mitenkään pois suljettu ajatus, että huorittelija voisi myös saada jonkinlaista mielihyvää toisten loukkaamisesta ja satuttamisesta. Huorittelu voi tuottaa tunteen vallasta. Huorittelu on tapa pistää ihmisiä järjestykseen ja nousta heidän yläpuolelleen. Tytöt voivat indikoida huorittelulla keskinäistä nokkimisjärjestystään, ja pojat voivat käyttää systemaattista huorittelua osoittaakseen olevansa ylipäätään tyttöjen yläpuolella. (Vrt. Honkatukia 1998: 163–173; Lee 2010: 188–189.)

4.5.2 Hämmästynyt huoriteltu

Huorittelutilanteen toinen osapuoli on luonnollisesti huoriteltu. Kyselylomakkeessa esitettiin kolme tilannetta, ja vastaajien tuli arvioida, millaisia tunteita he tunsivat, jos olisivat itse kyseisessä tilanteessa huorittelun kohteena. Niitä, joita ei ole huoriteltu, kehoitettiin asettumaan huoritellun asemaan ja kuvittelemaan, miltä heistä tuntuisi. Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, tyttöjen ja poikien arviot huorittelijan huorittelutilanteesta tuntemista tunteista eroavat toisistaan. Erot tyttöjen ja poikien välillä ovat kuitenkin vielä paljon selkeämmät, kun tarkastellaan huorittelun kohteena olevan tunteita, joten keskityn tässä osiossa sukupuolten välisten vertailujen tekemiseen.

Vastaajan piti kuvitella itsensä ensinnäkin tilanteeseen, jossa tuntematon ihminen kutsuu häntä yleisellä paikalla huoraksi. Toisessa tilanteessa tuttu tyttö kutsuu vastaajaa huoraksi koulussa, ja kolmannessa tilanteessa vastaajaa huoraksi nimittää tuttu poika niin ikään koulussa. Eri tilanteisiin liitetyt tunteet noudattelivat keskenään samaa kaavaa. Kaikkiin tilanteisiin yleisimmin liitetty tunne oli *hämmästys* ja harvimminkin liitetty *tyytyväisyys*. Eniten tunteita näytti herättävän ajatus tilanteesta, jossa huorittelija on huoritellulle tuntematon mies ja huorittelu tapahtuu yleisellä paikalla, kuten kaupungilla tai kadulla. Tätä tilannetta kuvaavat tiedot on koottu kuvioon 10.

Kuvio 10. Huorittelun kohteen yleisimmin koetuksi tunteeksi arvioidaan hämmästys. Tytöistä kaikki 90 ja pojistakin 81 uskoisi tuntevansa itsensä huorittelun kohteena hämmästyneeksi.

Se, että lähes kaikki informantit liittyvät huoritteluun hämmästyksen tilanteessa, jossa huoritteliija on ulkopuolinen, kertonee siitä, että kovin yleistä tuntemattoman huorittelmaksi tuleminen ei ole. Hämmästyttä tytöt ja pojat uskovat tuntevansa lähes yhtä lailla, mutta *loukkaantumisen, vihan, raivon ja häpeän* tunteet ovat selvästi tutumpi ajatus tytöille kuin pojille. Huorittelutilanteessa huorittelun kohteena *vihaa* (48) uskoisi tuntevansa pojista yli puolet, *loukkaantumista* (43) ja *raivoa* (38) alle puolet ja *häpeää* (23) alle kolmasosa. Tyttöjen joukossa kaikkein harvimminkin huorittelutilanteeseen yhdistettyä negatiivista tunnetta, *häpeää*, uskoisi tuntevansa 54 tyttöä eli 60 % tyttöinformanteista. *Hämmästyttä, loukkaantumista* ja *vihaa* tuntisi tytöistä 80–100 %, *raivoakin* kaksi kolmasosaa. *Ilo* ja *tyytyväisyys* taas ovat enemmän pojissa kuin tytöissä huorittelun seurauksena viriäviä tunteita. Toisaalta tuntuu kummalliselta, että edes 16 informanttia voisi tuntea iloa ja 10 tyytyväisyyttä tilanteessa, jossa tuntematon haukkuu huoraksi. Ainoa mieleen tuleva selitysmalli on, että huorittelun voisi ottaa jonkinlaisena kehuna tai osoituksena huoraksi nimitetyn viehättävyydestä. Vaikka *huoraa* käytettäisiin positiivisessa merkityksessä jonkin kaveripiirin sisällä, on vaikea kuvitella, miten esimerkiksi poika voisi tulkita tuntemattomalta tulevan huorittelun positiivisesti. On tietenkin mahdollista, että informantit ovat tympäänntyneet kysymyksiin ja vastanneet tahallaan epäloogisesti, tai vaihtoehtoisesti listan negatiiviset tunteet ovat tuntuneet liian negatiivisilta ja vastaaja on halunnut vastata jotakin korostetun myönteistä.

Tehtävä on saattanut tuottaa ongelmia erityisesti pojille, sillä heistä vain murtoosaa on huoritettu ja heidän voi olla hankala kuvitella itseään huorittelun asemaan. On vaikea sanoa, ovatko pojat ajatelleet toisen asemaan asettuessaan astuvansa oman vai naissukupuolen edustajan saappaisiin. Valinta vaikuttaa siihen, millaisia vastauksia kysymyksiin on annettu. Poikien tyttöjä vähäisemmät vastausmäärät ovat todennäköisesti ainakin osittain seurausta heille hankalasta kysymyksenasettelusta. Koska tytöt ovat poikia useammin haukkumistarkoituksellisen huorittelun kohteena tai osaavat ainakin hyvin todennäköisesti tiedostaa huoritelluksi joutumisen vaaran, heidän on helpompi samastua kuvitteellisiinkin huorittelutilanteisiin kuin poikien. Toisaalta se, että kaikki pojat eivät todennäköisesti osaa kuvitella itseään huoriteltujen tyttöjen asemaan, saattaa mahdollisesti tarkoittaa sitä, että poikien kynnys huoritteluun on matalampi kuin tyttöjen.

Tytöt liittyvät kaikkien eniten negatiivisia tunteita tilanteeseen, jossa huoritteliija on tuttu poika, ja pojat taas tilanteeseen, jossa huoritteliija on tuntematon mies. Hämmästyttä molemmat ryhmät uskoisivat tuntevansa eniten huorittelijan ollessa tuntematon, mutta hämmästyys ei ole selvän negatiivinen tunne, ainakaan loukkaantumiseen, vihaan ja raivoon

verrattuna. Keskenään tuttujen poikien välisessä huorittelussa hämmästyttäen uskoisi tuntevansa selvästi harvempi poika (54) kuin tilanteessa, jossa huorittelija olisi tuntematon mies (81) tai tuttu tyttö (67). Tyttöjen ja poikien tunnereaktiot poikkeavat toisistaan eniten tilanteessa, jossa huorittelija on tuttu poika. Erot tyttöjen ja poikien vastauksissa ovat oikeastaan täysin loogisia. Pojille ulkopuolisen tuntemattoman harjoittama haukkuminen tarkoittaa jonkinlaista riidan haastamista tai uhkaa, tutun huorittelu taas enemmän vitsailua tai rajojen testaamista. *Huora* sanana sinänsä tuskin yleensä käy poikien itsetuntoon, koska sana liitetään niin voimakkaasti naisten seksuaalimoraaliin. Poikaa huoritteleva tyttö onkin tietynlainen paradoksi.

Taulukko 4. Informanttien sukupuolittain jaotellut arviot tunteista, joita he uskoisivat kussakin tilanteessa tuntevansa.

Tuntematon ihminen kutsuu sinua yleisellä paikalla (kaupungilla, kadulla) huoraksi. Mitä tunnetta tunnet?							
tunne	hämmästyys	loukkaantuminen	viha	raivo	häpeä	ilo	tyytyväisyys
tytöt	90	80	72	60	54	6	2
pojat	81	43	48	38	23	10	8
Tuttu tyttö kutsuu sinua huoraksi koulussa.							
tunne	hämmästyys	loukkaantuminen	viha	raivo	häpeä	ilo	tyytyväisyys
tytöt	85	80	69	60	55	8	2
pojat	67	33	32	22	20	12	8
Tuttu poika kutsuu sinua huoraksi koulussa.							
tunne	hämmästyys	loukkaantuminen	viha	raivo	häpeä	ilo	tyytyväisyys
tytöt	85	85	78	69	62	3	2
pojat	54	27	33	23	17	15	2

Tyttöjen tilanne on siis erilainen, sillä he joutuvat tavallaan aina tulkitsemaan, onko heihin kohdistuva huorittelu heidän käytökseensä kohdistuvaa vai yleistä haukkumista (vrt. Honkatukia 1998: 163–167). Tuntemattoman taholta kuullun huorittelun tytöt voivat sivuuttaa huonona käytöksenä ja ehkä enemmän huorittelijasta kuin huoritellusta kertovana, eihän huorittelija tunne haukkumisen kohdettaan. Tutun, erityisesti pojan, huorittelu satuttaa potentiaalisesti enemmän, koska tuttu tuntee haukkumisen kohteen ja huorittelu voi siten olla merkki siitä, että huorittelija paheksuu jotakin, mitä tietää tai luulee huoritellun tytön tehneen tai olevan. Yksittäinen tuntematon huorittelija myös yleensä jää yksittäiseksi tuntemattomaksi huorittelijaksi, mutta koulussa tutun haukkumaksi tuleminen voi nostaa mieleen kysymyksen siitä, voiko huorittelijoita olla useampiakin, sillä mahdolliset juorut ja ajatukset kyllä leviävät esimerkiksi juuri koulun kaltaisissa yhteisöissä (vrt. mts. 165). Informantit kuitenkin

suhtautuvat keskenään eri tavoin tuttujen ja tuntemattomien taholta kuultuun huoritteluun. Siinä, missä esimerkin 55 ammattikoululaistyttö suuttuisi tuntemattoman taholta kuulemastaan huorittelusta, esimerkin 56 lukiolaistyttö taas on loukkaantunut tuttujensa sanoista mutta ei niinkään tuntemattoman humalaisen miehen huutelusta. Ammattikoululaistyttö suhtautumisen selittää varmuus siitä, että kavereiden keskinäinen huorittelu on vitsailua, lukiolaistyttö vastauksessa taas korostuu, että on mahdotonta tietää, mitä huorittelulla milloinkin tarkoitetaan.

55) AT: *No jos joku tuntematon kutsuu huoraksi suutun koska hän ei tunne minua. Mutta jos joku tuttu niin en niin paljoo koska se voi sanoo läpäl huoraks.*

56) LT: *Pari kertaa joku kaveri on kutsunut huoraksi. En tiedä tarkoittiko tosissaan vai vitsillä mutta loukkaannuin. Tuntematon humalainen mies on huudellu huoraksi mutta ei se ollut niin paha, vähän kyllä hämästyin.*

Ainakin kouluun sijoittuvassa huorittelutilanteessa vallitseviin tunteisiin vaikuttaa se, kumpaa sukupuolta haukkuja on. Eräs ammattikoululaispoika esimerkiksi kommentoi, että ”poikien kesken se ei paljoo liikuta”. Oman sukupuolen edustajan haukkumaksi tuleminen ei tunnu yhtä pahalta kuin jos haukkuja olisi vastakkaista sukupuolta. Tämä pätee myös poikiin, joista hieman useampi tuntisi hämmästyä, loukkaantumista ja häpeää huorittelijan ollessa tyttö kuin poika. Yksi selitys saattaa olla se, että monet tytöt ja pojat viettävät paljon aikaa lähinnä oman sukupuolensa edustajista koostuvissa ryhmissä. Saman sukupuolen edustajan huorittelu voi olla joko vitsailua tai merkki esimerkiksi kateudesta. Kun haukkuja on vastakkaista sukupuolta, on hän todennäköisesti huoritellulle vähemmän tuttu ja haukkuminen voi siten olla osoitus yhteisössä laajalle levinneistä juoruista tai huhuista. Avovastauksissaan informantit myös viittaavat vitsillä huorittelun olevan joko kokonaan pojista tai kokonaan tytöistä koostuvalle ryhmälle ominaista kielenkäyttöä. Yksikään informantti ei ainakaan mainitse leikkimielistä huorittelua tapahtuvan molempien sukupuolten edustajista koostuvissa ryhmissä. Vastakkaiselta sukupuolelta kuultu huorittelu liittyy siis todennäköisesti yksilön maineeseen ja aiheuttaa siksi voimakkaita kielteisiä tunteita.

Huora on selvästi hyvin affektiivinen sana, jolla ei ole pelkästään referentiaalista merkitystä vaan jolla ilmaistaan myös emotioita ja asenteita. Molempien sukupuolten

edustajat liittävät jokaiseen esitettyyn tilanteeseen selvästi useammin kielteisiä kuin myönteisiä tunteita. Ilon ja tyytyväisyyden tunteminen on oikeastaan melko vähäistä molemmilla sukupuolilla, joskin positiivisten tunteiden liittäminen huoritelluksi tulemiseen on hieman yleisempää poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Vastauksista ei suoraan näe, ovatko informantit miettineet tilanteiden huorittelua pahantahtoisena nimittelynä vai kavereiden keskeisenä vitsailuna. Ilon ja tyytyväisyyden tunteiden vähäinen liittäminen huoritelluksi tulemiseen voisi kuitenkin olla merkki siitä, että vaikka huorittelu olisikin kavereiden yhteinen vitsi, mikään kovin hauska vitsi se ei ole, kuten jo luvussa 4.2.3 totesin.

4.6 Huoran suhde muihin seksuaalisävytteisiin sanoihin

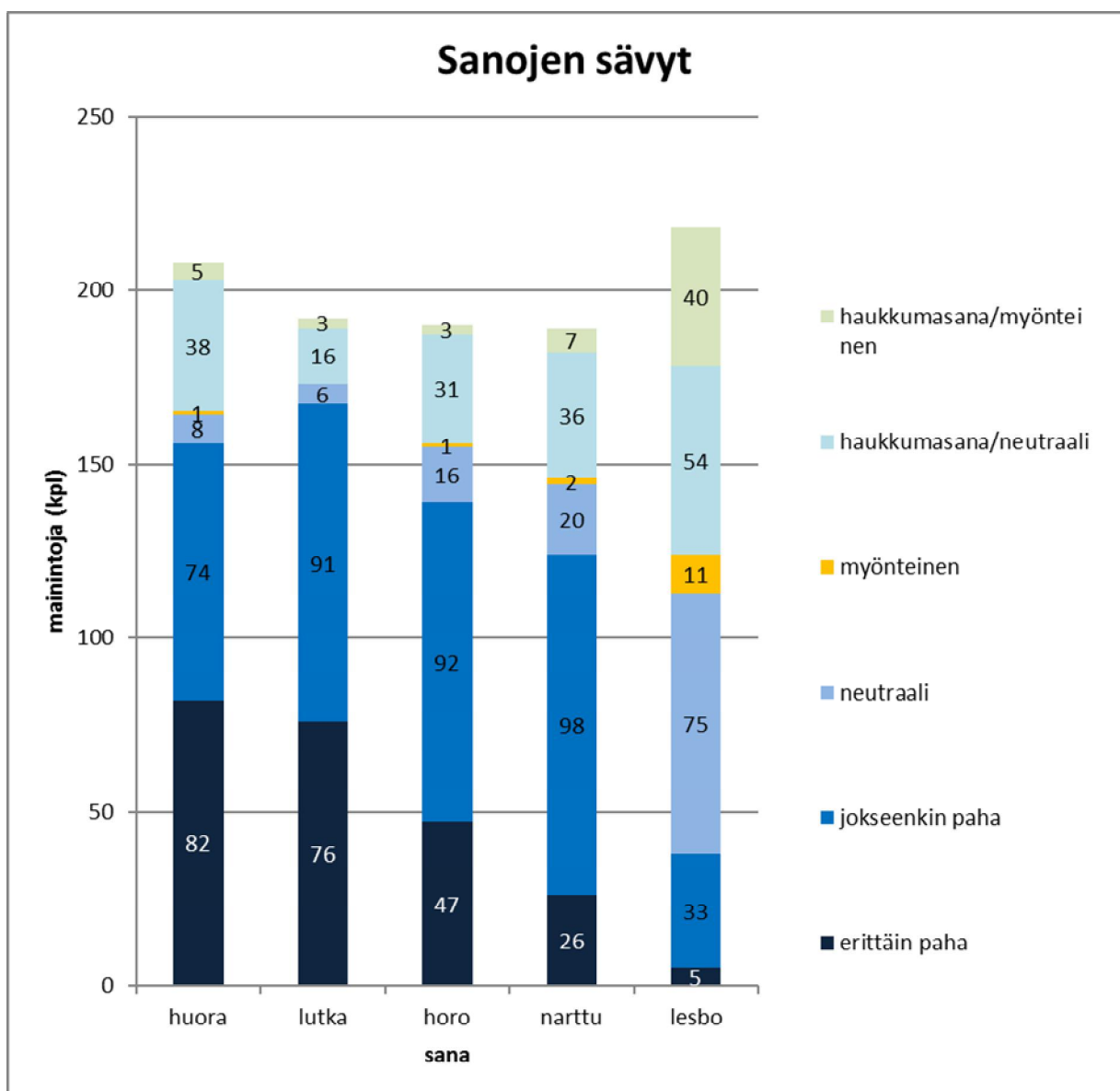
Tutkielmani tarkoitus on ollut kartoittaa *huora*-sanan merkityksiä osana nuorten kielenkäyttöä. Olen keskittynyt itse *huora*-sanaan, mutta haluan sivuta myös kysymystä siitä, miten *huora* suhteutuu joihinkin lähisynonyymisiin sanoihin ja toisaalta sanaan *lesbo*. Poikien tekemisiä hallitaan ja heidän keskinäistä järjestystään pidetään yllä homottelun keinoin (Lehtonen 2003). Miksi tyttöjä siis huoritellaan ja lutkitellaan eikä esimerkiksi lesbotella? Avaan tässä luvussa *huora*-sanan suhdetta muihin seksuaalisuuteen liittyviin haukkumasanoihin.

Vastaajilta kysyttiin lomakkeen alussa, mitä muita sanan *huora* kaltaisia sanoja heille tulee mieleen. Yleisimmin mainittuja ovat *lutka*, *horo*, *narttu*, *hutsu* ja *prostituoitu*. Muita ovat *lunttu*, *lumppu*, *lehmä*, *jakorasia* tai *jakis*, *ämmä*, *muija*, *bitch*, *lortto*, *hupakko*, *vosu*, *penikka*, *vamppi*, *letukka*, *kiertopalkinto*, *hyppykupp*a, *mälliämpäri*, *pelle*, *pervo*, *runkkari* ja *pleijeri*, joista lähinnä neljää viimeistä voinee käyttää myös miespuolisista tarkoitteista. Näiden lisäksi mainitaan 3 kertaa *gigolo*, joka on ehkä selvimmin miepuolinen vastine *huoralle*. Myös *homo* mainittiin 12 kertaa, *lesbo* 3 kertaa ja *hintti* ja *hetero* molemmat kerran. Osa informanteista siis yhdisti seksuaalista suuntautumista ilmentävät sanat osaksi samaa haukkumasanojen joukkoa kuin *huora*.

4.6.1 Huora, horo vai lutka?

Kyselylomakkeen viimeisillä sivuilla informanteilta kysyttiin vielä tarkempia arvioita muutamista *huoran* kanssa enemmän tai vähemmän synonyymisistä sanoista sekä sanasta

lesbo. *Huora* on vastaajien mukaan sanana useammin käytössä kuin esimerkiksi *lutka*, *horo* tai *narttu*. Sanoilla on myös keskenään hivenen erilaisia merkityksiä. *Huora* on selvästi latautunein, sillä siihen liitetään eniten erilaisia piirteitä. Sanaan *horo* informantit liittävät muita sanoja selvemmin *huonon maineen*, sanaan *narttu* taas piirteen *ärsyttävä* ja sanaan *lutka* piirteen *suostuu helposti seksuaaliseen kanssakäymiseen*. *Prostituoitu* taas on sanoista selvimminkin neutraali, ja se soveltuu haukkumasanaksi huonoimmin. Yksi informantti, ammattikoululaistyttö, on peräti tehnyt *huora*-sanana määrittelyn yhteydessä eron *huoran* ja *lutkan* välille toteamalla, että ”[*huora*] [p]anee kaikkien kaa ja ottaa maksu siitä. jos ei maksu ni sillo se on *lutka*”.

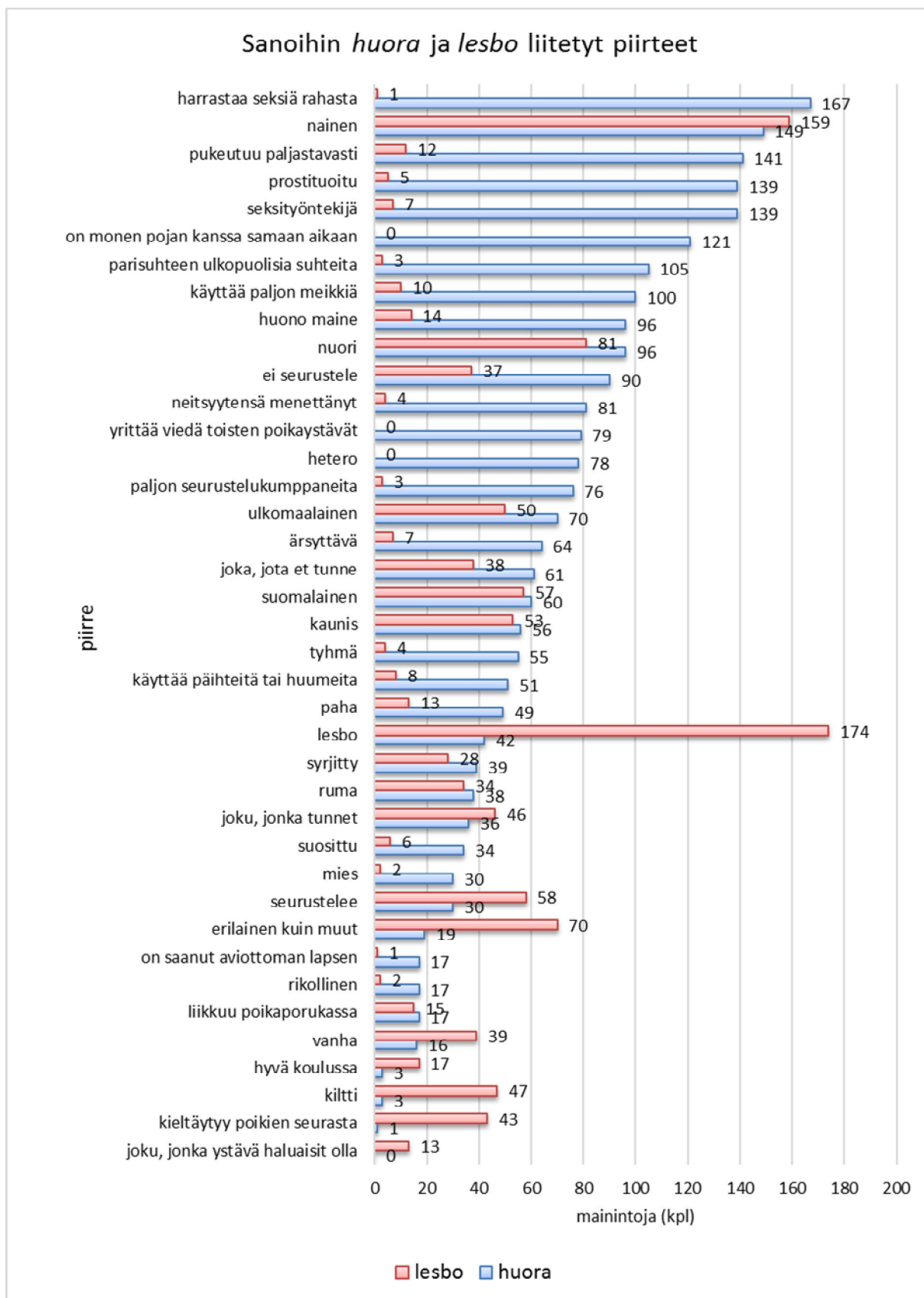
Kuvio 11. Sanan *lesbo* sävy poikkeaa selvästi muiden sanojen sävyistä. Sävyjä ei ole lomakkeessa asetettu toisilleen vastakohtaisiksi, joten vastaajien on ollut mahdollista yhdistää kuhunkin sanaan useampi sävyvaihtoehto.

Sävyltään kielteisimmiksi vastaajat arvioivat sanat *huora* ja *lutka*. *Huoran* arvioi sävyltään *erittäin pahaksi* useampi kuin sanan *lutka*, jota useampi informantti pitää sävyltään ennen kaikkea *jokseenkin pahana*. Mielenkiintoista on, että vaikka vain harva ottaa omissa avovastausmääritelmässään esille *huora*-sanana haukkumasanaluonteen, ainoastaan 8 informanttia pitää sanaa pelkästään neutraalina. 38 on sitä mieltä, että *huoraa* voidaan käyttää joko neutraalissa merkityksessä tai haukkumasanana. *Huora* siis määrittyy kaikkiaan selvän kielteiseksi sanaksi. Myös sekä sanan *horo* että sanan *narttu* sävy arvioidaan negatiiviseksi mutta enemmän *jokseenkin* kuin *erittäin pahaksi*. Sanan *lesbo* profiili poikkeaa selvästi muiden sanojen profiilista. Suurin osa informanteista pitää sitä neutraalina tai jopa myönteisenä, joskin moni tunnistaa myös sanan haukkumasanapotentiaalin.

4.6.2 *Huora* vai *lesbo*?

Vastaajien tuli myös monivalintatehtävässä yhdistää mielestään relevantteja piirteitä sanoihin *huora* ja *lesbo*. Sanaan *huora* liitettyjä merkityksiä käsittelin jo luvussa 4.1.2, ja seuraavaksi vertaan sanoja ja niihin liitettyjä piirteitä keskenään. Piirrelistat ovat kyselylomakkeessa siis identtiset, ja ne on laadittu sanaa *huora* silmällä pitäen, joten oletusarvoista oli, että piirrelistan piirteitä ei yhdistettäisi yhtä useasti sanaan *lesbo* kuin sanaan *huora*. Sanaan *lesbo* yhdistettiin kaiken kaikkiaan vähemmän piirteitä kuin sanaan *huora*. Kun *huora*-sanaa koskevassa tehtävässä informantit tekivät yhteensä 2465 alleviivausta, *lesbo*-tehtävässä alleviivauksia oli 1161, mikä on alle puolet *huoraan* yhdistettyjen piirteiden määrästä. Lisäksi kaikkien *huora*-sanaa koskeneiden tehtävien jälkeen aiheen vaihtaminen on saattanut yllättää vastaajat, mikä on myös mahdollisesti heikentänyt joidenkin vastaajien motivaatiota. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ollut niinkään kerätä systemaattista tietoa *lesbo*-sanasta ja sen käytöstä kuin selvittää, miten sanaan suhtauduttaisiin kontekstissa, jossa huomio kiinnittyy *huora*-sanaan.

Monivalintatehtävän tulokset on koottu kuvioon 12, jossa molempiin sanoihin liitetyt piirteet esitetään rinnakkain. Vaikuttaisi siltä, että mitään toistensa synonyymejä *huora* ja *lesbo* eivät ole, ja kuten myös kuvioista 11 näkee, myöskään sanojen sävyt eivät ole toistensa kaltaiset. Sanoihin yhdistettävät piirteet poikkeavat toisistaan hyvinkin paljon. Selvin yhdistävä tekijä on, että molempia lekseemejä pidetään sanoina, joiden viittauskohde on nainen. Sanaan *lesbo* piirteen *nainen* yhdistää 159 informanttia, sanaan *huora* 149 informanttia. Piirre *mies* liitetään sanaan *huora* 30 kertaa mutta sanaan *lesbo* vain 2 kertaa.

Kuvio 12. Informanttien sanoihin *huora* ja *lesbo* liitettyt piirteet poikkeavat selvästi toisistaan.

Lesbo näyttäisi ainakin informanttien keskuudessa olevan siis vain naisen nimeämiseen varattu sana, mitä tulkintaa myös arkihavainnot tukevat. Sen, että sana *huora* voisi viitata myös miespuoliseen referenttiin mutta sana *lesbo* ei, kertonee siitä, että sanan *huora* viittauskohteiden määrä on laajentunut ja sitä kautta myös sanan merkitykset ovat moninaistuneet. *Huoraan* verrattuna *lesbon* merkitys on suppea, minkä vuoksi se ei *huoran* tavoin kelpaa poikien keskinäiseen vitsailuun. *Huora*-sanaa on siis mahdollista käyttää esimerkiksi kirosanana, kutsuhuutona tai muuten irrallaan sen alkuperäisestä merkityksestä (vrt. Andersson ja Trudgill 1990: 55, 59).

Informantit myös liittävät sanaan *huora* useammin negatiivisia määreitä kuin sanaan *lesbo*. Esimerkiksi piirre *huono maine* on liitetty sanaan *huora* 96 kertaa, kun taas sanaan *lesbo* se on liitetty 14 kertaa. On mahdotonta arvioida, ovatko informantit tarkoittaneet huonolla maineella seksuaalista vai muuta mainetta, mutta huono maine on joka tapauksessa negatiivinen piirre. Piirre *ärsyttävä* on liitetty *huoraan* 64 ja *lesboon* 7 kertaa. Piirteen *tyhmä* vastaavat luvut ovat 55 ja 4 ja piirteen *paha* 49 ja 13. Sen sijaan piirre *kiltti* liitetään *huoraan* vain 3 mutta *lesboon* peräti 47 kertaa, vaikka lesboudella ja kiltteydellä ei luulisi olevan varsinaisesti mitään tekemistä keskenään. Lomakkeen kontekstissa on kuitenkin ilmeisesti haluttu korostaa joko sanan *lesbo* positiivisuutta sanaan *huora* verrattuna tai sitten omaa positiivista suhtautumista seksuaalivähemmistöihin. Yksi mahdollisuus on sekin, että annettujen piirteiden joukosta ei ole juurikaan löytynyt sanaa *lesbo* hyvin kuvaavia piirteitä mutta informantit ovat kuitenkin halunneet valita jotakin ja ovat siksi alleviivanneet melko positiivisia piirteitä.

Mielenkiintoinen anekdootti on, että noin viidesosa vastaajista liittää sanaan *huora* joko piirteen *suosittu* (34) tai piirteen *syrjitty* (39). Jotkut vastaajista ovat valinneet molemmat piirteet. Sanaan *lesbo* piirre *suosittu* taas liitetään vain 6 kertaa ja piirre *syrjitty* 28 kertaa. Kategoriana *huora* siis vaikuttaisi liittyvän *lesbo*a selvemmin suosittuuden ja syrjinnän problematiikkaan. Piirre *erilainen kuin muut* liitetään sanaan *lesbo* 70 kertaa ja sanaan *huora* 19 kertaa. Huoruus lieneekin lähempänä norminmukaista naiseutta kuin lesbous. 174 informanttia eli lähes koko otos yhdistää sanaan *lesbo* piirteen *lesbo*. *Huora*-sanaan piirre *lesbo* taas yhdistetään 42 kertaa. Piirre *hetero* yhdistetään sanaan *huora* 78 kertaa, sanaan *lesbo* yllätyksettömästi 0 kertaa. Ainakin tässä otoksessa huoruus siis liitetään yleisemmin heterouteen kuin lesbouteen.

Monenlaiset tulkinnat ovat edellä esitetyn perusteella mahdollisia. Siinä, missä lesboksi leimattu saa kantaa aidosti erilaisen leimaa, huora taas vaikuttaisi olevan lähempänä naisen normia. Huora on siis lähempänä naisen prototyyppiä kuin lesbo. Saarikoski (2001:

122–125) toteaa, että naisen elämä on alituista huoran ja madonnan roolien välillä tasapainoilua. Mutta onko se sitä myös siinä tapauksessa, jos nainen on lesbo tai lesboksi leimattu? Naisen huoruus tai madonnuus määrittyy nimenomaan suhteessa miehiin (Saarikoski 2001, Virtanen 1990). Lesbon leima voisi kenties olla sellainen tekijä, joka tavallaan vapauttaa naisen miesten ja naisten välisten suhteiden kontrollilta ja jonka avulla nainen pääsee astumaan pois dikotomisen madonna ja huora -jaottelun ulkopuolelle.

Lesbon määritelmä *Kielitoimiston sanakirjassa* (2006) on *homoseksuaalinen nainen*, eli siinä mielessä ei ole ollenkaan yllättävää, että lähes kaikki informantit ovat valinneet piirteen *lesbo* ja lopuista piirteistä ei vallitsekaan samanlaista yksimielisyyttä. Sanan *lesbo* määritelmä on yksiselitteisempi kuin sanan *huora*. Muut sanaan yhdistetyt piirteet kertovatkin oikeastaan vain vastaajan asenteista.

Ainakin sanoihin liitettävien negatiivisten konnotaatioiden perusteella voisi sanoa, että sanan *lesbo* haukkumasanapotentiaali on todennäköisesti vähäisempi kuin sanan *huora*. Homottelua ja lesbottelua tutkineen Lehtosen (1995: 129, 139–144) mukaan sanaa *lesbo* ei käytetä samassa määrin eikä samassa merkityksessä voimasanana kuin sanaa *homo*. Siinä, missä poikia haukutaan homoiksi, näyttäisi tyttöjä haukuttaessa ensisijainen ja loukkaavin sana olevan siis *huora*, ei *lesbo*. Lee (2010) toteaa, että miesten haukkuminen homoiksi ja naisten huoriksi on tapa osoittaa naisten ja homomiesten olevan alisteisessa asemassa heteroseksuaaliseen mieheen nähden. Connellin mukaan heteroseksuaalisen mieheyden ylivalta perustuu *hegemonisen maskuliinisuuden* ideaan. Yksinkertaistaen hegemonisen maskuliinisuuden ajatus on, että tietyt rakenteet ja käytännöt tukevat ja edistävät miesten sosiaalista valtaa ja tuottavat ajatusta naisista miehiä alempana kategoriana. Maskuliinisuus on siis aina feminiinisyyttä arvokkaampaa, ja myös miesten välillä vallitsee hierarkia, jossa feminiiniset ominaisuudet painavat miestä arvojärjestyksessä alaspäin. Miesten keskinäisessä hierarkiassa homoseksuaaliset miehet ovat pohjimmaisina. (Connell 1995: 18, 77–78.)

Naisista ja homoseksuaaleista miehistä alentavaan sävyyn puhuminen – tai heihin viittaavien nimitysten käyttäminen haukkumasanoina – siis uusintaa kuvaa naiseudesta ja homoseksuaalisuudesta heteroseksuaalista mieheyttä alempiarvoisina kategorioina, ja homofobinen kielenkäyttö mahdollistaa heteroseksuaalisten miesten välisen yhteyden lujittumisen (Lee 2010: 194–195). Tiettyjen kategorioiden uupuminen haukkumasanojen kentältä rakentaa kuvaa näistä kategorioista haukkumiseen kelpaavia kategorioita ”luonnollisesti” ylempi-arvoisina. On kuvaavaa, että ainakin suomen kielestä ja ilmeisesti monista muistakin kielistä puuttuu kokonaan heteroseksuaaliseen mieheen viittaava, laajassa käytössä oleva haukkumasanana. Kielenkäyttö siis kertoo valta-asetelmista yhteiskunnassa.

Sanaa *lesbo* voi eittämättä tietyissä tilanteissa käyttää loukkaamiseen. Kuitenkin sen, että *lesbo* ei sanojen *huora* ja *homo* lailla ole erityisen yleinen haukkumasana, voisi tulkita merkkinä siitä, että lesbous on jollakin tavalla irtisanoutumista miehisestä vallankäytöstä ja halusta. Lesbo on enemmän itsensä kautta määrittyvä aktiivinen toimija kuin miehelle vallalle alisteinen objekti. Kenties lesbo on lähimpänä sitä Saarikosken (2001: 123–124) mukaan kulttuurista puuttuvaa kolmatta kategoriaa, jossa nainen ei ole huora eikä madonna vaan aktiivinen ja itse omasta seksuaalisuudestaan päättävä toimija. On kuitenkin ongelmallista, mikäli tällainen toimijuus on mahdollista vain ei-heteroseksuaalisille naisille. Sanojen *homo* ja *huora* merkitys sisältää tavallaan ajatuksen tietynlaisesta suhteesta miehiin: homo ja lesbo ikään kuin määrittyvät miehisen halun tai inhon kohteiksi voimakkaammin kuin lesbo.

Ovatko *huora* ja *lesbo* sitten toisensa pois sulkevat kategoriat? Cruse ja Saeed puhuvat komplementaarisesta suhteesta, kun yhden sanan käyttö jostakin tarkoitteesta sulkee pois mahdollisuuden käyttää tarkoitteesta jotakin toista sanaa. Jos taas samasta tarkoitteesta voi käyttää kahta eri sanaa, esimerkiksi sanoja *huora* ja *lesbo*, ovat sanat keskenään toisiaan täydentävässä eli konverssisuhteessa. (Cruse 1986: 195–200, 232–233, Saeed 2009: 67–68.) Saarikosken (2001: 117) mukaan huoran kategoria määrittyy myös sen poissulkevien kategorioiden eli vastakohtien kautta, mutta vastakohtakategoriaan kuulumisen ei kuitenkaan sulje pois huorittelun mahdollisuutta. Sanojen merkitys vaihtelee tilanteittain, eikä mikään estä sitä, etteikö jossakin tilanteessa samaan referenttiin voitaisi viitata sekä sanalla *lesbo* että sanalla *huora*, mutta pitäisin todennäköisempänä sitä, että sanoja *huora* ja *lesbo* käytetään lähinnä keskenään erilaisista tarkoitteista. Toiseen kategoriaan kuulumisen ikään kuin varjelee toiselta kategorialta. Arvioisin *huoran* ja *lesbon* suhteen olevan kaikkiaan lähempänä komplementaarista kuin konverssisuhdetta, joskaan mitkään äärimmäiset luokittelut tuskin lienevät tarpeen. Tässä valossa sellaiset haukkumanimitykset kuin *lesbohuora* tuntuvat varsin paradoksaalisilta. Niiden idea lieneekin muodostaa ennemminkin mahdollisimman loukkaavista osista koostuva kuin looginen kokonaisuus.

Sanojen *huora* ja *lesbo* suhdetta pohdittaessa mielenkiintoinen on se Virtasen (1990: 144–145) tekemä huomio, että miehen seurasta kieltäytyminen saattaa johtaa naisen huoritteluun. Tällaisessa tilanteessa sana *lesbo* tuntuisi intuitiivisesti tarkoituksenmukaisemmalta haukkumasanalta kuin *huora*. Torjuttu mies selittäisi loukkaantuneena naisen mielenkiinnon puutteen tämän oletetusta tai kuvitellusta seksuaalisesta suuntautumisesta – ei siis miehestä itsestään – johtuvaksi. Syy haukkua seurasta kieltäytyjää lesbon sijaan sittenkin huoraksi saattaisi olla juurikin edellä esitetty ajatus siitä, että huoran leima on lesbon leimaa

kielteisempi ja se sijoittaa haukutun selvemmin miehelle alisteiseksi. Lesboksi kutsuminen merkitsisi sen myöntämistä, että naisella voi olla myös oma tahto, omia haluja ja mahdollisuus määritellä itsensä miehisestä halusta vapaaksi ja riippumattomaksi, mikä tietenkin horjuttaa ajatusta mieheydestä vallan huipulla olevana, kaikille muille säännöt sanelevana kategoriana.

4.7 Tutkimustulosten yhteenvetoa

Sanan *huora* päämerkitys näyttäisi olevan nuorille joko prostituoitu tai seksuaalisessa mielessä liian aktiivinen tai puolisoaan pettävä nainen. Sanalla viitataan muussa kuin vitsailutarkoituksessa nimenomaan naisiin. Jos sanan konseptuaalisen merkityksen tai prototyypin muodostavat ajatukset naisen harjoittamasta maksullisesta ja liiallisesti seksistä, konnotatiiviset merkitykset tai prototyypin ulkokehän piirteet taas vaihtelevat hyvinkin laajasti kielenkäyttäjistä ja kontekstista riippuen. *Huora*-sanaan liitetään esimerkiksi paljastava pukeutuminen ja vahva meikki sekä ärsyttävyyys. Vain harva yhdistää sanaan määritelmän tasolla sen haukkumasanalunteen, ja *huora* määritelläänkin huoraksi kutsutun teoista ja olemuksesta käsin. Sävyltään *huora* arvioidaan kuitenkin ennen kaikkea kielteiseksi sanaksi, jonka tarkoitus on ilmentää negatiivisia tunteita ja loukata.

1900-luvun alkuvuosikymmeniin nähden *huora*-sanana merkityksessä näyttää tapahtuneen selviä muutoksia. Aviottoman lapsen saaminen on tuolloin merkinnyt lähes varmaa huoran leimaa, mutta tämän päivän nuorille ajatus aviottoman lapsen äidin huorittelusta on vieras. Huorittelun on aiemmin katsottu olevan ominaista erityisesti miehille, ja huoraksi haukkumista on käytetty myös kotona tyttöjen kasvatusmenetelmänä. Tämän tutkielman aineiston perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että huorittelijoita voivat olla yhtä lailla miehet kuin naisetkin, vaikkakin miessukupuolen edustajia pidetään edelleen naisia todennäköisempinä huorittelijoina. Huorittelun kotiin ja perheeseen liittyy vastaajista vain murto-osa, ja koti näyttäisi olevan selvimmin huorittelusta vapaa alue ja perheenjäsenet sekä epätodennäköisimpiä huorittelijoita että huoriteltuja. Auktoriteettien läsnäolo kotona ja koulussa näyttäisi suitsivan alatyylisiä kielenkäyttöä.

Melko lailla uutena tai ainakin selvästi yleistyneenä *huora*-sanana merkityksenä aineistosta nousee ajatus huorittelusta vitsinä. Reilu neljäsosa informanteista kertoo tavanneensa vitsillä huorittelua omassa toveripiirissään tai muussa yhteisössä. Vastaajat korostavat kaveripiirin huorittelun olevan *läppä* tai *inside-vitsi*, joka ei varmasti satuta ketään.

Kuitenkin vain muutama informantti pitää huorittelua hauskana, valtaosa sen sijaan lapsellisenä. Vitsikäytössä *huora* on lähinnä saman sukupuolen edustajista koostuvissa ryhmissä, erityisesti poikien kesken. Vastakkaisen sukupuolen taholta tuleva huorittelu on puolestaan aina potentiaalinen uhka. Yleisintä kaverien keskinäinen huorittelu näyttäisi olevan ammattikoululaisten ja lukiolaispoikien joukossa ja harvinaisinta yläkoululaisten keskuudessa.

Sanan *huora* merkitysten voi siis sanoa sekä laajentuneen että meioratiivistuneen. Vanhat merkitykset ovat edelleen olemassa, vaikka sana ei niitä aktivoisikaan nuorten mielissä kaikissa konteksteissa. Sanan vitsikäyttö kertoo merkitysten meioratiivistumisesta. Sanan merkitykset näyttäisivät myös eriytyneen aiempaa enemmän käyttäjäryhmittäin. Siinä, missä *huora*-sanon affektiivinen merkitys on vanhemmalle väelle ehdottoman kielteinen, nuorisolle sanon merkitys voi joissakin tilanteissa olla neutraali tai jopa positiivinen. Erilaiset sosiaaliset muuttajat määräävät osittain sen, millaisiin referentteihin yksilöt tai yhteisöt sanalla viittaavat. Konteksti vaikuttaa sanon tulkintaan, mutta aina sekään ei suoraan kerro, mikä merkitys sanalle tulisi antaa, vaan sanon kuuleminen saa aikaan hämmästyä. Todellisissa vuorovaikutustilanteissa neuvotellaan ja jopa kamppaillaan siitä, millaisia merkityksiä sana lopulta saa.

180 informantista alle kolmasosa kertoo tulleen huoritelluksi. Huoritelluista yli puolet on tyttöjä. Enemmistö vastaajista myöntää joskus huoritelleensa, mutta valtaosa heistä kuvaa *huora*-sanon käyttöään satunnaiseksi. 33 vastaajaa eli noin 18 % informanteista kieltää koskaan huoritelleensa ketään. Heistä hieman alle puolet on yläkoululaistyttöjä. Tyttöihin ja poikiin kohdistuva huorittelu on erilaista: pojat huorittelevat toisiaan lähes yksinomaan vitsillä, mutta tyttöihin kohdistuva huorittelu vaatii aina tulkintaa ja on poikiin kohdistuvaa huorittelua useammin loukkaamaan pyrkivää. Tyttöjenkin kesken läheisen ystävän nimittely on melko todennäköisesti humoristista kiusoittelua, kun taas tuntemattomamman henkilön suusta kuultu huorittelu tulkitaan lähes poikkeuksetta loukkaukseksi. Tytöissä eniten negatiivisia tunteita herättää ajatus tutun pojan huorittelemaksi tulemisesta koulussa. Pojat taas liittyvät eniten negatiivisia merkityksiä tilanteeseen, jossa tuntematon ihminen huorittelisi heitä julkisella paikalla. Tyttöjen keskinäistä vitsillä huorittelua esiintyy eniten ammattikoululaistyttöjen ja vähiten yläkoululaistyttöjen keskuudessa.

Yleisimmin informantit kertovat kuulleen huorittelua koulussa ja toiseksi eniten julkisilla paikoilla. Julkisiin tiloihin liittyvät humalaiset, joita pidetään hyvin todennäköisinä huorittelijoina. Muina usein huorittelevina pidetään kiusaajia sekä yläkoululaisia ja ammattikoululaisia. Huorittelu liitetään kaiken kaikkiaan nuoruuteen ja nähdään nuorten välisenä ilmiönä. Huorittelija kuvataan joko vihan, muiden negatiivisten tunteiden tai

päihteiden vaikutuksen alaiseksi tai vaihtoehtoisesti nuoreksi, joka ”ei vielä ymmärrä” sanojensa voimaa. Vain kiusaaja on selvän intentionaalinen hahmo. Todennäköisimpänä huoriteltuna pidetään naispuolista henkilöä, josta ei pidetä. Huorittelija voi siis olla kuka vain, ja huorittelun syyksi nähdään joko huoritellun huoruus tai sitten haukkujan enemmän tai myöhemmin ohi menevä tila: tunnetila, humalatila tai nuoruus. Vaikuttaa siltä, että huorittelua ei juuri tunnusteta systeemitason ongelmana tai laajempaan vallankäytön muotona.

Huorittelutilanteessa huorittelija on todennäköisimmin ärsyyntynyt, vihainen tai vitsikäs. Pojat ovat tunteneet tai uskovat tuntevansa tyttöjä useammin huorittelijana huorittelutilanteessa positiivisia tunteita, mutta kaikkiaan huorittelija näyttäisi huorittelevan useammin negatiivisten kuin positiivisten tunteiden vallassa. Huoriteltu taas tuntee huorittelutilanteessa yleisimmin hämmästyttä tai loukkaantumista ja hyvin harvoin mitään positiivisia tunteita. Tytöt liittyvät poikia selvemmin negatiivisia tunteita huoritelluksi tulemiseen – todennäköisesti siksi, että he ovat poikia useammin huorittelun kohteina ja huorittelu on heidän maineelleen suurempi uhka kuin pojille, joiden maineeseen tai statukseen vitsillä huorittelu ei ilmeisesti vaikuta erityisen negatiivisesti.

Huoran ja lesbon kategoriat näyttäisivät olevan enemmän keskenään vastakkaiset kuin päällekkäiset. Lesbon leima siis saattaa suojella huoran leimalta – ja toisin päin. Lesboksi leimautuminen voikin kenties mahdollistaa tytön huoran kategoriasta ulos astumisen, kun pojilla ei ole enää kiinnostusta vahtia tytön seksuaalinelämän käännteitä. *Lesbo* myös soveltuu *huoraa* huonommin haukkumasanaksi. Otollisin sana tytön loukkaamiseksi näyttäisi siis olevan *huora*. Tyttöjen ja poikien haukkuminen ei noudata samoja periaatteita. Tyttöjen seksuaalinelämässä rangaistavaa on ennen kaikkea määrä, poikien vastaavassa laatu: tyttöjä huoritellaan, poikia homotellaan. *Huora* ei kuitenkaan näyttäisi levinneen yhtä laajaan haukkumasanakäyttöön kuin *homo*. Siinä, missä *homo* voi toimia rangaistuksena lähes mistä tahansa ylilyönnistä, *huora* tuntuisi liittyvän ennen kaikkea seksuaalisuuteen. Sanaan *huora* liitetään kyllä esimerkiksi piirre *ärsyttävä*, mutta aineistosta ei saa sellaista kuvaa, että ärsyttävyyden yksin riittäisi huoraksi kutsumiseen. Huoran leima vaatisi ärsyttävyyden pariin vähintään esimerkiksi huomiota herättävän habituksen tai tytön mainetta koskevan juorun.

Otoksen selvimmät toistensa vastakohtaparit muodostavat ammattikoululaispoikien ja yläkoululaistyttöjen ryhmät. Siinä, missä kaikki ammattikoululaispojat esimerkiksi kertovat joskus huorilleensa jotakuta, lähes puolet yläkoululaistytöistä kieltää koskaan haukkuneensa ketään huoraksi. Huorittelu on kaikkiaan ilmiönä vierain yläkoulua käyville tytöille. He ovat sekä havainneet sitä ympärillään vähiten että ottaneet siihen osaa muita informantiryhmiä vähemmän. Eniten kokemuksia huoritelluksi tulemisesta on ammatti-

koululaistytöillä, ja he ovat ammattikoululaispoikien ohella myös yleisimpiä huorittelijoita. Eroja on kuitenkin myös informanttiryhmien sisällä. Esimerkiksi lukiolaistytöissä on sellaisia, jotka kertovat huorittelevansa naispuolisia ystäviään vitsillä, sellaisia, jotka tunnistavat ”oikean huoran” lähipiirissään ja pitävät tämän nimittelyä oikeutettuna, sekä sellaisia, jotka tuomitsevat huorittelun täysin.

Tutkielmani tulokset eivät heijasta ainoastaan nuorten suhtautumista huoritteluun, vaan ne kertovat nähdäkseni myös sosialisointitilanteista ja suomalaisen koulujärjestelmän eriävistä suhtautumisista tyttöihin ja poikiin ja eri kouluasteilla opiskeleviin nuoriin. Tytöt tuottavat pitempiä ja tunnollisempia vastauksia kuin pojat, ja lukiolaiset perustelevat näkemyksiään ja kertovat kokemuksistaan ammatti- ja yläkoululaisia enemmän. Erityisesti yläkoululais- ja ammattikoululaispojat ovat vastauksissaan hyvin harvasanaisia, vaikka kerrottavaa heillä varmasti riittäisi. Kirjallinen lomakemuoto suosii ennen kaikkea lukiolaisia, jotka ovat tottuneet kirjoittamaan ja erittelemään ajatuksiaan yläkoululaisia ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevia enemmän. Lukiossa panostetaan ammattikoulua enemmän kirjallisen ilmaisun ja argumentaatiotaitojen harjoittamiseen.

Sosialisaatio ei vaikuta ainoastaan siihen, miten tunnollisesti kukakin vastaa lomakkeeseen. Jos opettajat, muut kasvattajat ja oikeastaan koko yhteiskunta odottavat tytöiltä poikia ja lukiolaisilta ammattikoululaisia suurempaa itsehillintää, ei ole yllättävää, että eroja on nähtävissä joka saralla. Omassa aineistossani tytöissä on poikia enemmän ja lukiolaisissa ammatti- ja yläkoululaisia enemmän niitä, jotka tuomitsevat huorittelun loukkaavana ja lapsellisena. Huorittelua paheksuvat voivat olla – ja toivottavasti myös aidosti ovat – sitä mieltä, että huorittelu on haitallinen ilmiö, josta pitää päästä eroon. Toisaalta yhtä lailla tytöt kuin pojat, lukiolaiset, ammattikoululaiset ja yläkoululaisetkin ovat sisäistäneet, yleensä todennäköisesti automaattisesti ja kyseenalaistamatta, itseään koskevat odotukset ja haluavat usein myös toimia niiden mukaan. Voi siis olla, että jotkut ammattikoululaispojat ovat kirjoittaneet asiattomia vastauksia tai liioitelleet *huora*-sanan käyttöään, koska he uskovat, että heidän halutaan tekevän niin. Yhtä lailla vaikkapa yläkoulu- tai lukiolaistytöt ovat voineet kaunistella todellisuutta, koska he tietävät, että huorittelu ei ole käytöstä, josta laajempi yhteisö heitä palkitsisi.

Ei sovi kuitenkaan unohtaa, että huorittelussa on kyse ennen kaikkea tyttöihin kohdistuvasta vallankäytöstä, minkä vuoksi tytöillä on luonnollisesti poikia suurempi toive huorittelun loppumisesta, ja se näkyy myös vastauksissa poikia kielteisempänä suhtautumisena huoritteluun. Lomakkeen täyttäneissä tytöissä on paljon myös sellaisia, jotka eivät ole olleet huorittelun kohteena ja jotka silti tuomitsevat huorittelun vahingollisena ja typeränä

toimintana. Joko he ovat lojaaleja oman sukupuolensa edustajia kohtaan, pelkäävät itsekin huoran leimaa tai tietävät, millaista suhtautumista asiaan heiltä odotetaan – tai näitä kaikkia. Huoran leima uhkaa kollektiivisesti kaikkia naisia (Honkatukia 1998, Saarikoski 2001), ellei nainen sitten esimerkiksi astu heteronormatiivisen sukupuolijaon ulkopuolelle identifioitumalla lesbon kategoriaan.

Tutkielmani ongelmaksi katson sen, että en saanut vastauksia sellaisilta informanteilta, joilla olisi todennäköisesti ollut hyvinkin paljon sanottavaa aiheesta. Viittaan eritoten ammattikoululaispojista koostuneeseen epäkelpoja vastauksia tuottaneeseen ryhmään, jolle koko aihe on ollut vaikea käsitellä tai jolle monen sivun kyselylomakkeen täyttäminen on ollut liian vaativa tehtävä. Vastausten hylkääminen luonnollisesti vääristää tulosten luotavuutta ja yleistettävyyttä. Lomakkeella kerättyjä tietoja olisi saanut syvennettyä yksilö- tai ryhmähaastatteluin, jolloin myös ne, joille lomakkeen täyttäminen tuotti vaikeuksia, olisivat saaneet äänensä kuuluviin. Epäkelpojen vastausten saaminen – ja niiden saaminen juuri ammattikoululaispojilta – on kuitenkin jo sinänsä tutkimustulos ja kertoo siitä, että kaikki informantit eivät ole pystyneet käsittelemään aihetta asiallisesti.

Informanttien vastauksissa on myös havaittavissa sisäistä epäloogisuutta. Esimerkiksi sellaiset informantit, jotka kieltävät yhdessä tehtävässä koskaan huoritelleensa ketään tai tullessa koskaan huoritelluiksi, kertovatkin toisessa tehtävässä huorittelukokemuksistaan. *Huora* arvioidaan sävyiltään selvän negatiiviseksi sanaksi, mutta vastaajat raportoivat lähinnä sanan vitsikäytöstä. Vastauksista myös näkee, että *huora*-sanasta puhuttaessa sekoittuvat iloisesti arkipäiväiset huorittelukokemukset ja median representaatiot maksullisista naisista. Yhtenä syynä tähän epäloogisuuteen on todennäköisesti se, että lomakkeen täyttämisen edetessä vastaajien mieliin on muistunut tapauksia, joita he eivät ole heti aluksi tulleet ajatelleeksi, ja kun lomakkeessa taaksepäin palaaminen on kielletty, he eivät ole päässeet korjaamaan vastauksiaan. Lomakkeen aluksi nuoret ovat ilmeisesti voittopuolisesti ajatelleet sanaa *huora* lähinnä haukkumis- ja loukkaamismielessä ja ovat vasta myöhemmässä vaiheessa yhdistäneet sanaan myös sen vähemmän kielteiset käyttötarkoitukset. Loppua kohden informantit ”tunnustavat” ja ”uskoutuvat” enemmän.

Samojenkin informanttien antamien vastausten keskinäinen epäloogisuus todistaa, että *huora* on selvän monimerkityksinen sana: ilman tarkempaa kontekstia se aktivoi useita merkityksiä. Merkityksen hahmottumiseen vaikuttavat vuorovaikutustilanteen osapuolten henkilöhistoria ja se, millaisia merkityksiä he tietävät sanalla olevan ja mitä näistä merkityksistä he pitävät keskeisinä. Lopullisen merkityksen valinta riippuu kuitenkin kontekstista ja siitä, millaisen merkityksen kielenkäyttäjät sanalle onnistuvat neuvottelemaan.

Sanakirjoihin kirjattava, ydinmerkitykseksi käsitettävä merkityksen puoli siis edustaa parhaimmillaankin vain murto-osaa sanan kaikista mahdollisista merkityksistä. Yksilöiden elämäkokemukset ja tosielämän tilanteet vaihtelevat niin laajasti, ettei sanan merkitystä saa kokonaisuudessaan vangittua yhteenkään sanakirjaan – ei varsinkaan, kun muistetaan, että sanojen merkitykset muuttuvat alinomaan.

5 Lopuksi

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on ollut kartoittaa nuorten sanalle *huora* antamia merkityksiä ja sanan käyttöyhteyksiä. Olen tutkielmassani paneutunut kielitieteessä ja eritoten fennistiikassa vähän tutkittuun aiheeseen luovimalla suomen kielen sekä sosiaali- ja yhteiskuntatieteiden välillä. Aiemmin tyttö- tai nuorisotutkimuksen alalla tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä tyttöjen kokemuksiin, mutta tässä tutkielmassa on huomioitu yhtä lailla tyttöjen kuin poikienkin näkemyksiä ja kokemuksia huorittelusta. Olen katsonut oikeudekseni tehdä paikoin melko vapaitakin tulkintoja aineistostani, minkä lisäksi olen joissakin kohdin ottanut kielenkäyttöön ja yhteiskunnan käytänteisiin selvemmin kantaa kuin fennistisessä tutkimusperinteessä on yleensä ollut tapana. Olen kuitenkin pyrkinyt perustelemaan tulkintani ja kannanottoni aineistolähtöisesti tai aiempaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten. Toivon, että pohdintani herättävät ajatuksia, uusia kysymyksiä ja mahdollisia vastaväitteitäkin.

Tutkimusprosessini kenties kriittisin vaihe oli kyselytestilomakkeen laadinta, sillä koko tutkimuksen onnistuminen oli kiinni lomakkeesta. Jos nyt saisin päättää, tekisin lomakkeeseen joitakin muutoksia, mutta kaikkiaan kyselytestin voi kuitenkin katsoa täyttäneen tehtävänsä kiitettävästi, sillä sain koottua moninaista informaatiota sisältävää aineistoa. Nuorten ajatuksiin tutustuminen on todella auttanut ymmärtämään huorittelun moninaisuutta ja nuorten kokemusmaailmaa. Aineistolähtöinen otteeni on mahdollistanut itse aineistosta nousseiden kysymysten tarkastelun melko vapaasti eri näkökulmista ja eri tieteenalojen tutkimustraditioihin nojaten. Kieli- ja yhteiskuntatieteiden välillä tasapainoilu on opettanut arvostamaan kunkin alan tutkimusta ja käytäntöjä mutta toisaalta myös toivomaan, että kielentutkimus olisi haasteista huolimatta useammin aidosti monitieteistä ja opinnäyte-työtään tekevällä olisi jo valmiiksi esikuvinaan tieteenalojen rajat ylittäneitä tutkijoita.

Tutkimukseni aihe on todellisuudessa niin laaja ja aineistoni sisältää niin paljon informaatiota, että tätäkin tutkielmaa olisi voinut laajentaa nykyisestä. 180 informanttia käsittävä otos on kuitenkin melko suppea, samoin 30 vastaajasta koostuvat informanttiryhvät. Laajempi otos olisi luonnollisesti mahdollistanut sekä paremman yleistettävyyden että luotettavamman vertailun sukupuoli- ja koulutusryhmien välillä. Toisaalta pienehkö aineistoni on mahdollistanut kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusotteen kuljettamisen rinnakkain. Jatkotutkimuksessa samantyyppistä aihetta voisi tutkia moninkertaistamalla vastaajien määrän. Kenties mielenkiintoisin jatkotutkimusmahdollisuus olisi laajempi ja systemaatti-

sempi sukupuolistuneiden haukkumiskäytäntöjen kartoittaminen, jossa vertailtaisiin tyttöihin ja poikiin kohdistuvan nimittelyn logiikkaa.

Tutkimuksen tavoitteista riippuen jatkotutkimusta olisi mahdollista tehdä joko monitieteisesti tai selvemmin joko suomen kielen tai sukupuolentutkimuksen viitekehyksessä. Metodit voisi valita tarkoituksen mukaan joko kieli- tai yhteiskuntatieteistä. Tässä tutkimuksessa määrällinen ja laadullinen analyysi vuorottelevat, mutta jatkotutkimuksessa laaja aineisto mahdollistaisi paremmat yleistykset. Tämän pro gradun lähteenäkin käyttämieni laadullisten haastattelututkimusten rinnalle olisi mielenkiintoista saada myös tilastollista tietoa huorittelusta, homottelusta ja muista sukupuolistuneista haukkumiskäytännöistä. Toisaalta sukupuolisen ja seksuaalisen haukkumisen kokemukset ovat niin yksilöllisiä, että suuri osa yhteiskunnallisen keskustelun kannalta merkittävästä tiedosta jäisi pimentoon, mikäli analyysi olisi vain määrällistä.

Yksi tutkimukseni motiiveista on ollut yrittää ymmärtää huoraksi haukkumisen logiikkaa, jotta osaisiin nähdä, miten siihen tulisi suhtautua ja miten siihen olisi mahdollista puuttua. On syytä muistaa, että huora ei ole kukaan yksin. Huoran kategorian olemassaolon mahdollistaa ja huoraksi leimaamisen prosessiin tarvitaan aina tietynlainen yhteiskunta kulttuurisine normeineen ja konventioineen. On tärkeää tehdä näkyväksi niitä ajatusmalleja ja diskursseja, jotka pitävät yhteiskunnassa yllä huoran kategoriaa, huorittelun käytänteitä ja laajemmin sukupuolten valtaepätasapainoa, ahtaita sukupuolirooleja ja dikotomista sukupuoli-jakoa. Suhtautuminen naisen seksuaalisuuteen on muuttunut aikojen saatossa, ja muutos kohti parempaa – mikäli niin halutaan – on mahdollinen myös tulevaisuudessa. Omista ajattelu-tavoista ja omasta kielenkäytöstä on helppo aloittaa.

Lähteet

- AALTONEN, SANNA 2006: *Tytöt, pojat ja sukupuoli häirintä*. Toinen painos. Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 69. Helsinki: Helsinki University Press.
- AGRICOLA, MIKAEL 1549: *Käsikiria Castesta ia muista Christikunnan Menoista*. – Julkaistu kokoomateoksessa *Mikael Agricolan teokset 3*. Uudistettu näköispainos 1987. Porvoo: WSOY.
- AIRIO, ILPO – NIEMELÄ, MIKKO 2009: Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005. – *Sociologia* 1/2009, s. 3–19.
- ANDERSSON, LARS – TRUDGILL, PETER 1990: *Bad language*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- ARIEL, MIRA 2002: The demise of a unique concept of literal meaning. – *Journal of Pragmatics* 34 (4), s. 361–402. http://www.tau.ac.il/~mariel/wordoc/writings/Ariel2002_JoP3_Demise.pdf (30.4.2015).
- BATTISTELLA, EDWIN L. 2005: *Bad language: Are some words better than others?* Oxford: Oxford University Press.
- BELL, ALLAN 1997: Language style and audience design. – Nikolas Coupland, Adam Jaworski (toim.) *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*, s. 240–250. London: Macmillan.
- BREAL, MICHEL 1982 [1897]: *Essai de sémantique. Science des significations*. Imago Mundi. Toimittanut Gérard Monfort. Saint-Pierre de Salerne: Gérard Monfort.
- CAMERON, DEBORAH 1997: Demythologizing Sociolinguistics. – Nikolas Coupland, Adam Jaworski (toim.) *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*, s. 55–67. London: Macmillan.
- CAMERON, DEBORAH 1998: Performing Gender Identity: Young Men's Talk and the Construction of Heterosexual Masculinity. – Jennifer Coates (toim.) *Language and Gender: A Reader*, s. 270–284. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- CONNELL, R. W. 1995: *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- CONNELL, R. W. – MESSERSCHMIDT JAMES W. 2005: Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. – *Gender & Society* 19 (6), s. 829–859.
- CRUSE, D. A. 1986: *Lexical semantics*. Cambridge textbooks in linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- DELAMONT, SARA 1990: *Sex roles and the school*. London: Routledge.

- DE LAURETIS, TERESA 2004: *Itsepäinen vietti. Kirjoituksia sukupuolesta, elokuvasta ja seksuaalisuudesta*. Tampere: Vastapaino
- DREW, PAUL 1987: Po-faced receipts of teases. – *Linguistics. An interdisciplinary journal of the language sciences*. Volume 25–1. Berlin: Mouton de Gruyter.
- ECKERT, PENELOPE 1997: The whole woman: sex and gender differences in variation. – Nikolas Coupland, Adam Jaworski (toim.) *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*, s. 212–228. London: Macmillan.
- EDER, DONNA 1993: “Go Get Ya a French!”: Romantic and Sexual Teasing Among Adolescent Girls. – Deborah Tannen (toim.) *Gender and Conversational Interaction*, s. 17–31. Oxford studies in sociolinguistics. New York: Oxford University Press.
- EISIKOVITS, EDINA 1998: Girl-talk/Boy-talk: Sex Differences in Adolescent Speech. – Jennifer Coates (toim.) *Language and Gender: A Reader*, s. 42–54. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- EVANS, VYVYAN – GREEN, MELANIE 2006: *Cognitive linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- GEERAERTS, DIRK 2010: Prospects for the past: Perspectives for cognitive diachronic semantics. – Margaret E. Winters, Heli Tissari, Kathryn Allan (toim.) *Historical cognitive linguistics*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- GEERAERTS, DIRK – GRONDELAERS, STEFAN – BAKEMA, PETER 1994: *The structure of lexical variation. Meaning, naming, and context*. Cognitive linguistics research 5. Berlin: Mouton de Gruyter.
- GILES, HOWARD – POWESLAND, PETER 1997: Accommodation Theory. – Nikolas Coupland, Adam Jaworski (toim.) *Sociolinguistics*, s. 232–239. London: Macmillan.
- GIORA, RACHEL 2002: Literal vs. figurative language: Different or equal? – *Journal of Pragmatics* 34 (4), s. 487–506. http://www.tau.ac.il/~giorar/files/Giora2002-Literal%20_vs_figurative%20language.pdf (30.4.2015).
- HALLIDAY, M. A. K. 1999: The notion of ”context” in language education. – Mohsen Ghadessy (toim.): *Text and context in functional linguistics*, s. 1–24. Amsterdam: John Benjamins.
- HELFRICH, HEDE 1989: Age markers in speech. – Klaus R. Scherer ja Howard Giles (toim.) *Social markers in speech*, s. 63–107. Cambridge: Cambridge University Press.
- HILTUNEN, JARI OLAVI 2008: – Eihän putkimiehen tarvitse koskaan kirjoittaa! Havaintoja ammattikoulupoikien kielestä ja viestinnästä. – Sara Routarinne ja Tuula Uusi-

- Hallila (toim.) *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Tietolipas 220, s. 165–168. Helsinki: SKS.
- HOIKKALA, TOMMI 1998: Nuorten elämänsuuntautumiset. – Kimmo Kajaste (toim.) *Arvomme yhteiskunnassa*, s. 91–106. Helsinki: Edita.
- HONKATUKIA, PÄIVI 1998: *Sopeutuvat tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- HOOKS, BELL 1990: *Yearning. Race, gender, and cultural politics*. Boston: South End Press.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. Porvoo: WSOY.
- HÄKKINEN, KAISA 1998 [1994]: *Kielitieteen perusteet*. Neljäs painos. Tietolipas 133. Helsinki: SKS.
- HÄKKINEN, KAISA 2004: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- HÄRKÖNEN, JUHO 2010: Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. – Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, s. 51–66. Helsinki: Gaudeamus.
- JAY, TIMOTHY 2000: *Why we curse: The neuro-psycho-social theory of speech*. Philadelphia: John Benjamins.
- JURVA, MILLA 2012: Slut-shaming – eli huorittelun anatomiasta. – *Kansan uutiset* 17.12. <http://blogit.kansanuutiset.fi/nurkkapoytakirja/slut-shaming/>. (19.3.2015)
- JUSSILA, RAIMO – LÄNSIMÄKI, MAIJA 1994: *Suomen kielen seksisanakirja*. Porvoo: WSOY.
- KARLSSON, FRED 1994: *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino.
- KARTASTENPÄÄ, TERO – YLITALO, MARKO 2013: ”Mistä näin suuri naisviha?” – Parisuhdekouluttaja analysoi suomiräppiä. – *Nyt* 19.7. <http://nyt.fi/20130719-mista-naein-suuri-naisviha-parisuhdekouluttaja-analysoi-suomiraeppiae/> (10.3.2015)
- KARVINEN, MARITA 2010: Sateenkaaren värit koulussa – suvaitsevaisuudesta yhdenvertaisuuteen. Markku Suortamo, Liisa Tainio, Elina Ikävalko, Tarja Palmu ja Sirpa Tani (toim.) *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*, s. 111–132. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kielitoimiston sanakirja*. Päätoimittaja Eija-Riitta Grönros. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 140. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2006.

- KITZINGER, JENNY 1994: The methodology of focus groups: the importance of interaction between research participants. – *Sociology of Health & Illness*, Vol. 16, No. 1, s. 103–121. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9566.ep11347023/pdf> (15.9.2014).
- KOIVUNEN, HANNELE 1995: *Madonna ja huora*. Helsinki: Otava.
- KOIVUNEN, ANU 1995: *Isänmaan moninaiset äidinkasvat. Sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.
- 2006: Queer-feministinen katse elokuvaan. – Anna Mäkelä, Liina Puustinen, Iiris Ruoho (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*, s. 80–106. Helsinki: Gaudeamus.
- KONTULA, ANNA 2008: *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Helsinki: Like.
- KUIRI, KAIJA 2000: *Semantiikan peruskurssi: luennot ja harjoitukset*. Tampere: Tampereen yliopisto, Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- KUJALA, PIIA 2013: Onko huora enää huora? – *Etelä-Suomen sanomat* 5.11. <http://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/2013/11/05/onko-huora-ena-huora>. (29.3.2015)
- KÄYHKÖ, MARI 2008: Kädenjälki näkyviin – koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. – Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*, s. 255–273. Tampere: Vastapaino.
- LABOV, WILLIAM 1978: *Sociolinguistic patterns*. Oxford: Blackwell.
- LANGACKER, RONALD W. 1972: *Fundamentals of Linguistic Analysis*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- 1999: *Grammar and conceptualization*. Cognitive linguistics research 14. Berlin: Mouton de Gruyter.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 1/2001, s. 74–101.
- 2004: *Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Helsinki: SKS.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1077. Helsinki: SKS.
- LAVER, JOHN – TRUDGILL, PETER 1979: Phonetic and linguistic markers in speech. – Klaus R. Scherer ja Howard Giles (toim.) *Social markers in speech*, s. 1–33. Cambridge: Cambridge University Press.

- LEE, NANCY 2010: "Let's Hug It Out, Bitch!" The Negotiation of Hegemony and Homosociality Through Speech in HBO's *Entourage*. – *Culture, Society & Masculinities* 2 (2), s. 181–198.
- LEECH, GEOFFREY 1974: *Semantics*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- LEES, SUE 1989: Learning to love. Sexual reputation, morality and the social control of girls. – Maureen Cain (toim.) *Growing up good. Policing the Behaviour of Girls in Europe*, s. 19–37. London: SAGE Publications.
- LEHTIMAJA, INKERI 2006: Oppilaiden välinen kiusoittelu luokkahuoneessa. – Salla Kurhila, Anne Mäntynen (toim.) *Kieli 17. Tunnetta mukana. Kirjoituksia Jyrki Kalliokosken 50-vuotispäivän kunniaksi*, s. 55–73. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- LEHTONEN, JUKKA 1995: *Seksuaalivähemmistöt koulussa*. Seta-julkaisut 6. Helsinki: SETA ry.
- 1999: Pojista miehiä koulun heterojärjestyksessä. – Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen linjoja*, s. 117–148. Tampere: Tampere University Press.
- 2003: *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa*. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 31. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- LEINO, ANTTI 2007: *On Toponymic Constructions as an Alternative to Naming Patterns in Describing Finnish Lake Names*. *Studia Fennica Linguistica* 13. Helsinki: Finnish Literature Society.
- LE PAGE, R. B. – TABOURET-KELLER, ANDREE 1985: *Acts of identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LIPSONEN, LEO 1990: *Vankilaslängin sanakirja*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 2/1990. Helsinki: VAPK-kustannus.
- LYONS, JOHN 1977: *Semantics I–II*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MALTZ, DANIEL N. – BORKER, RUTH A. 1998: A Cultural Approach to Male–Female Miscommunication. – Jennifer Coates (toim.) *Language and Gender: A Reader*, s. 417–434. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- MELIN, HARRI 2010: Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta. – Jani Erola (yoim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, s. 211–226. Helsinki: Gaudeamus.

- MÄKELÄ, ANNA 2008: Raiskaus ja kosto televisiossa. – Sari Näre, Suvi Ronkainen (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*, s. 282–307. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- NAUMANEN, PÄIVI – SILVENNOINEN, HEIKKI 2010: Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. – Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*, s. 67–88. Helsinki: Gaudeamus.
- Nykysuomen sanakirja*. Viidestoista painos. Helsinki: WSOY 2002 [1951–61].
- OGDEN, C. K. – RICHARDS, I. A. 1985 [1923]: *The Meaning of Meaning: A study of the influence of language upon thought and the science of symbolism*. London: ARK.
- PARTRIDGE, ERIC 1970: *Slang to-day and yesterday*. Fourth edition. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- PAUL, HERMANN 1960: *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Tübingen: Max Niemeyer.
- PAUNONEN, HEIKKI 1982: Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. – M. K. Suojanen, Päivikki Suojanen (toim.) *Sosiolingvistiikan näkymiä*, s. 35–110. Helsinki: Gaudeamus.
- 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja*. Helsinki: WSOY.
- PÄLLI, PEKKA 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. – Urho Määttä, Pekka Pälli ja Matti K. Suojanen (toim.) *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*, s. 123–150. *Folia fennistica & linguistica* 22. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- RAITANEN, MARKO 2001: Aikuistuminen. Uusi vaihe elämässä vai uusi elämä vaiheessa? – Anne Sankari ja Jyrki Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa*, s. 187–224. Tampere: Vastapaino.
- RAUD, REIN 1992: Valta ja kieli. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki ja Aarre Nyman (toim.) *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu*. Nykysuomen seuran 10-vuotisjuhlakirja, s. 68–80. WSOY: Porvoo.
- RIDELL, SEIJA – KYMÄLÄINEN, PÄIVI – NYSSÖNEN, TIMO (toim.) 2009: *Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa: tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampere University Press.
- RONKAINEN, SUVI – NÄRE, SARI 2008: Intiimin haavoittava valta. – Sari Näre, Suvi Ronkainen (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*, s. 7–40. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

- SAANILAHTI, MARJA – NAHKOLA, KARI 1991: *Koululaisslangi Virroilla*. Virtain tutkimuksia 11. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- SAARIKOSKI, HELENA 2001: *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- SAEED, JOHN I. 1997: *Semantics*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- SAUKKONEN, PAULI 1992: Viestintäkulttuurin muutos – tyylilajiston muutos. – Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki ja Aarre Nyman (toim.) *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu*. Nykysuomen seuran 10-vuotisjuhlakirja, s. 141–149. WSOY: Porvoo.
- DE SAUSSURE, FERDINAND 2005 (1916): *Cours de linguistique générale*. Publié par Charles Bally et Albert Séchehaye avec la collaboration d’Albert Riedlinger. Édition critique préparée par Tullio de Mauro (1967). Paris: Payot.
- SEARLE, JOHN R. 1969: *Speech acts. An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 1979: *Expression and meaning. Studies in the theory of speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- SNECK, PETRA 2014: Huorittelu ja homottelu on yleistä häirintää kouluissa. *Helsingin Sanomat* 9.9.2014, <http://www.hs.fi/kotimaa/a1410151828568>. (4.4.2015)
- STERN, GUSTAF 1921: *Swift, swiftly, and their synonyms. A Contribution to semantic analysis and theory*. Göteborg: Wettergren & Kerber.
- STUBBS, MICHAEL 1997: Language and the Mediation Experience: Linguistic Representation and Cognitive Orientation. – Florian Coulmas (toim.) *The Handbook of Sociolinguistics*, s. 358–373. Blackwell Handbooks in Linguistics. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- SUOJANEN, M. K. 1982: Sosiolongvistiikka – synkretistinen tieteenala. – M. K. Suojanen, Päivikki Suojanen (toim.) *Sosiolingvistiikan näkymiä*, s. 7–34. Helsinki: Gaudeamus.
- Suomen kielen perussanakirja*. Päätoimittaja Risto Haarala. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: VAPK-kustannus 1990.
- Suomen murteiden sanakirja*. Päätoimittajat Tuomo Tuomi ja Matti Vilppula. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1994.
- SUOMINEN, SARA 2011: *Homottelun monet merkitykset. Koululaisten näkemyksiä homosanakentän sanoista*. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto.

- SUURPÄÄ, LEENA 1996: Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. – Leena Suurpää, Pia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*, s. 51–73. Tietolipas 143. Helsinki: SKS.
- SWANN, JOAN 1998: Talk Control: An Illustration from the classroom of problems in analysing male dominance of conversation. – Jennifer Coates (toim.) *Language and Gender: A Reader*, s. 185–196. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- TABOURET-KELLER, ANDRÉE 1997: Language and Identity. – Florian Coulmas (toim.) *The Handbook of Sociolinguistics*, s. 315–326. Blackwell Handbooks in Linguistics. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- TOLONEN, TARJA 2001: *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- 2008: Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosaurusten luiden kolinaa? – Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*, s. 8–17. Tampere: Vastapaino.
- TRUDGILL, PETER 1974: *Sociolinguistics. An Introduction*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- 1983: *On dialect. Social and geographical perspectives*. Oxford: Basil Blackwell.
- ULLMANN, STEPHEN 1957: *The Principles of Semantics*. Second edition. Oxford: Basil Blackwell.
- 1962: *Semantics. An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Basil Blackwell.
- Urbaani sanakirja: <http://urbaanisanakirja.com/word/jonne/> (30.4.2015).
- VANHATALO, ULLA 2005: *Kyselytestit synonymian selvittämisessä. Sanastotietoutta kielenpuhujilta sähköiseen sanakirjaan*. Helsinki: Yliopistopaino.
- VIRTANEN, LEEA 1990: Huoraksi nimittely suomalaisessa perinteessä. – Aili Nenola ja Senni Timonen (toim.) *Louhen sanat. Kirjoituksia kansanperinteen naisista*, s. 139–160. Helsinki: SKS.
- WODAK, RUTH – BENKE, GERTRAUD 1997: Gender as a sociolinguistic variable: new perspectives on variation studies. – Florian Coulmas (toim.) *The Handbook of Sociolinguistics*, s. 127–150. Blackwell Handbooks in Linguistics. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

WOLFRAM, WALT – FASOLD, RALPH W. 1974: *The study of social dialects in American English*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Liitteet

Liite 1/1: kyselylomake

Kyselylomake

Ohjeet

Vastaa tehtäviin annetussa järjestyksessä. Kun olet täyttänyt yhden sivun, älä tee siihen enää muutoksia. Merkitse vastauksesi selvästi. Kysymyksiin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, joten vastaa juuri niin kuin sinusta parhaalta tuntuu.

Kukaan ei voi tunnistaa sinua vastaustesi perusteella. Vastaathan siis rehellisesti.

Älä epäröi kysyä, jos jokin kohta on epäselvä.

Kirjoita aluksi itseäsi koskevat tiedot.

Ikä: _____

Sukupuoli: tyttö [] poika []

Olen asunut Suomessa koko elämäni [] _____ vuotta []

Koulu tai tutkinto: yläkoulu []

ammattikoulu []

lukio []

kaksoistutkinto []

muu, mikä? _____

1.a. Määrittele, kuka, mikä tai millainen ihminen sinun mielestäsi on *huora*.

1.b. Kuka tai millainen ihminen mielestäsi käyttää jostakusta sanaa *huora*?

1.c. Mitä muita sanan *huora* kaltaisia sanoja sinulle tulee mieleen?

2.a. Onko sinua joskus kutsuttu huoraksi? kyllä [] ei [] en osaa sanoa []

2.b. Ketä tai keitä seuraavan listan henkilöistä mielestäsi kutsutaan huoraksi? Merkitse rastilla [x].

[] tyttö

[] poika

[] nainen

[] mies

[] nuori

[] vanha

[] ala-asteikäinen

[] yläasteikäinen

[] ammattikoululainen

[] lukiolainen

[] aikuinen

[] vanhus

[] tuttu

[] tuntematon

[] oppilas

[] opettaja

[] pidetty

[] inhottu

[] joku muu, kuka? _____

2.c. Missä olet kuullut jotakuta kutsuttavan huoraksi?

[] koulussa

[] oppitunnilla

[] välitunnilla, pihalla tai ruokalassa

[] kadulla tai kaupungilla

[] nuorten illanvietossa

[] kotona

[] internetissä. Jos muistat, millä sivulla? _____

[] muualla, missä? _____

2.d. Ketkä seuraavan listan henkilöistä mielestäsi kutsuvat jotakuta huoraksi?

- miespuolinen luokka- tai koulukaveri
- naispuolinen luokka- tai koulukaveri
- äiti
- isä
- isoäiti
- isoisä
- sisko
- veli
- tuntematon aikuinen mies
- tuntematon aikuinen nainen
- tuntematon vanha mies
- tuntematon vanha nainen
- tuntematon poika
- tuntematon tyttö
- tuttu aikuinen mies
- tuttu aikuinen nainen
- tuttu vanha mies
- tuttu vanha nainen
- tuttu poika
- tuttu tyttö
- paras ystävä
- naispuolinen opettaja
- miespuolinen opettaja
- ala-asteikäinen
- yläasteikäinen
- ammattikoululainen
- lukiolainen
- joku, joka on humalassa
- joku, joka kiusaa kaikkia
- joku, jota kiusataan
- joku, joka on suosittu
- joku muu, kuka? _____

3.a. Millaisia ja kuinka voimakkaita tunteita seuraavat tilanteet sinussa herättävät? Jos sinua ei ole koskaan kutsuttu huoraksi, kuvittele, miltä sinusta tuntuisi, jos joutuisit vastaavaan tilanteeseen.

1 = ei tunnetta

2 = jonkin verran tunnetta

3 = voimakas tunne

Tilanne 1: Tuntematon ihminen kutsuu sinua yleisellä paikalla (esim. kaupungilla, kadulla) huoraksi.

Raivo	1	2	3
Viha	1	2	3
Ilo	1	2	3
Tyytyväisyys	1	2	3
Loukkaantuminen	1	2	3
Häpeä	1	2	3
Hämmästys	1	2	3
Muu tunne, mikä?			
_____	1	2	3

Tilanne 2: Tuttu tyttö kutsuu sinua huoraksi koulussa.

Raivo	1	2	3
Viha	1	2	3
Ilo	1	2	3
Tyytyväisyys	1	2	3
Loukkaantuminen	1	2	3
Häpeä	1	2	3
Hämmästys	1	2	3
Muu tunne, mikä?			
_____	1	2	3

Tilanne 3: Tuttu poika kutsuu sinua huoraksi koulussa.

Raivo	1	2	3
Viha	1	2	3
Ilo	1	2	3
Tyytyväisyys	1	2	3
Loukkaantuminen	1	2	3
Häpeä	1	2	3
Hämmästys	1	2	3
Muu tunne, mikä?			
_____	1	2	3

3.b. Tässä voit halutessasi tarkemmin kertoa jostakin tilanteesta, jossa sinua tai jotakuta muuta on kutsuttu huoraksi:

4.a. Merkitse väittämien perään rastilla [x], pitävätkö ne sinun kohdallasi paikkansa vai eivät.

Väittämä	kyllä	ei	en osaa sanoa
Olen kutsunut tuttuani huoraksi koulussa.			
Olen kutsunut tuttuani huoraksi vapaa-ajalla.			
Olen kutsunut huoraksi jotakuta, josta en pidä.			
Olen kutsunut huoraksi jotakuta, josta pidän.			
Olen kutsunut ystävääni tai kaveriani huoraksi, koska hän teki jotakin tyhmää.			
Olen kutsunut kaveriani huoraksi ärsyttääkseni häntä.			
Olen kutsunut tuntematonta huoraksi koulussa.			
Olen kutsunut tuntematonta huoraksi julkisella paikalla.			
Olen kutsunut kaveriani huoraksi, koska kaveripiirissäni on tapana tehdä niin.			
Olen kutsunut huoraksi jotakuta, jolle olin kateellinen.			
Olen kutsunut jotakuta huoraksi, koska olin ihastunut häneen.			
Olen kutsunut kaveriani huoraksi, koska olin vihainen.			
Olen kutsunut tuntematonta huoraksi, koska olin vihainen.			
Olen kutsunut jotakuta huoraksi ollessani humalassa.			
Olen kutsunut jotakuta huoraksi selvin päin.			
Olen kutsunut perheenjäsentäni huoraksi.			
Olen kutsunut jotakuta huoraksi hänen selkänsä takana.			
Olen kutsunut jotakuta huoraksi hänen kuultensa.			
Käytän sanaa <i>huora</i> usein.			
Käytän sanaa <i>huora</i> silloin tällöin.			
Käytän sanaa <i>huora</i> harvoin tai en koskaan.			
Olen kutsunut jotakuta huoraksi nuorempana, mutta en tee niin enää.			
En ole koskaan kutsunut ketään huoraksi.			
Minusta on hauskaa kutsua jotakuta huoraksi.			
Minusta on lapsellista kutsua jotakuta huoraksi.			

4.b. Muistele niitä tilanteita, joissa olet itse kutsunut jotakuta huoraksi. Miltä sinusta tuntui kyseisissä tilanteissa tai juuri niitä ennen? Merkitse rastilla [x] sopivat vaihtoehdot alla olevasta listasta.

en ole koskaan kutsunut ketään huoraksi

viha

loukkaantuminen

raivo

ärsyyntyminen

halveksunta

huvittuneisuus

mustasukkaisuus

vitsikkyys

suru

hämmästys

ilo

häpeä

tyytyväisyys

muu, mikä? _____

4.c. Tässä voit halutessasi tarkemmin kertoa jostakin tilanteesta, jossa olet kutsunut jotakuta huoraksi:

5.a. Alleiviivaa kaikki ne ominaisuudet, jotka liität sanaan *huora*.

ärsyttävä

tyhmä

suosittu

syrjitty

nainen

mies

joku, jonka tunnet

joku, jota et tunne

joku, jonka ystävä haluaisit olla

joku, jolla on huono maine

seurustelee

ei seurustele

hetero

lesbo

kaunis

ruma

seksityöntekijä

prostituoitu

hyvä koulussa

pukeutuu paljastavasti

käyttää paljon meikkiä

kieltäytyy poikien seurasta

harrastaa seksiä rahasta

suomalainen

ulkomaalainen

joku, jolla on ollut paljon seurustelukumppaneita

joku, joka liikkuu poikaporukassa

joku, joka harrastaa parisuhteen ulkopuolisia suhteita

erilainen kuin muut

on monen pojan kanssa samaan aikaan

käyttää päihteitä tai huumeita

nuori

vanha

neitsyytensä menettänyt

joku, joka on saanut aviottoman (= avioliiton ulkopuolella syntyneen) lapsen

rikollinen

yrittää viedä toisten poikaystävät

kiltti

paha

Muu, mikä? _____

5.b. Alleiviivaa kaikki ne ominaisuudet, jotka liität sanaan *lesbo*.

ärsyttävä

tyhmä

suosittu

syrjitty

nainen

mies

joku, jonka tunnet

joku, jota et tunne

joku, jonka ystävä haluaisit olla

joku, jolla on huono maine

seurustelee

ei seurustelee

hetero

lesbo

kaunis

ruma

seksityöntekijä

prostituoitu

hyvä koulussa

pukeutuu paljastavasti

käyttää paljon meikkiä

kieltäytyy poikien seurasta

harrastaa seksiä rahasta

suomalainen

ulkomaalainen

joku, jolla on ollut paljon seurustelukumppaneita

joku, joka liikkuu poikaporukassa

joku, joka harrastaa parisuhteen ulkopuolisia suhteita

erilainen kuin muut

on monen pojan kanssa samaan aikaan

käyttää päihteitä tai huumeita

nuori

vanha

neitsyytensä menettänyt

joku, joka on saanut aviottoman (= avioliiton ulkopuolella syntyneen) lapsen

rikollinen

yrittää viedä toisten poikaystävä

kiltti

paha

Muu, mikä? _____

6.a. Arvioi seuraavan taulukon sanoja. Ovatko ne mielestäsi kielteisiä, neutraaleja vai myönteisiä?

Merkitse vähintään yksi rasti [x] jokaiselle riville. Jos olet sitä mieltä, että sanaa voi käyttää monella eri tavalla, voit merkitä riville useamman kuin yhden rastian.

arvioitava sana \ sanan sävy	erittäin paha	jokseenkin paha	neutraali	myönteinen	voi olla sekä haukkumana että neutraali	voi olla sekä haukkumana että myönteinen	en tunne koko sanaa
huora							
horo							
lesbo							
narttu							
lutka							
prostituoitu							

6.b. Mitkä taulukossa mainituista ominaisuuksista yhdistät mihinkin sanaan? Merkitse rastilla [x] kaikki ne kohdat, jotka liität kuhunkin sanaan.

	useita poika- tai miesystäviä	harrastaa seksiä rahasta	joku, jolla on huono maine	suostuu helposti seksuaaliseen kanssakäymiseen	on viehättävä	on ärsyttävä
huora						
horo						
lesbo						
narttu						
lutka						

6.c. Kerro vielä, mitä sanoja itse käytät puheessasi ja mitä sanoja sinusta on käytetty. Merkitse rastilla [x].

	käytän tätä sanaa itse	en itse käytä tätä sanaa	en osaa sanoa, käytätkö itse tätä sanaa	minusta on käytetty tätä sanaa	minusta ei ole käytetty tätä sanaa	en osaa sanoa, onko minusta käytetty tätä sanaa
huora						
horo						
lesbo						
narttu						
lutka						

7. Tähän voit halutessasi kirjoittaa vapaavalintaisen kommentin, jos haluat lisätä jotakin tai antaa palautetta kyselylomakkeesta.

Kiitos vastauksistasi! ☺